

Joaquim Casal, Maribel García,
Rafael Merino i Miguel Quesada
Grup de Recerca Educació i Treball (UAB)

Enquesta als joves de Catalunya 2002

— Avançament de resultats —

Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència
Secretaria General de Joventut

Barcelona, 2003

Enquesta als joves de Catalunya 2002 : avançament de resultat.-

(Aportacions ; I 9)

ISBN 84-393-6020-7

I. Casal i Bataller, Joaquim II. Catalunya. Secretaria General de Joventut

III. Col·lecció: Aportacions ; I 9

I. Joves -Catalunya - Enquestes

304-053.7 (467.1)"2002"(049.5)

L'Enquesta als joves de Catalunya 2002" s'ha fet amb la col·laboració de Cris Molins en la composició del text, de Jesús Vivas en el disseny de recerca i de l'equip d'investigadors del GRET en l'assessorament.

Aquesta publicació es pot consultar a www.gencat.net/joventut/observatori

També es pot sol·licitar i/o consultar al Centre de Documentació Juvenil de la Secretaria General de Joventut.

© Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència
Secretaria General de Joventut

la edició: març 2003

Tiratge: 3.500

Impressió: Papers, 99

D. L.: B-10097-2003

ISBN: 84-393-6020-7

ÍNDEX

Presentació	5
Introducció i justificació	7
1. Joves i joventut	11
1.1. La perspectiva dels itineraris i les biografies	12
1.2. La diversitat i la desigualtat d'itineraris	15
1.3. Promoció, contextos i edats	16
2. L'Enquesta als joves 2002	19
2.1. El disseny de la mostra	20
2.2. El qüestionari	21
2.3. El treball de camp i l'explotació de les dades	23
3. El context demogràfic i familiar	27
3.1. Els joves com a grup demogràfic	27
3.2. Els joves dins d'una família d'origen	29
3.3. Els joves dins d'una família amb posició social	32
3.4. Els joves dins d'un context territorial	36
4. De l'escola a l'escola	37
4.1. Els joves que estudien	37
4.2. Els joves que no estudien	45
5. De l'escola al treball	55
5.1. La primera feina després de l'escola	58
5.2. L'atur de primera ocupació	62
6. Del treball al treball	65
6.1. La inactivitat	66
6.2. L'atur	66
6.3. El treball submergit	67
6.4. El treball	68
7. De la família a la família	75
7.1. L'autonomia funcional	78
7.2. La independència econòmica i els ingressos	82
7.3. La despesa	88

7.4. L'emancipació de la família	92
7.5. Les edats i la independència de la família	94
8. Identitat, participació i consum	97
8.1. Activitats en el temps lliure	97
8.2. Participació associativa	99
8.3. Identificació ideològica	103
9. Conclusions	107
9.1. L'Enquesta als joves 2002 i la realitat invisible	107
9.2. L'Enquesta als joves 2002 i la realitat juvenil visible	110
9.3. L'Enquesta als joves 2002 i els aspectes emergents	113
9.4. L'Enquesta als joves 2002 i els aspectes recessius	115
9.5. L'Enquesta als joves 2002 i els indicis	116
Índex de figures	119

PRESENTACIÓ

Em complau presentar-vos la quarta edició de l'*Enquesta als joves de Catalunya*, encarregada per l'Observatori Català de la Joventut de la Secretaria General de Joventut al Grup de Recerca Educació i Treball, de l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona.

L'*Enquesta als joves de Catalunya* és un dels principals instruments de què disposem per descriure, analitzar i interpretar la realitat juvenil, a través dels resultats de la present edició i de la comparació amb les enquestes anteriors. Aquest esforç ha de contribuir al coneixement aprofundit de les condicions de vida dels joves i dels seus determinants i a la detecció de les seves problemàtiques i necessitats, i, per tant, ha de facilitar també l'orientació i el disseny de les intervencions públiques adreçades a aquest col·lectiu. En aquest sentit, l'*Enquesta als joves de Catalunya* és un instrument que no tan sols ha de servir per ajudar a orientar les polítiques de joventut de la Generalitat de Catalunya, sinó que, al mateix temps, pot ser d'utilitat a totes aquelles entitats i els agents que treballen amb els joves i per als joves.

En l'edició d'enguany, el Grup de Recerca Educació i Treball s'ha centrat en l'estudi de les trajectòries formatives, laborals i d'emancipació dels joves, així com en la seva interrelació. Sense menystenir la importància dels altres àmbits de la vida dels joves, és obvi que aquests són els processos que afecten la seva posició en la societat i la seva autonomia com a ciutadans, raó per la qual se'ls atorga prioritat tant pel que fa a la recerca com a la política.

Vull agrair, així mateix, la col·laboració rebuda en tot moment per part de l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat) en aquells aspectes imprescindibles i que li són propis, com també la tasca realitzada per ICC Consultors Culturals i pel seu equip d'enquestadors, que ha estat l'encarregat de dur a terme el treball de camp. La disponibilitat dels joves i les joves seleccionats en la mostra ha fet possible que, gràcies a les seves respostes i el seu temps, l'*Enquesta als joves de Catalunya 2002* sigui una realitat.

Rosa M. Pujol

Secretària general de Joventut

INTRODUCCIÓ I JUSTIFICACIÓ

La col·lecció "Aportacions" de l'Observatori Català de la Joventut (OCJ) de la Secretaria General de Joventut publica un avanç de resultats de l'*Enquesta als joves de Catalunya 2002*, feta per l'empresa de camp ICC Consultors Culturals i analitzada pel GRET (Grup de Recerca Educació i Treball de l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona)¹. La Secretaria General de Joventut té com a objectiu fer periòdicament una enquesta als joves de Catalunya; l'enquesta de 2002 respon a aquest objectiu i vol ser un referent i un complement de les informacions i les interpretacions sobre el fet juvenil.

Fa gairebé un any que el GRET-ICE-UAB va assumir la tasca de contribuir, juntament amb les aportacions de la institució promotora, al disseny dels instruments (enquesta) i a l'anàlisi de dades de l'enquesta, la qual cosa queda més explicitada en l'apartat segon d'aquesta publicació. El criteri teòric i metodològic del GRET vol anar més enllà d'una enquesta que tingui per objectiu, exclusivament, recollir informacions o dades sobre els joves de Catalunya i fer-ne una descripció simple. D'alguna manera, doncs, calia fer un salt significatiu respecte a un sondeig d'opinió.

L'*Enquesta als joves de Catalunya 2002* no es podia reduir exclusivament a interrogar joves a l'entorn de temes i àmbits diversos per demanar les seves opinions. Probablement aquesta enquesta pot nodrir les estadístiques de determinades informacions i contribuir a contrastar-les amb altres fonts. Probablement també pot explicitar les opinions i les valoracions que fan els joves triats sobre determinats fets o matèries. Aquest camp, el recull de dades i valoracions, s'inclou en l'enquesta feta, però l'objectiu de fons era anar més enllà: fer possible un replantejament teòric i metodològic per impulsar els estudis *sobre joventut*.

¹ El GRET és un equip de recerca estable de la UAB inserit en l'ICE d'aquesta universitat. Una de les línies de recerca que desenvolupa, des de fa anys, està centrada en els itineraris d'inserció social i professional dels joves. La sociologia de la joventut i l'anàlisi longitudinal són dos eixos del grup de recerca. Part de les propostes teòriques i metodològiques aplicades en aquest informe arrenquen de l'experiència anterior en recerca. L'equip de treball ha estat format per Joaquim Casal, Maribel García, Rafel Merino i J. Miguel Quesada, per bé que s'ha beneficiat del treball aportat per Jesús Vivas en la primera fase de la recerca, i de Cris Molins en la supervisió i la composició de text. Els altres membres de l'equip també han emès opinions i propostes en moments puntuals de la recerca.

Un repte tan ambiciós no pot quedar reduït a un informe sobre una enquesta, ni que fos assolint fites importants en el camp de la recerca; en absolut. L'*Enquesta als joves 2002*, d'entrada, queda pensada com una oportunitat de treballar en quatre direccions:

- **La perspectiva dels itineraris i de les biografies.** Primerament, revisant el rerefons teòric del marc conceptual a través del qual es desenvolupen anàlisis i estudis. És a dir, és una oportunitat de revisar, refer i impulsar aspectes de l'anàlisi sociològica sobre la joventut que sovint les enquestes silencien o ignoren. La revisió i la redefinició de l'aparell conceptual, que és una tasca prou lenta i feixuga, el GRET ja fa temps que la fa (una perspectiva no esgotable perquè no és un recurs), i durant aquests mesos de treball previ repensa algunes qüestions que poden ser d'interès a aquelles persones i institucions que d'alguna manera estan implicades en el fet juvenil. El primer apartat d'aquest document és una mena de resultat d'aquesta reflexió d'ordre més teòric que suposa, el lector ho veurà en el text i en podrà fer l'ampliació si vol, una inversió de termes en la perspectiva sobre el fet juvenil. Optar per una enquesta als joves sobre la joventut no és pas un joc de paraules fàcil ni tampoc una demagògia supèrflua; es tracta d'una inversió teòrica complexa, inacabada i millorable amb repercussions importants en el camp de la recerca i la política sobre joventut.
- **L'enquesta longitudinal i retrospectiva.** En segon lloc, incorporant aspectes de l'anàlisi dels itineraris en el disseny de l'instrument de recollida de dades (l'enquesta domiciliària als joves) evitant —en la mesura que sigui possible— de caure en paranys propis dels «sondeigs» d'opinió que tenen tanta acollida entre els mitjans de comunicació. L'opinió dels ciutadans, siguin joves o no, és canviable i distorsionada, i molt sovint està mediatitzada per la informació mateixa. Una enquesta centrada en les valoracions subjectives i del moment pot suposar un biaix important per a la recerca i la comprensió del *fet juvenil*; és més, una enquesta sobre el moment present pot contribuir a ignorar (encara més) que les persones són biografies complexes; és a dir, que el present no s'entén sense el passat i que el futur no és altra cosa que probabilitats susceptibles (segons com) de ser modificades parcialment. El disseny de l'instrument, doncs, tot i els constreyniments que es comentaran en l'apartat tercer, pren un caràcter més longitudinal i de situacions de fet. Un instrument que a més de buidar la informació es pot convertir en un instrument de recerca en continuïtat.
- **La participació en el disseny i el contrast de resultats.** En tercer lloc, un pla de treball obert a la participació i el contrast amb els agents

implicats. Generalment, els estudis (i particularment les enquestes) tenen un caràcter molt extern que suposa l'absència de lligams entre la institució promotora i l'executora de la recerca (es pot fer una lectura en positiu en relació a la independència entre els dos pols); en el final del procés hi ha una reproducció forta de la distància: la institució promotora i l'executora es mantenen en la distància amb l'esperança que cada una haurà complert els objectius prefixats. No és el cas: mirant de lluny i amb enveja les metodologies més participatives de la investigació-acció, el pla de treball es pensa com un procés compartit en el disseny i el contrast final. Es tracta d'una participació més reduïda, però oberta i efectiva. D'aquesta manera, l'instrument (l'enquesta) ha estat un disseny compartit i negociat durant molt de temps amb les institucions implicades². L'emmarcament de l'estudi, així com les conclusions, resten també obertes al contrast de parers amb la institució promotora i les altres institucions i associacions implicades en el fet juvenil.

- **L'impuls de la recerca sobre joventut.** L'*Enquesta als joves 2002*, a més, es vol que sigui una eina de futur de la manera que les persones dedicades a l'estudi entenguin més apropiada. Entre la migradesa teòrica i estadística de fa uns anys i el moment actual hi ha una distància considerable. Probablement, la recerca social de joves titulats hi té molt a veure: ara per ara es pot dir que hi ha un substrat de recerca monogràfica prou important i consistent. És per això, doncs, que aquesta enquesta —lluny de ser entesa i vista com una aportació simplement estadística— vol ser una aportació oberta a futures anàlisis i aprofundiments en aquesta perspectiva teòrica i metodològica que, ens sembla, pot aportar impuls i represa en els estudis sobre joventut en el marc de Catalunya.

Aquesta publicació és un avançament de resultats; té silencis necessaris sobre alguns aspectes que estan presents en la matriu de dades però que precisen explotacions més lentes i monogràfiques.

Aquest document, que es fa públic en format paper i a la pàgina web de l'Observatori Català de la Joventut de la Secretaria General de Joventut, s'ha

² L'Observatori Català de la Joventut ha participat activament en el disseny de l'*Enquesta als joves 2002* juntament amb les propostes inicials del GRET; també hi ha tingut una participació activa l'Idescat, sobretot en les recomanacions al voltant de qüestions i ítems homologables estadísticament. L'empresa de camp ICC Consultors Culturals ha proposat de reduir la dificultat en determinades preguntes i en la codificació, i els mateixos entrevistadors/es han fet aportacions que han quedat recollides.

redactat de manera sintètica, i amb tota seguretat alguns aspectes teòrics, metodològics o d'anàlisi s'han de completar en la consulta posterior del volum de la col·lecció "Estudis" sobre l'enquesta. És més, la matriu de dades —salvada degudament la confidencialitat— es conserva com a instrument de recerca.

El document consta de vuit apartats. El primer presenta una síntesi del marc teòric i epistemològic en relació als itineraris d'inserció i emancipació dels joves. El segon fa referència als fonaments tècnics de l'enquesta, sobretot als aspectes de mostra, realització del treball de camp i estructura de l'instrument.

El pla d'anàlisi de dades de l'equip de treball s'ha configurat de manera que fes congruent l'estructura dels capítols i la forma d'anàlisi. Això ha permès estructurar el document de la manera següent: primerament s'aporten els aspectes de context social-familiar dels joves (capítol 3), amb la finalitat d'assajar una relació entre joves i estratificació ocupacional de les seves famílies. Els capítols 4, 5 i 6 aborden la seqüència que va de l'escola al treball: els itineraris formatius i els nivells d'estudis assolits (de l'escola a l'escola); després, la transició de l'escola al treball (capítol 5), per acabar amb l'assoliment de feina (capítol 6). El llarg procés que va de la dependència familiar a l'emancipació plena s'aborda en el capítol setè; el capítol 8 fa referència a l'associacionisme i les identitats.

El document acaba amb una relació de conclusions i propostes. Algunes són poc refutables, perquè provenen de dades molt contrastades i tendències dominants; d'altres són susceptibles d'aprofundir-hi o de tornar-les a analitzar (resten en el camp de les hipòtesis de difícil validació empírica), i altres estan dirigides clarament al debat i el contrast de parers. En tot cas, és una part del document prou important, sobretot si es vol que la recerca tingui el caire de participació i extensió que s'ha dit des del començament.

El caràcter resumit d'aquests resultats fa que el lector hagi de recórrer en molts passatges a la consulta del volum de la col·lecció "Estudis" sobre l'enquesta. És a dir, part de l'anàlisi prevista no hi figura i és posterior, i per aquest motiu és provisional i reduït en informacions i contingut. Val a dir, finalment, que tot i el caràcter descriptiu pretenem no caure en l'escriptura farragosa i poc clara dels «tantspercents»; no és gens fàcil, però tenim la voluntat de presentar dades en un format clar i simple que eviti la redundància, la repetició i les tautologies. Procurem, doncs, evitar caure en allò que el cantant J. Sabina anomena «*tontos-por ciento*» en la seva darrera cançó; probablement fa referència a certs estils d'expressió de personatges en els mitjans de comunicació en general i dels esports en particular. Potser és una recomanació que es pot fer extensiva als informes sobre enquestes. Ho procurem.

I. JOVES I JOVENTUT

S'aporten tres proposicions clau que tenen molt a veure amb el replantejament i la relectura de determinats supòsits que es dona per descomptat que s'accepten clarament. Les paraules són molt polisèmiques —el terme *joventut* n'és un exemple manifest—; proposem diferenciar entre *jove* i *joventut*, una distinció gens sobrerera. Hi ha moltes maneres d'enfocar el fet juvenil, però creiem que la perspectiva dels itineraris i les biografies aporta riquesa sociològica i és una bona prevenció contra l'«adulocràcia». També convé reconèixer que els joves són ciutadans que viuen en un temps i un territori definit; és a dir, que són històrics i canviants. És a dir, que hi ha tres proposicions que constitueixen el marc general d'interpretació dels joves i els canvis socials que els afecten³.

- *No és el mateix joves que joventut: els joves són ciutadans en una franja de temps determinada (les edats) i la joventut és un procés social d'adquisició i enclassament vers l'emancipació familiar.*
- *La perspectiva biogràfica permet superar el biaix ideològic de l'«adulocràcia» (des dels adults) o del «narcisme» (des dels joves), i dona base a l'estudi d'itineraris i trajectòries.*
- *L'articulació entre les edats, les promocions i els períodes permet identificar canvis i emergències en les situacions socials dels joves.*

Aquests criteris tenen incidència sobre l'enquesta als joves: parlem d'una enquesta als joves sobre la joventut; no és una enquesta a la joventut⁴. Els ciutadans objecte d'enquesta són joves (una cohort d'edats de 15 a 29 anys) i bàsicament se'ls demana informació a l'entorn del procés de joventut, és a dir, de l'autonomia i l'emancipació⁵. Bàsicament, als joves se'ls pregunta pel seu

³ Aquest document és necessàriament abreujat i, per tant, deixa de dir i d'aclarir molts termes, proposicions i criteris. Per millorar la comprensió del text, doncs, convé recórrer a la versió completa (el volum de la col·lecció "Estudis" de l'Observatori Català de la Joventut sobre l'*Enquesta als joves 2002*).

⁴ No és un joc de paraules innocent; és un joc de paraules amb tota la mala intenció: capgirar el sentit i el rerefons dels termes *joves* i *joventut*.

⁵ L'enquesta es fa només a la fracció de ciutadans d'entre 15 i 29 anys; no es pregunta per la joventut (la pròpia i la d'ara) als pares i mares dels joves, a intel·lectuals i polítics, a empresaris i obrers, avis i jubilats, per bé que podrien respondre sobre el seu propi procés o sobre la seva perspectiva sobre el moment actual.

procés de formació, treball i família en detriment d'altres aspectes importants ja inclosos en altres enquestes també recents⁶. Es pot preguntar sobre la joventut a tota la població (la seva pròpia, la dels seus familiars o la que veuen en els joves d'ara) de la mateixa manera que es pot preguntar sobre vellesa o infància; per això aquesta enquesta als joves és una enquesta als joves sobre la joventut. Sembla un joc de paraules, però és una expressió que conté implícitament una posició definida sobre certs conceptes.

1.1. La perspectiva dels itineraris i les biografies

La perspectiva dels itineraris i les biografies és una via que potser permet superar els entrebancs teòrics i metodològics anteriors; és una aposta no tancada i de futur. Es vol fer un enfocament de la joventut més sociològic i també amb més implicacions d'ordre polític.

Aquesta perspectiva suposa una altra manera de veure o pensar la inserció social i professional dels joves i la transició a la vida adulta; heus aquí les seves claus⁷:

- *La transició és una articulació complexa de processos de formació, inserció professional i emancipació familiar.*
- *El pas de la pubertat a l'emancipació familiar es construeix socialment en un marc sociopolític determinat que configura un sistema polític de transició.*
- *El sistema polític de transició és sociohistòric: el desenvolupament dels sistemes formals de formació i el paper actiu de l'Estat sobre la inserció i el mercat de treball configuren la base actual del sistema de transició.*

⁶ És molt important tenir en compte que als joves, com a ciutadans, se'ls pot preguntar sobre totes les qüestions que es vulgui (política institucional, valors i actituds, consums i conductes, representacions socials i parers, situacions socials, estratègies de futur, etc.), però l'*Enquesta als joves de Catalunya 2002* se centra en els aspectes de joventut més que en altres camps o àmbits del saber, de l'actitud i de l'opinió.

⁷ Elements ja referits en J. Casal: «Modos emergentes...», a REIS, núm. 75 (1996), pàg. 297.

És a dir, hi ha dos components a tenir en compte: la dimensió biogràfica dels individus joves que fan la transició i que descriuen itineraris i trajectòries i la dimensió política de l'Estat o les seves institucions afins, que defineixen i implementen la seva intervenció sobre els itineraris esmentats. L'emmarcament fa referència al primer aspecte i deixa per al final del document les implicacions polítiques, que ens sembla important de tenir en compte.

L'itinerari biogràfic és una estructuració i una seqüència de successos i resultats d'ordre familiar, formatiu, laboral, cultural i prospectiu que tenen la virtut d'«endassar» les eleccions racionals i realitzacions dels individus en formes i modalitats socials i establir una relació entre la situació del subjecte i els assoliments socials. És per això que convé retenir quatre aspectes:

- *que l'itinerari és un compost d'adquisicions assolides i de probabilitats de futur;*
- *que l'itinerari dels joves és un tram entre pubertat i emancipació familiar plena, dintre de l'itinerari general de la persona (o recorregut biogràfic);*
- *que hi ha una diversitat d'itineraris fruit d'una segmentació social;*
- *que hi ha itineraris que en l'actualitat tenen un pes més fort que altres, que dominen més i/o que són emergents.*

L'itinerari consta de dues fases: el recorregut per la persona i l'itinerari de futur probable; la continuïtat en la trajectòria es pot veure alterada positivament o negativament per factors interns, de context i d'intervenció política general o aplicada. És més, la probabilitat de descriure futurs distints dóna peu a construir hipòtesis en relació amb l'acció política en favor dels joves i de les seves situacions socials⁸. Les biografies són obertes, sobretot en l'entorn de les societats del capitalisme avançat; els trams de la pubertat a l'emancipació també són oberts, encara que tenen importància moltes vegades per la seva poca

⁸ En el fons, la política sobre joventut no consisteix en altra cosa que a aportar l'accés a l'ús de circumstàncies favorables als joves en la presa de decisions de futur. Per exemple, augmentar les possibilitats de recerca de feina, de continuïtat en els estudis, d'orientació escolar i professional, d'assessorament i reconducció de determinades caigudes en toxicomanies, de modificació de pautes de consum, etc.

«reversibilitat»⁹. El tram de biografia que fa referència al «fet juvenil» és el que va des dels inicis de la pubertat fins a la consolidació de l'emancipació familiar plena. Es tracta, doncs, d'una categoria d'ordre social i històric: no tothom comença i acaba aquest tram de la mateixa manera i en els mateixos temps.

En resum, hi ha un procés social en les biografies que té una arrencada molt biològica i orgànica (la pubertat) amb efectes socials i familiars (de redefinició de l'actor, de conflictes de rols, de relacions paternofilials complexes, etc.). És un tram de biografia molt important perquè hi ha successos claus i determinants del futur encllassament i de posició social. En qualsevol cas, en el context familiar dels països del capitalisme avançat domina l'estructura neolocal: la sortida de la casa dels pares és vista com un fet establert i de futur; en aquesta emancipació hi ha un reconeixement social i, moltes vegades, una ritualització explícita¹⁰. En l'assumpció de l'emancipació familiar plena (l'accés a un habitatge d'ús propi) hi ha l'oclusió d'un tram de vida i la continuïtat d'una altra, diferent en dependències i atribucions¹¹; però convé tenir en compte que en l'emancipació familiar plena (canvi de domicili) no hi ha el «final» de la història del subjecte ni la cristal·lització del seu estatus social: l'assoliment de l'emancipació expressa la finalització d'un tram i l'inici d'un altre tram.

⁹ Encara que algú hagi traduït la Transició a la Vida Adulta (TVA) com un temps buit i irrellevant, hem sostingut sempre dos aspectes: la importància clau dels esdeveniments que passen en el tram de joventut i el caràcter poc reversible d'aquests esdeveniments i, per tant, el seu impacte a l'hora de determinar futurs d'èxit o de fracàs. L'èxit o el fracàs escolar són determinants, de la mateixa manera que també ho són les possibilitats d'iniciar la transició escola-treball sota l'èxit o el fracàs, les probabilitats de quedar atrapat per les toxicomanies o determinats referents culturals, etc. Tot allò que passa en el període juvenil, doncs, té un impacte molt fort sobre la biografia. De tota manera, qui descriu itineraris desestructurats té possibilitats de redempció, i qui en descriu d'èxit accelerat pot caure en la ruptura i el bloqueig.

¹⁰ La nupcialitat, religiosa o civil, i la seva celebració social és la manera més coneguda i ritualitzada; hi ha altres maneres menys explícites però que també tenen un caràcter certificant.

¹¹ Aquest fet de deslliurament de dependències i assumpció de càrregues i responsabilitats és el que sovint s'ha fet servir com a VA (vida adulta). Tanmateix, això ha estat un niu de malentesos; en part, perquè es fonamenta en un terme poc sòlid de la psicologia evolutiva més tradicional, i en part, perquè no incorpora les ruptures biogràfiques que caracteritzen les persones avui dia. El text de Gil Calvo, per exemple, podria ser un referent del que es vol dir. *Nacidos para cambiar*, Taurus, n. 01.

1.2. La diversitat i la desigualtat d'itineraris

La joventut és un procés social que té concrecions molt diversificades: l'anàlisi sociològica sobre la joventut consisteix precisament a establir el lligam entre les biografies dels individus i la diversitat d'itineraris socials que els joves descriuen; és a dir, vincular el procés social de joventut amb les segmentacions socials. Els itineraris, doncs, tenen un vincle amb l'estructura social i les segmentacions; no són independents de les classes socials, ni del gènere, ni de l'ètnia. Pensar els itineraris equival a pensar en la diversitat i la desigualtat social: en els itineraris de transició hi ha una segmentació social forta, vinculada a les classes socials i les desigualtats, que permet descriure les línies bàsiques del caràcter longitudinal i la seva traducció en itineraris d'èxit social, d'aproximació, de precarietat o de risc a la marginalitat social, per bé que convé no caure en linealismes i determinismes ingenus.

La inserció professional (o l'estatus social adquirit) és el punt de partida de la «nova llar». L'emancipació familiar és el segon component de la transició i suposa, en el context neolocal dels països d'Occident i les àrees de concentració demogràfica, l'establiment en un nou domicili. Pel que sembla, avui en dia el fenomen del retard en la independència del domicili familiar es fa mereixedor de l'atenció dels joves (per la fallada en les opcions d'emancipació per part d'alguns) i dels pares (per la prolongació en la permanència al seu domicili). Les circumstàncies que afavoreixen o retarden les expectatives i les previsions d'emancipació familiar avui en dia tenen molta importància.

Si hi ha disparitat d'itineraris, també hi ha disparitat de formes d'emancipació familiar: en relació amb les edats, els modes d'emancipació, les causes pròximes o l'impuls inicial a la sortida de casa dels pares.

Les formes i les edats de l'emancipació familiar estan determinades familiarment (per la posició favorable o desfavorable dels pares, per la seva posició de suport o de fre, etc.), determinades pel context de la transició, els assoliments socials i l'ajustament d'expectatives (èxit o fracàs social en l'estratificació social) i els impulsos inicials al procés efectiu d'emancipació. Si l'emancipació familiar es veu efectivament retardada (p. e., pel preu lliandar de l'habitatge), caldrà reflexionar sobre els processos d'adequació dels joves a aquesta realitat fàctica¹². En fi, convé abandonar les temptacions del

¹² És a dir, a les formes d'adequació al retard en l'emancipació.

monocausalisme que han manat la reflexió sobre el retard en l'emancipació de manera pendular. Amb tot, sembla oportú considerar que sense impuls inicial i sense els factors favorables, l'emancipació queda efectivament retardada, la qual cosa dibuixa un panorama familiar diferent i relativament nou¹³.

1.3. Promoció, contextos i edats

L'anàlisi sociològica de la joventut que es proposa des de l'enfocament biogràfic i dels itineraris ha de respondre d'alguna manera als principals reptes que avui en dia el canvi social suposa per als joves: la consideració de les promocions, les edats i els períodes, que té per finalitat llegir els canvis «materials» en la realitat juvenil amb l'impacte del «període o context»; de fet, es tracta d'un intent d'articular les variacions demogràfiques amb els impactes dels períodes sobre la situació social dels joves i els efectes en els assoliments en precocitat o retard.

Les promocions estadístiques de joves són els ciutadans classificats segons l'any de naixement (en aquest cas entre el 1972 i el 1989), i donen peu a la consideració de la base material o demogràfica de la població jove. Primerament, si les promocions de joves són demogràficament voluminoses o esquifides, els canvis anuncien a mitjà termini la pressió més o menys important sobre l'educació escolar i el mercat de treball i les qualificacions professionals. En segon lloc, s'analitza si les promocions tenen un component migratori fort o feble. Actualment, els processos migratoris interiors són molt febles (escassa mobilitat geogràfica entre mercats i modificació de la xarxa viària i ferroviària)¹⁴, però les migracions de joves no comunitaris tenen una importància creixent, per bé que encara poc visible des del punt de vista estadístic oficial. En tercer lloc, cal veure si les promocions tenen diferenciació territorial, sobretot afectada per la macrocefàlia demogràfica d'un nucli i les seves corones. La consideració dels mercats laborals locals i dels mercats immobiliaris també té un lloc important en les situacions socials dels joves (on i què estudiar, on i en què treballar, i on

¹³ En un altre lloc hem tingut l'oportunitat de considerar que algunes generacions de gent ja adulta han experimentat una sortida de la llar familiar molt tardana; no és un cas exclusiu del moment actual. El que passa és que el model de sortida ha variat substancialment.

¹⁴ Els moviments migratoris interns estan molt frenats i en els mercats locals hi ha una certa mobilitat, que no genera, però, canvis de domicili, ja que força gent fa desplaçaments semblants mitjançant la xarxa de carreteres o de trens.

anar a viure)¹⁵. Els territoris i les seves mobilitats interiors són dos aspectes clau, per tant, en la realitat social concreta dels joves.

Cada conjunt d'anys o de temps, agrupats segons la situació econòmica, política, social o cultural —factors que tenen determinats efectes sobre la població (petits, joves, grans i vells)—, formen un període. Els períodes poden ser descrits com a contextos de l'estructura social i econòmica que apleguen elements d'una conjuntura determinada. Primerament, es pot pensar en successos o esdeveniments que incideixen específicament sobre el fet juvenil i que modifiquen l'entorn en el qual els joves fan la Transició a la Vida Adulta; en segon lloc, es pot pensar en successos o esdeveniments que incideixen sobre molts col·lectius, inclosos els joves, i en tercer lloc, en successos o esdeveniments que tenen poc a veure amb la realitat juvenil o bé un impacte més que indirecte o molt baix.

En resum, el fet juvenil està en plena relació amb l'estructura social i econòmica i amb les tendències de les conjuntures. Contra la tendència de pensar que la realitat juvenil es construeix de manera autònoma i separada de la resta de la societat, la consideració dels períodes permet establir connexions entre la situació social dels joves i les conjuntures i els contextos.

Les edats constitueixen la pedra de toc que s'utilitza per acreditar determinades realitzacions o assoliments i, també, un punt de fricció en les relacions intergeneracionals, alhora són una de les vies més importants que pares, avis i adults en general utilitzen per enviar missatges implícits o explícits per modificar o reconduir missatges de socialització d'estil «adultocràtic». Els mateixos joves han percebut de manera molt desigual les edats sobre els seus propis itineraris i dissenys: a vegades amb un impuls d'accelerar processos, a vegades amb impulsos adreçats a retardar-los. El que és més important, però, és remarcar l'efecte acordió: la hipòtesi més estesa avui consisteix a considerar que el fet juvenil té una tendència a prolongar-se en els dos extrems de les edats, la qual cosa faria que el tram biogràfic dels joves fos efectivament més llarg; és a dir, que permet establir la hipòtesi de la prolongació (per dalt i per baix) del tram biogràfic dels joves. En resum, l'articulació de les promocions, les edats i els períodes permet avançar en dues línies de treball: el coneixement de la joventut com a procés biogràfic de les generacions i el coneixement de la joventut dels joves d'ara.

¹⁵ Els aspectes de diferenciació territorial no es poden tenir en compte en aquest informe per raons de mostra, però és indubtable que la qüestió del territori i dels mercats locals té una importància clau en relació als joves.

Primerament, cal comprendre que la joventut és un procés social de la pubertat a l'emancipació familiar que fan imperativament tots els ciutadans, tinguin l'edat que tinguin: faran el procés els més petits de tots (pels volts de l'any 2020) i els qui encara han de néixer (els futurs adolescents a mig quart de segle), i han fet el procés en plena guerra civil els qui ja estan en la senectut i els pares dels joves, que ho han estat als anys setanta, etc. El conjunt de les promocions de ciutadans de totes les edats han viscut uns anys entre la pubertat i l'emancipació familiar plena, han tingut uns punts de partença i uns punts d'arribada, i determinades plataformes per escometre la nova vida familiar i totes les seves ruptures. Per això, doncs, és possible una anàlisi sociohistòrica de la joventut com a categoria o procés biogràfic¹⁶.

Segonament, s'ha de tenir en compte que la joventut dels joves d'ara (el seu procés de la pubertat a l'emancipació) està sotmesa a constriccions i alteracions importants a causa del sotrac del capitalisme informacional i la seva traducció en contextos d'economia, societat i política. Probablement, el context familiar dels joves s'aixeca sobre les coordenades de l'autonomia relativa i la precocitat dels estils de vida que en deriven¹⁷; sobre una definició prolongada de la formació escolar¹⁸ i una transició de l'escola a la vida activa ràpida però farcida d'incerteses i desajustos¹⁹, es desenvolupa en una inserció laboral molt complexa²⁰, i creix en la perspectiva de l'aproximació successiva²¹ com a formes de tempteig, de prova i de moratòria que condueixen cap a una emancipació més tardana. En resum, una prolongació del tram biogràfic de joventut, perquè el canvi de domicili es demora per una barreja de factors que procurarem destriar i finalment esbrinar.

¹⁶ Tractar aquest objectiu excedeix l'informe que teniu a les mans, però l'anàlisi comparativa dels processos de joventut no deixa de ser un repte.

¹⁷ Principalment la llibertat d'acció, l'accés a recursos de consum i les activitats de lleure fora de l'àmbit familiar o del control i la dependència.

¹⁸ L'obligatorietat fins als 16 anys suposa prolongar la inèrcia escolar fins més enllà dels 18. Les taxes d'escolarització prolongada (universitat) són altes i creixents, encara que el nombre absolut d'alumnes tendeixi a disminuir per la caiguda de la natalitat.

¹⁹ El creixement d'expectatives dintre del sistema d'ensenyament probablement no es correspon amb les ofertes provinents de les empreses.

²⁰ Probablement la construcció de la professionalitat i l'ofici en un context de desregulació suposa incertesa i risc.

²¹ El terme *aproximació successiva* l'utilitzem també per designar la modalitat dominant de TVA en el marc del nou capitalisme informacional.

2. L'ENQUESTA ALS JOVES 2002

L'*Enquesta als joves de Catalunya 2002* s'inclou en l'*Estadística de la joventut de Catalunya 2002*, dins el Programa anual d'actuació estadística de 2002. L'univers mostral és la població de 15 a 29 anys resident a Catalunya, que representa un total d'1.454.489 persones, segons les dades de l'Estadística de població de 1996. El marc de mostra està format per totes les llars que compleixin els requisits de l'àmbit poblacional, segons els registres oficials més actualitzats disponibles a l'Idescat. L'àmbit territorial de l'enquesta és tot el territori de Catalunya.

Assenyalem, d'entrada, una sèrie de limitacions que afecten d'una manera fonamental aquest estudi, i que deriven directament dels seus plantejaments metodològics. El mètode de mostreig i també el tipus d'eina construïda per recollir les dades marquen aquestes limitacions, que s'han de tenir molt en compte a l'hora de fer l'anàlisi posterior.

D'una banda, hi ha constància que el mètode de selecció de la mostra a partir de llistats ha comportat una taxa de substitucions molt elevada (50 %), que no sempre ha estat coberta per elements mostrals coincidents amb les característiques requerides. Això pot desvirtuar la mostra en alguns moments, i provocar biaixos que no es compensen degudament amb estratègies estadístiques de ponderació o postestratificació.

D'altra banda, el tipus d'enquesta que s'ha fet (entrevista domiciliària) comporta intrínsecament certes limitacions, com ara el temps disponible de la persona entrevistada, el fet que l'enquesta es faci d'un sol cop, o la conveniència de no envair l'espai íntim de la persona. A banda d'aquests aspectes generals, referits a la qualitat dels llistats originaris i a les condicions derivades del mètode d'entrevista, cal destacar l'especificitat de l'eina usada per a l'estudi d'itineraris biogràfics (les anomenades *graelles biogràfiques*). La funció de reconstrucció biogràfica d'aquesta eina s'acompleix en dos àmbits: tant en la ment de la persona entrevistada en el moment de l'entrevista, com en el registre de dades en forma de seqüència d'esdeveniments. Però aquesta evocació no es pot entendre com un conjunt de fets objectius, sinó que cal tenir en compte dos trets fonamentals de la memòria humana: la imperfecció i la reconstrucció activa (i interessada) del passat.

2.1. El disseny de la mostra

La mostra inicial de joves ha estat dissenyada per l'Idescat a partir de la proposta presentada per l'Observatori Català de la Joventut de la Secretaria General de Joventut. Aquest disseny permet assolir la representativitat de la mostra per a tot el territori de Catalunya, a partir de la grandària (2.000 joves enquestats) i d'un error mostral general ($\pm 2,2\%$) establert com a límit per la Secretaria General de Joventut.

Una enquesta representativa de la població de Catalunya ha de tenir en compte, entre altres factors, l'heterogeneïtat de la distribució dels seus habitants, i més quan aquesta distribució pot ser rellevant per a l'anàlisi del fenomen a estudiar. En aquest sentit, l'Idescat, en el seu disseny mostral, proposa fer una selecció d'individus utilitzant la grandària de població del municipi com a variable d'estratificació. Cal remarcar, però, que aquesta estratificació per grandària de població no assegura la possibilitat de donar estimacions per a cada un dels estrats, sinó que la seva aplicació va encaminada a seleccionar una mostra representativa de la població de Catalunya. La utilització d'un mostreig de tipus estratificat, amb afixació no proporcional, permet compensar els desequilibris poblacionals dels àmbits territorials catalans tot respectant la grandària prèviament establerta, però els resultats són febles en relació amb la divisió territorial o respecte a altres variables.

Les variables que intervenen en l'estratificació i el control posterior són l'àmbit territorial per grandària de municipi, el grup d'edat i el sexe. Es presenten a la taula següent juntament amb la distribució de la població corresponent.

Figura 2.1. Mostra de la població jove de 15 a 29 anys, per mida del municipi

Municipi	Població de l'estrat	Proporció de població a l'estrat (%)	Nombre d'individus de la mostra a cada estrat	Nombre de municipis	Entrevistes per municipi
Fins a 2.000 habitants	78.506	5,4	120	20	6
De 2.001 a 10.000	197.162	13,6	250	10	25
De 10.001 a 50.000	355.673	24,40	500	20	25
Més de 50.000	823.148	56,6	1.130	11	50-450
Total	1.454.489	100	2.000	61	2.000

Font: Estadística de població 1996. Idescat.

A partir de la distribució poblacional, el mètode per a la selecció de la mostra és el mostreig estratificat amb una assignació proporcional a la població de cada estrat (quarta columna de la taula). Les dimensions mostrals per estrat han estat arrodonides a valors que permetessin aplicar quotes fixes a cada municipi d'un mateix estrat. La selecció dels municipis corresponents als estrats 1, 2 i 3 s'ha fet mitjançant el mostreig sistemàtic aleatori, mentre que per a l'estrat 4 no s'ha seguit un criteri estrictament aleatori, perquè es té en compte l'estructura poblacional d'aquest estrat.

Una vegada seleccionats els municipis que formen part de la mostra dins de cada estrat, s'han elaborat els llistats de les unitats mostrals (persones d'edat compresa entre 15 i 29 anys) dins de cada municipi mitjançant un mostreig aleatori simple; la font d'informació és el *Registre de Població de Catalunya*, del qual és responsable l'Idescat. En aquesta selecció s'han tingut en compte les dues variables que es volen controlar: edat i sexe. S'han establert, d'aquesta manera, quotes dins de cada estrat, proporcionals a la distribució per sexe i grup d'edat segons la població.

Les quotes agregades d'edat i sexe resultants responen a la distribució final següent:

Figura 2.2. Mostra per grup d'edat i sexe

Variable		Efectius (n)	Quotes (%)
Grup d'edat	De 15 a 19 anys	414	20,7
	De 20 a 24 anys	687	34,5
	De 25 a 29 anys	899	44,9
Sexe	Homes	993	49,7
	Dones	1.007	50,4
Total		2.000	100

Font: Informe de treball de camp ICC Consultors Culturals. Enquesta als joves 2002.

2.2. El qüestionari

La construcció de l'instrument de generació de les dades (el qüestionari de l'enquesta) s'ha fet a partir de pautes indicades des del GRET però incorporant les indicacions expressades pels diferents organismes implicats en l'elaboració de l'enquesta (l'Idescat, l'Observatori Català de la Joventut de la Secretaria General de Joventut, l'empresa de camp ICC Consultors Culturals i l'equip

d'enquestadors/es). Aquest qüestionari incorpora preguntes i ítems que siguin comparables amb resultats d'enquestes anteriors, evita un abús de valoracions subjectives de l'enquestat, i incorpora aspectes longitudinals retrospectius.

La versió definitiva del qüestionari s'estructura seguint l'esquema següent:

Figura 2.3. Estructura del qüestionari.

1. IDENTIFICACIÓ I ADSCRIPCIÓ FAMILIAR

La primera part enregistra aspectes de l'entrevistat, dels seus pares i de la composició de la família d'origen. Aquesta part es complementa amb l'últim full de l'enquesta, on l'agent enquestador enregistra indicadors i anotacions de valoració subjectiva de l'entrevista que s'ha fet.

2. ITINERARI FORMATIU

La segona part està dedicada als estudis dels joves, a la seva satisfacció i valoració, al pas de l'escola a la feina, i a tot l'itinerari d'estudis/feina mitjançant el sistema de graella biogràfica. L'estructura d'aquesta part es desenvolupa a partir d'un filtre, amb preguntes específiques per als joves que estudien i per als que ja no ho fan.

3. TREBALL

La tercera part del qüestionari es dedica a la feina i a les condicions de treball, i incorpora també informacions sobre ingressos (de la feina o de l'ajuda familiar o institucional), així com una valoració personal. Es distingeixen els entrevistats d'acord amb els paràmetres següents: inactivitat, atur, feina sense contracte i feina amb contracte.

4. EMANCIPACIÓ

La quarta part interroga els joves sobre el procés d'autonomia i emancipació respecte a la família d'origen. S'estableix un filtre per al flux de qüestions a partir de la distinció entre quatre categories de joves. D'una banda, els joves que preveuen estar-se amb la família d'origen encara força temps (més de dos anys) i, d'altra banda, els joves que s'hi estan però que tenen perspectives d'emancipació a curt termini (menys de dos anys). La tercera categoria és la dels joves que estan en pisos compartits, residències d'estudiants o similars, i finalment la quarta la formen els joves que tenen un domicili, propi o de lloguer. Aquesta part es complementa amb una graella biogràfica sobre l'historial d'emancipació i l'autonomia econòmica de cada entrevistat.

5. VINCULACIÓ A GRUPS

La cinquena part es dedica a les situacions actuals i anteriors d'associació i/o vinculació a grups socials o polítics.

6. IDENTITAT, PROJECCIONS I CONSUMS

La sisena part, dedicada a qüestions d'hàbits quotidians, proximitat política i altres aspectes que pertocuen a esferes d'intimitat, no estan subjectes a declaració per obligació normativa. S'interroga sobre aspectes de consum personal i de filiacions polítiques, i l'enquesta acaba amb unes preguntes sobre l'ús i el coneixement del català i d'altres idiomes.

Apartat d'APORTACIONS DE L'ENTREVISTADOR

Una vegada acabada l'entrevista, l'equip de treball de camp emplenava la pàgina 18 a partir de les seves pròpies estimacions directes sobre les condicions i l'entorn en què s'havia dut a terme l'entrevista.

El qüestionari està constituït bàsicament per preguntes de tipus tancat, amb selecció d'opcions predefinides i precodificades, tot i que també s'ha recorregut a algunes preguntes de tipus obert (postcodificades) i a escales d'avaluació. La majoria de les qüestions es poden considerar qüestions del moment, perquè fan referència a situacions actuals dels entrevistats, però, en funció dels objectius d'aquest estudi, s'hi han afegit algunes qüestions de biografia. L'eina triada per enregistrar les dades de l'historial biogràfic de l'entrevistat ha estat l'anomenada graella biogràfica. El qüestionari conté dos tipus de graelles biogràfiques (estudis i feina, i emancipació). Totes dues abasten, any per any, el període des dels 12 anys de l'entrevistat fins a la seva edat en el moment de l'entrevista.

2.3. El treball de camp i l'explotació de les dades

L'empresa ICC Consultors Culturals, per encàrrec de la Secretaria General de Joventut, ha estat la gestora i responsable de les tasques de treball de camp i de l'enregistrament posterior en suport informàtic de les dades codificades i depurades. L'Idescat, per la seva banda, ha estat l'organisme responsable de proporcionar les llistes d'adreces corresponents als joves

seleccionats, així com de les substitucions. Les sessions d'entrevistes les ha dut a terme un equip de 21 enquestadors/es específicament formats per a aquest estudi. El treball de camp es va fer entre el 2 de maig i el 3 de juliol de 2002.

En total es van concertar 2.358 sessions d'entrevistes. D'aquestes, 347 no es van arribar a fer per diversos motius; la majoria per no compareixença de l'entrevistat²². Finalment, el total d'entrevistes ha estat de 2.011, amb 11 de descartades per diversos motius rellevants. Les entrevistes s'han fet, en general, segons la modalitat presencial al domicili mateix de la persona entrevistada, i han tingut una durada mitjana d'entre 34 i 40 minuts. La sessió d'entrevista es condueix per mitjà d'un qüestionari precodificat que l'agent entrevistador va omplir. Aquesta entrevista està dissenyada com a diàleg, i l'entrevistador hi té un paper molt actiu a l'hora de dur-la a terme.

La mostra final està formada per 1.019 titulars (51%) i 981 substituïts (49%). Tot i que s'ha intentat mantenir la distribució mostral inicial, en alguns casos ha estat impossible, ja que la distribució per gèneres i grups d'edat de la mostra de titulars no concordava amb la distribució per gèneres i grups d'edats dels substituïts. Els motius de substitució han estat la no-localització a partir de les dades dels llistats originaris, 407 (41%); la negativa a col·laborar, 286 (29%); el canvi de municipi, 216 (22%); l'estada llarga fora del municipi, 21 casos; discapacitats i malalties, 14 casos, i altres motius, 37 casos. Finalment, convé remarcar que en les enquestes que finalment s'han fet hi ha un elevat nombre de substitucions.

Una part de les substitucions vénen dels errors o d'insuficiències en els llistats de persones (canvis de domicili fora del municipi, errades en l'adreça, desconeixença de la persona indicada en el domicili, etcètera.). Tot això fa pensar que hi ha un biaix sobretot pel que fa a un subregistre de joves que han canviat de domicili (casos d'emancipació fora de l'abast de la mostra). També fa pensar que hi ha un biaix de joves nascuts a països estrangers (casos de mobilitat geogràfica fora de l'abast de la mostra). Finalment, cal fer esment d'un altre biaix: el nombre elevat de joves que han refusat explícitament l'enquesta o bé que han anat endarrerint la consulta fins a provocar la substitució; es tracta de joves que refusen l'enquesta i probablement suposa un biaix de joves en situacions socials complexes i/o moments biogràfics de desconcert i refús.

²² El fet que un entrevistat no es presentés a l'entrevista no significava immediatament substituir-lo; en algun cas s'han arribat a concertar tres sessions amb un mateix individu que no ha comparegut.

Per al procés i l'anàlisi de les dades s'han fet servir diverses estratègies d'explotació. En un primer nivell, més descriptiu i corresponent als continguts d'aquest avanç de resultats, principalment s'ha utilitzat la tabulació simple i la tabulació encreuada de variables, així com el càlcul d'estadístiques i la seva contrastació per subpoblacions. En un segon nivell s'han tractat les dades corresponents als itineraris biogràfics mitjançant l'anàlisi de seqüències d'esdeveniments a partir d'una adaptació dels clàssics diagrames de Lexis utilitzats en els estudis longitudinals demogràfics i el reconeixement de patrons o seqüències característiques a partir del mètode de retards (*lags*), aspectes que òbviament estan presents en el volum de la col·lecció "Estudis" sobre l'*Enquesta als joves 2002* i no pas en aquesta primera presentació de resultats.

3. EL CONTEXT DEMOGRÀFIC I FAMILIAR

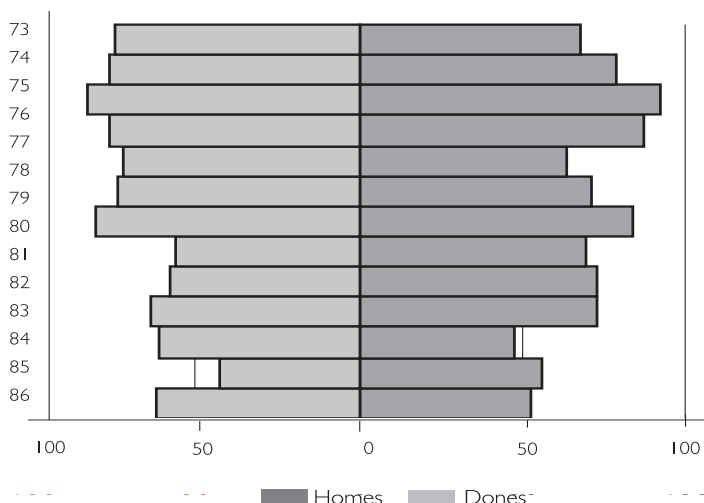
Els joves, igual que la resta de persones, es troben dins d'un moment històric, en un territori concret amb unes determinades característiques (geogràfiques i també culturals) i formen part d'una estructura socioeconòmica. Cal tenir en compte tots aquests trets per facilitar la lectura dels capítols posteriors, i per això en primer lloc es presenta una contextualització per caracteritzar els joves de la mostra fent referència a tres àmbits diferents, recollits pel qüestionari: com a grup demogràfic, com a persones nascudes en una família i com a joves que viuen en un entorn territorial.

3.1. *Els joves com a grup demogràfic*

Els joves de Catalunya, quant a edat i sexe, es poden representar amb la següent piràmide parcial de població. El gràfic mostra un perfil demogràfic propi d'una societat avançada occidental contemporània, amb un contingent de dones que en general és lleugerament més nombrós que el d'homes, i amb una visible davallada d'efectius com més joves són les promocions considerades²³. No es tracta d'un grup homogeni, ja que els joves es divideixen en promocions de diferents dimensions, i les promocions més joves són les que tenen menys efectius.

²³ Val a dir que aquí considerem promoció el conjunt de persones que tenen la mateixa edat.

Figura 3.1. Piràmide poblacional parcial dels joves de 15 a 29 anys, per sexe i any de naixement

A Catalunya, actualment ja no es dona el procés de creixement demogràfic conegut com a explosió demogràfica o *baby boom*, que es reconeix a les societats europees a partir de la dècada del 1970. Contràriament, els joves catalans considerats es troben implicats en un procés general de recessió natalícia amb tres grans grups, que corresponen a tres moments o contextos diferents en diversos àmbits.

Figura 3.2. Promoció de joves i demografia

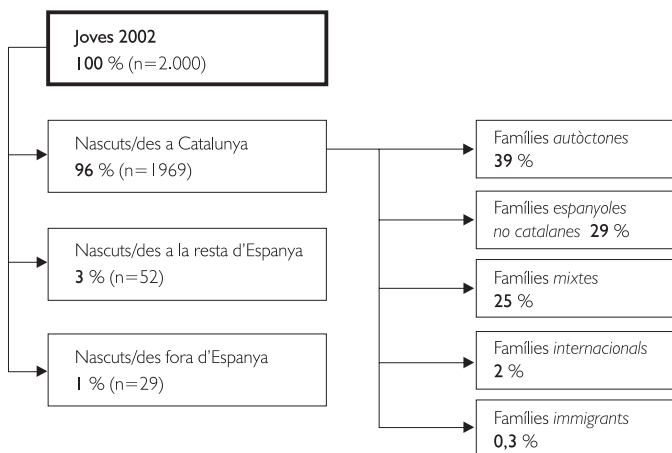
Promoció	1973-1976	1977-1979	1980-1986
Creixement demogràfic	Alt	Baix	Davallada
Efectes en l'àmbit educatiu	Pressió a efectes de matriculació i aules	Punt d'equilibri	Aules buides
Efectes en l'àmbit del treball	Saturació al mercat de treball	—	Caiguda d'efectius, compensada per l'emigració no comunitària

Cal afegir que la desigualtat en les diferents promocions fa complicat analitzar les característiques de la mostra any per any i fer estimacions estadístiques fiables sense haver de recórrer a ponderacions.

3.2. Els joves dins d'una família d'origen

El context característic d'origen està plenament dominat pels nascuts a Catalunya, la qual cosa no vol dir que la seva família sigui autòctona. El qüestionari recull informació sobre joves nascuts majoritàriament a Catalunya (96%). Entre el 2 i el 3% dels joves catalans han nascut a la resta d'Espanya, i la proporció de nascuts a l'estranger es troba al voltant d'un 1% (amb un pes especial dels nascuts a països no comunitaris). En el següent gràfic de segmentació s'indica el lloc d'origen dels joves i, per als nascuts a Catalunya, el tipus de família d'origen, segons la procedència del pare i de la mare²⁴.

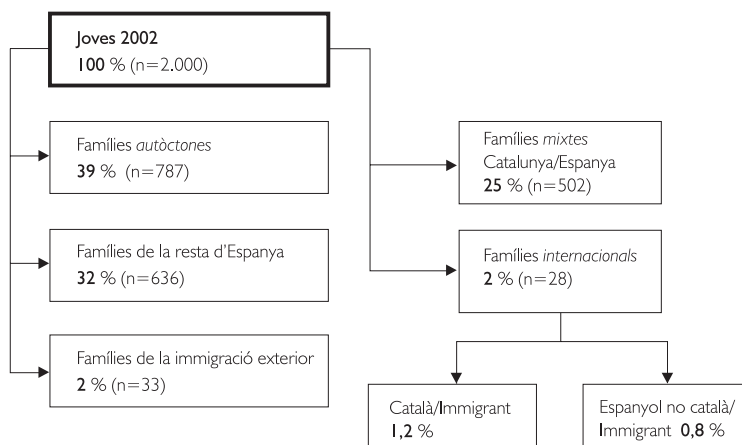
Figura 3.3. Origen geogràfic dels joves de 15 a 29 anys

²⁴ Famílies «autòctones» són les formades per pare i mare catalans; si tots dos són nascuts a la resta de l'Estat espanyol la família es qualifica d'«espanyola no catalana», i si l'un és català i l'altre nascut a la resta de l'Estat, la família s'anomena «mixta». En el cas que tots dos pares siguin estrangers es parla de família «immigrant», mentre que si només un d'ells és estranger la família consta com a «internacional».

Poc més d'un terç de les famílies d'origen dels joves nascuts a Catalunya són «autòctones». La majoria dels joves (57%) procedeixen d'una família d'origen marcada, directament o indirectament, pel fenomen de les migracions interiors. Les escasses famílies «internacionals» són predominantment del tipus catalanoimmigrant. Hi consten només 33 famílies d'immigració exterior (2% de la mostra), la qual cosa suposa un indicador del subregistre dels joves immigrants i les seves famílies de la mostra utilitzada²⁵.

Figura 3.4. Procedència geogràfica de la família d'origen dels joves de 15 a 29 anys

Si comparem el percentatge de joves nascuts fora d'Espanya (1%) amb el percentatge de joves de famílies immigrants (2%), podem entendre que una bona part d'aquests joves ja han nascut a Catalunya (de fet, només 13 joves dels 2.000 entrevistats parlen i escriuen habitualment en una altra llengua que no sigui el català o el castellà). El nivell de català és significativament elevat entre els joves, tant en les famílies de procedència autòctona com en les de base migrant (55% parlat, i 45% escrit), i al voltant d'una quarta part dels joves nascuts en una família no autòctona escriuen habitualment en català.

²⁵ Les estimacions actuals sobre la població immigrant a Catalunya la situen al voltant d'un percentatge del 4,4% (Font: Institut d'Estadística de Catalunya, dades de 2001).

En relació amb el contacte quotidià amb l'immigració i la diversitat cultural, cal dir que cada vegada més, especialment en l'àmbit rural, els joves tenen un contacte molt ampli amb allò no català (el 20% de les famílies immigrants viuen en l'àmbit rural²⁶).

La consideració del 61% de famílies d'origen no autòctones i la resta d'elements comentats porta necessàriament a perfilar un context familiar característic dels joves catalans, en el qual s'integra un fort component d'immigració (sovint de procedència espanyola-no catalana) amb un fort component d'integració cultural.

En relació amb la composició de les famílies, el 85% són de tipus parental (presència de pare i mare), i només en un 2% dels casos són reconstruïdes (presència de pare o mare no biològic). Cal destacar, però, que una de cada deu famílies és de tipus monoparental (absència d'un dels progenitors), generalment encapçalades per la mare (el 67% de les famílies monoparentals).

El context familiar català està marcat pel fenomen de la nuclearitat (convivència de pares i fills) i la neolocalitat: només en un 14% de famílies hi viuen avis o parents de manera continuada (un 3% si parlem de viure a temporades). La nuclearització és un fenomen dominant eminentment urbà: la majoria de famílies nuclears es troben en l'àmbit urbà-intermedi (el 86% dels casos per als residents en municipis de més de 10.000 habitants), i les famílies de tipus extens predominen en l'àmbit rural (el 35% dels casos, en municipis de menys de 2.000 habitants), més implicades en l'explotació familiar pagesa i no pagesa.

En la meitat dels casos de la mostra, les famílies d'origen tenen dos fills, i només un de cada deu entrevistats/des són fills únics, i encara menys (1 per cada 20) s'han criat dins d'una família de més de cinc fills. Hi ha diferències notables entre les famílies d'origen immigrant (amb una mitjana d'entre 3,4 i 4,7 fills) i la resta de famílies (entre 2,4 i 2,6 fills); les famílies autòctones són les que tenen una mitjana de fills més baixa.

Amb aquests elements es pot destacar una composició familiar concreta que marca el context majoritari dels joves catalans: una família conjugal de tipus nuclear amb dos fills. Tot i així, s'ha de destacar l'existència d'una important quantitat de famílies formades per la mare en solitari i els fills, i l'evidència d'unes

²⁶ Aquest percentatge probablement està molt per sota de la realitat.

pautes de fecunditat diferent entre les famílies autòctones i les famílies immigrants. Les implicacions del caràcter neolocal es tracten més endavant.

3.3. Els joves dins d'una família amb posició social

Com a indicador de posició social familiar, en el sentit habitual que els estudis d'estratificació social donen al concepte *capital econòmic*, el qüestionari proporciona una llista d'ocupacions extensa i detallada que permet fer una classificació específica. Així, s'han establert quatre categories bàsiques segons l'ocupació²⁷ del pare i la mare, que es distribueixen, en funció de la seva posició dins del procés productiu, en propietaris o gerents d'empreses, contractats com a directius o professionals liberals, contractats per a feines qualificades i contractats per a feines no especialitzades.

Figura 3.5. Ocupació laboral dels pares i mares dels joves de 15 a 29 anys (%)

Ocupació	Pare	Mare
Propietari o gerent	12	8
Directiu o professional	11	15
Treballador especialitzat	44	49
Treballador no especialitzat	34	28
Total	100	100

(n=2.000)

D'altra banda, la posició social de les famílies d'origen també es pot assignar a partir d'un indicador de capital cultural familiar; el registre del qüestionari referit al nivell educatiu s'utilitza en aquest sentit, amb la distribució següent:

²⁷ Quan parem atenció als indicadors de posició social de la família d'origen de l'entrevistat, hem de ser ben conscients de les restriccions del registre del qüestionari i de la composició de la mostra de joves. Aquests indicadors provenen de preguntes relatives als estudis i el treball actual del pare i la mare de la persona entrevistada, així com d'altres recollides per estimació objectiva dels agents enquestadors durant el seu treball de camp. Òbviament, aquests últims indicadors només són pertinents en els casos en què el jove entrevistat/ada encara visqui al domicili familiar d'origen (al voltant de 8 de cada 10 joves).

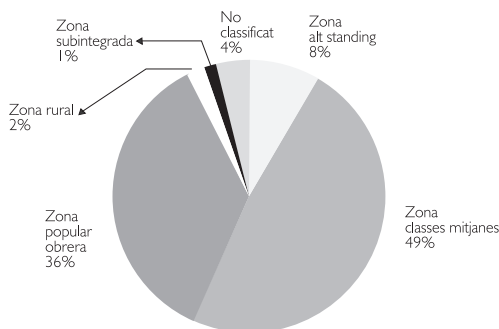
Figura 3.6. Nivell d'instrucció dels pares i mares dels joves de 15 a 29 anys (%)

Nivell educatiu	Pare	Mare
Alt: estudis universitaris mitjans, superiors i doctors	16	11
Mitjà: estudis de batxillerat/BUP/COU, FP1 o equivalent, FP2 o equivalent	20	18
No qualificat: estudis de primària incomplets	21	22
Total	100	100

(n=2.000)

La combinació de les dues variables acosta els joves a una tipologia o estratificació però també posa de relleu que en general l'ocupació no correspon al nivell de qualificació d'estudis; val a dir, però, que les famílies d'origen de la part baixa de l'estructura social (34% i 28%, segons l'ocupació) tenen un nivell de qualificació superior al que caldria per al seu desenvolupament professional segons els estudis (21% i 22%), i passa a l'inrevés amb famílies situades a la part alta. L'articulació entre capital econòmic i capital cultural no és total: la qualificació en la feina sovint s'assoleix per experiència laboral i amb certa independència de la formació escolar inicial.

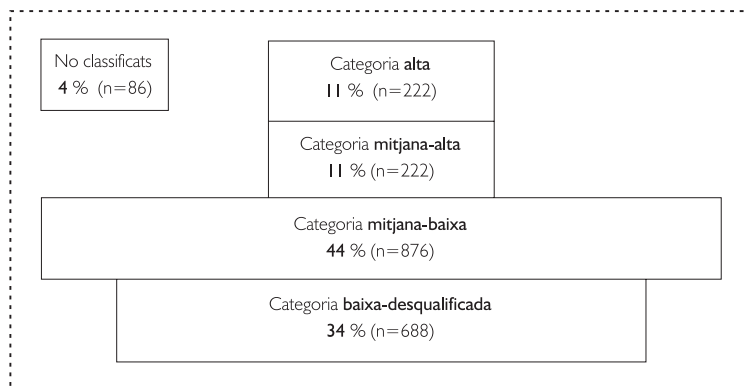
En el cas dels joves que viuen amb els pares (el 82% de la mostra) podem atendre també altres indicadors recollits subjectivament pels entrevistadors. La meitat de les famílies viuen en una zona estimada com de classe mitjana, i un 30%, en zones populars obreres. No arriba a 1 de cada 10 joves els que pertanyen a una família que viu en una zona de nivell alt.

Figura 3.7. Entorn de l'habitatge dels joves de 15 a 29 anys no emancipats

Finalment, la relació entre variables permet una aproximació a l'estratificació.

A banda dels 85 casos en els quals no tenim el registre dels estudis i/o l'ocupació del pare o la mare, el conjunt de la mostra es pot classificar en quatre categories de la manera següent, a partir de l'indicador de la posició estructural familiar d'origen:

Figura 3.8 Posició estructural familiar d'origen dels joves de 15 a 29 anys

La major part dels joves catalans pertanyen a famílies d'origen dins de la categoria formada pels treballadors especialitzats amb qualificació mitjana-baixa. Només 1 de cada 10 joves forma part de famílies situades a la part superior de l'estratificació social, amb una posició de gerents o propietaris amb qualificació mitjana-alta, o bé de directius o professionals amb qualificació alta. Contràriament, 1 de cada 3 joves pertany a famílies situades a la part més baixa de l'estructura, formada per treballadors no especialitzats amb baixa qualificació. En definitiva, l'anàlisi ens acostava a la relació entre els joves de Catalunya que viuen a casa dels pares i a l'estructura de classes²⁸.

Determinades correspondències entre diferents característiques de les famílies permeten configurar finalment, de manera orientativa, els tipus familiars més habituals a Catalunya. Al quadre següent es perfilen a partir de la consideració

²⁸ L'estructura de classes necessita una explicació més àmplia, que té un lloc reservat en el volum de la col·lecció "Estudis" sobre l'Enquesta als joves 2002.

de la posició estructural, amb l'expressió de les característiques familiars que es corresponen més amb cadascuna de les quatre posicions.

Figura 3.9. Tipus familiars característics dels joves de 15 a 29 anys no emancipats

	Alta (11%)	Mitjana-alta (11%)	Mitjana-baixa (44%)	Baixa (34%)
Ocupació	Propietari Gerent	Directiu Professional	Tècnic i treb. especialitzat	Treballador no especialitzat
Nivell estudis	Alt Baix	Alt Mitjà	Baix Mitjà	Baix No qualificat
Entorn de l'habitatge	Nivell alt	Classes mitjanes Nivell alt	Classes mitjanes Rural	Popular obrer
Espai propi del jove a casa	Sí	Sí	No	No
Procedència dels pares	Autòctona Mixta Internacional	Autòctona	Autòctona Espanyola- no catalana	Immigrant Espanyola- no catalana
Composició familiar	Conjugal Reconstruïda	Conjugal Monoparental	Conjugal	Conjugal Monoparental
Dimensió familiar	Nuclear Extensa	Nuclear	Nuclear	Nuclear Extensa Temporal
Nombre de fills	Més de 2	1-2	1-2	Més de 2
Llengua habitual	Català	Català	Català	Castellà

A la figura s'hi han inclòs les característiques més destacades, dins de cada una de les quatre categories estructurals, en relació amb els apartats considerats de la família d'origen i amb altres indicadors del qüestionari. Aquests tipus representen els diversos contextos familiars habituals (però no únics) dins dels quals es troben els joves de Catalunya.

3.4. Els joves dins d'un context territorial²⁹

En general, la meitat dels joves catalans viuen dins d'un àmbit plenament urbà (en municipis de més de 50.000 habitants) i una quarta part dels joves viuen en municipis d'entre deu i cinquanta mil habitants, amb nombrosos serveis urbans. La quantitat de joves que viuen en un hàbitat rural es pot estimar entre el 5 i el 10% del total de la població considerada (15-29 anys).

Contràriament, la procedència i la posició social de la família dels joves entrevistats marquen diferències significatives quant a la distribució territorial³⁰. Així, tot i que l'àmbit urbà és el predominant per a tots els tipus de famílies, en l'àmbit rural podem trobar especialment els joves de famílies de procedència autòctona i de posicions mitjanes-baixes; en l'àmbit intermedi, els de categoria o posició baixa, i en l'àmbit urbà, especialment els de famílies de procedència espanyola-no catalana i els de posicions mitjanes i altes.

Els joves catalans es distribueixen de manera desigual dins del territori, predominantment a les zones urbanes (sense canvis apreciables d'aquesta tendència durant els darrers anys), i es distribueixen d'una manera desigual en relació amb el tipus de família d'origen, tenint en compte principalment la procedència autòctona/migrant de la família i la seva posició dins l'estructura social.

En resum, les diferències assenyalades en la distribució territorial, juntament amb les consideracions anteriors sobre els tipus característics de famílies, serveixen per dibuixar el panorama de la diversitat de contextos quotidians dels joves catalans. Aquesta diversitat, expressada mitjançant indicadors generals del qüestionari, implica diferents contextos dins dels quals s'ha d'entendre tota l'anàlisi posterior. En aquest sentit, en els apartats següents es farà referència a aspectes tractats amb relació als estudis, la feina, l'emancipació, o els hàbits i la cultura, per bé que aquest document només és una primera anàlisi.

²⁹ Cal recordar que la mostra dissenyada per l'Idescat aplica una estratificació territorial que sobrerrepresenta els municipis de menys de 50.000 habitants. En aquest sentit, no es pot fer una anàlisi directa a partir del context territorial sense aplicar abans coeficients de correcció o ponderació mostral, encara que sí que es poden donar algunes indicacions comparatives entre diferents subgrups dels joves entrevistats.

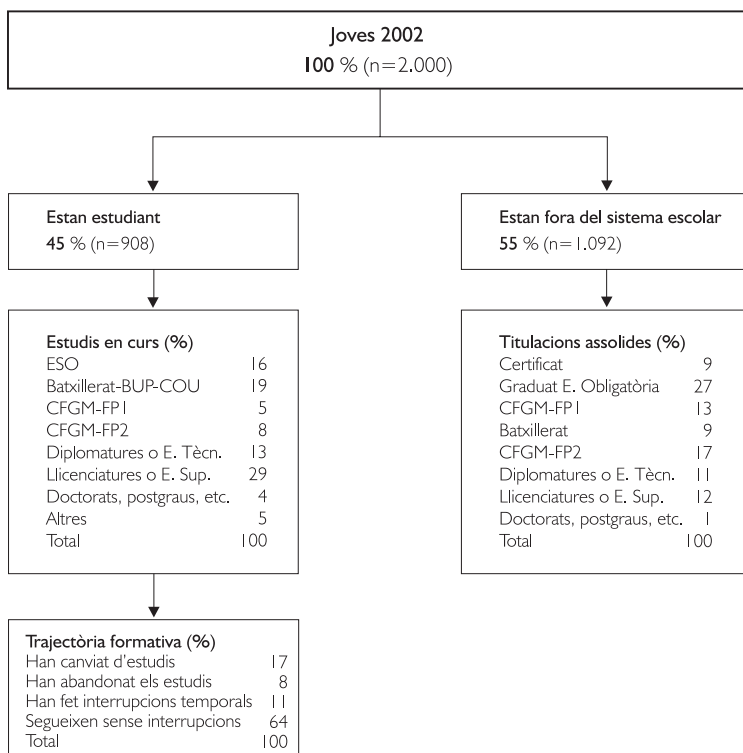
³⁰ Respecte als joves de famílies de procedència estrangera, la subrepresentació de la mostra no permet fer estimacions fiables.

4. DE L'ESCOLA A L'ESCOLA

A continuació es descriuen els principals resultats de l'enquesta als joves en relació amb els seus itineraris formatius. Tenint en compte l'heterogeneïtat de trajectòries educatives dels joves, s'ha optat per analitzar per separat els joves que encara estan en el sistema escolar (45%) dels que ja han acabat els estudis (55%). En tots dos col·lectius es descriuen els estudis en curs o ja acabats, les trajectòries formatives, les seves valoracions i graus de satisfacció respecte dels estudis i els complements formatius que han anat adquirint en els sistemes de formació no reglada.

4.1. Els joves que estudien

Figura 4.1. Joves de 15 a 29 anys en relació als estudis

Estudis en curs

Gairebé la meitat dels joves de l'enquesta estan estudiant en diferents nivells del sistema educatiu. La prolongació dels itineraris formatius postobligatoris és un fenomen molt present entre els joves, conseqüència de la generalització de l'escola de masses i dels usos formatius que fan els joves del sistema escolar: gairebé la meitat (54%) estan cursant cicles formatius de grau superior, estudis universitaris de cycle mitjà o superior o estudis de tercer cycle. Els joves restants, de menys edat, es distribueixen entre els que estudien batxillerat o ESO (gairebé 2 de cada 10) i els que fan un cycle formatiu de grau mitjà o altres estudis, per bé que aquests són un percentatge substancialment més baix (5% en ambdós casos).

La distribució d'estudis per grups d'edat revela l'existència d'alguns alumnes fora de l'edat que era d'esperar en tots els nivells educatius, tal com s'observa a la Figura 4.2. Es tracta de pocs efectius, però que descriuen trajectòries complexes, no lineals, en el procés d'escolarització, aspecte que abordarem més endavant.

Figura 4.2. Estudis en curs dels joves de 15 a 29 anys que estudien, per sexe i grup d'edat (%)

Estudis en curs	Sexe		Grup d'edat			
	Homes	Dones	De 15 a 17	De 18 a 19	De 22 a 25	De 26 a 29
ESO	60	40	96	4	0	0
Batxillerat	41	59	56	42	2	0
CFGM	60	40	35	42	19	5
CFGS	46	54	3	49	34	14
Diplomatura o enginyeria tècnica	52	48	0	43	41	16
Llicenciatura o enginyeria superior	41	59	0	41	44	15
Doctorat, postgraus o màsters	24	76	0	5	45	50
Altres	51	49	13	20	40	27
Total	47	54	29	34	26	11

(n=908)

La distribució d'estudis en curs per edats i sexes mostra com les noies (54%) es troben sobrerepresentades en els estudis de llicenciatura i en els estudis de tercer cycle (postgraus, màsters i doctorats), mentre que els nois (47%) es troben lleugerament sobrerepresentats en els cicles formatius de grau mitjà i en l'ensenyament secundari obligatori. Les dones joves no només han equiparat la seva presència en l'àmbit d'educació postobligatòria respecte

dels homes, sinó que estudien més, és a dir, tenen una presència superior en els itineraris acadèmics llargs. L'extensió de l'escolarització en tots els nivells educatius, la prolongació d'estudis en itineraris formatius llargs i la incorporació massiva de les dones joves en tots els nivells educatius és un fenomen relativament recent, que es desenvolupa al llarg dels anys vuitanta i noranta i que té, com es veurà més endavant, repercussions importants en les trajectòries de transició i d'emancipació d'aquest col·lectiu de dones joves molt formades.

Expectatives formatives

Les expectatives formatives dels joves estudiants són majoritàriament d'estudis universitaris de cicle mitjà (21 %) o superior (51 %), i es polaritzen entre les altes expectatives dels estudiants que esperen obtenir un títol universitari, que són la majoria (en particular les noies), i les baixes expectatives d'una minoria que es conforma amb itineraris curts: 1 de cada 10 joves manifesta conformitat respecte de les titulacions mínimes per accedir al mercat de treball o preveu inserir-s'hi amb el títol de batxillerat, i per tant amb una formació poc qualificada o de caràcter general.

Figura 4.3. Titulacions a què aspiren els joves de 15 a 29 anys que estudien, per sexe (%)

Titulació	Sexe		Total
	Home	Dona	
Certificat d'estudis	1	2	2
Graduat escolar	2	2	2
Batxillerat/BUP/COU	3	2	2
FPI - CFGM	6	4	5
FP2-CFGS	16	10	13
Diplomatura o enginyeria tècnica	24	19	21
Llicenciatura o enginyeria superior	45	56	51
Altres	3	5	4
Total	100	100	100

(n=896)

La major part dels joves estudiants aspira a títols universitaris de cicle llarg o cicle curt (diplomatures o enginyeries tècniques), mentre que les opcions professionals de grau superior i grau mitjà són molt minoritàries (13% i 5%, respectivament). Probablement, els requeriments d'accés que imposa la LOGSE per a aquestes formacions (títol de batxiller i graduat en ESO, respectivament) juguen en contra dels cicles formatius en augmentar el cost d'oportunitat

d'aquests estudis, ja que els criteris d'accés són més selectius en relació amb l'antiga FP, tenen una durada similar a la dels estudis de batxillerat i eleven el cost d'oportunitat d'estudiar un cicle formatiu de grau mitjà.

Ruptures i canvis en els itineraris formatius

L'abandó d'un itinerari i les interrupcions temporals d'estudis són indicadors de la no-linealitat amb què els joves circulen pel sistema educatiu.

La variació d'itinerari o de carrera és una situació viscuda per gairebé 2 de cada 10 estudiants. 1 de cada 10 ha fet una interrupció temporal en els estudis i un 8% els han abandonat a mig fer, per bé que després han reingressat en el sistema educatiu o en programes de formació per a la inserció laboral.

Els estudiants que han experimentat menys variacions d'itinerari són els que cursen estudis de batxillerat (10%) i els que cursen una carrera universitària de cicle llarg (13%). Els primers encara no han tingut temps de fer una opció d'especialització professional, mentre que per als joves universitaris el cost que representa canviar d'especialització pot no compensar.

Els cicles formatius de grau mitjà i superior i les diplomatures recullen el percentatge més gran d'estudiants que han variat d'itinerari o de carrera (entre una tercera i una quarta part, respectivament). Una bona part dels joves que estudien cicles formatius de grau mitjà i superior provenen d'un altre itinerari formatiu, probablement batxillerat.

L'abandó dels estudis a mig fer és, també, particularment significatiu entre una fracció de joves que estudien cicles formatius de grau mitjà (14%), amb un percentatge que duplica la mitjana d'abandonos del conjunt d'estudiants (8%). Són joves que han iniciat els seus estudis post-obligatoris en la via acadèmica del batxillerat o a la universitat i han abandonat aquests estudis per orientar-se cap a la formació professional. També els joves que participen en programes específics, com ara un PGS, un CFO, o altres modalitats de formació per al treball, es caracteritzen pel fet que hi ha més abandó dels estudis, ja que es tracta d'un col·lectiu que ha estat candidat a programes de formació per a la inserció laboral com a conseqüència de les dificultats objectives de quedar-se en el sistema de formació reglada (no-obtenció del graduat d'ensenyament obligatori).

Les interrupcions temporals (11%) són significatives per a gairebé 1 de cada 4 joves que estan cursant un cicle formatiu de grau mitjà o superior i per a un 18% dels joves que cursen una diplomatura.

A la pregunta de si canviarien els estudis que estan cursant, la major part dels joves hi respon de manera negativa. Com es veurà més endavant, aquesta resposta es relaciona amb l'alta satisfacció que expressen els joves estudiants. Malgrat que la major part dels joves no considera la possibilitat de canviar d'estudis, un 14% estaria disposat al canvi. No s'observen diferències significatives per sexe ni per estudis en curs. Els joves universitaris són, com ja hem vist, el col·lectiu que a la pràctica menys ha canviat d'estudis, i alhora, el que té més en compte aquesta possibilitat (17%). La predisposició a canviar els estudis en curs és, doncs, minoritària.

Una presència desigual dels complements formatius entre els joves

Durant el període d'estudis, la meitat dels joves de l'enquesta han fet algun curs de formació no reglada.

Figura 4.4. Joves de 15 a 29 anys que estudien i que han fet un o més cursos, per tipus de curs (%)

Tipus de curs	Sí	No	Total
Idiomes	54	46	100
Informàtica	31	69	100
Art	29	71	100
Voluntariat	14	86	100
CFO	9	91	100
Oposicions	4	96	100
Master	4	96	100

(n=908)

Els cursos més freqüents són els de caràcter instrumental, particularment els idiomes (54%) i els d'informàtica (31%).

Alguns alumnes també han fet altres tipus de cursets, de caràcter expressiu: música, cant, pintura o activitats artístiques similars (més d'una quarta part). La tendència dels joves estudiants a acumular complements formatius no és independent del seu nivell d'estudis: els joves amb itineraris llargs de formació reglada són els que tendeixen a fer més formació complementària, mentre que els joves amb itineraris curts de formació reglada tenen més escassetat formativa també en l'àmbit de l'educació no formal.

Satisfacció amb els estudis

La major part dels estudiants expressen un alt grau de satisfacció respecte dels estudis en curs (una puntuació mitjana de notable). Com més es mantenen en el sistema educatiu més augmenten les valoracions positives, per bé que també depèn de les especialitats formatives. Els joves més satisfets són, per ordre, els que estudien cicles formatius de grau superior i grau mitjà, els que cursen estudis universitaris de cicle curt i els que estudien cicles llargs, i també els estudiants de tercer cicle. Els joves que estudien ESO i batxillerat estan lleugerament per sota de la mitjana, així com els joves que estudien programes específics o altres cursos, probablement per raons diverses: l'obligatorietat, el caràcter acadèmic del batxillerat, o l'especificitat d'alguns dels cursos, en part condicionats per les experiències escolars prèvies de l'alumnat.

Figura 4.5. Valoració dels estudis entre els joves de 15 a 29 anys que estudien, per estudis en curs

Estudis en curs	Satisfacció (mitjana)	Valoracions positives del tram d'escolarització dels 12 als 16 anys (%)	Valoracions positives de l'últim tram d'escolarització postobligatòria (%)
ESO	6,4	75	—
Batxillerat	7,0	55	81
CFGM	7,4	61	93
CFGS	7,5	64	86
Diplomatures o enginyeries tècniques	7,2	87	88
Llicenciatures o enginyeries superiors	7,1	82	83
Doctorats, postgraus i màsters	7,2	76	87
Altres cursos	6,7	70	67
Total	7,0	73	84

(n=907)

(n=741)

En el tram d'escolarització comprès entre els 12 i els 16 anys hi ha una valoració positiva, tot i que en termes comparatius resulta menys valorat que altres experiències d'estudis posteriors, probablement perquè es tracta d'unes edats de descoberta de l'adolescència, que accentua la vulnerabilitat d'alguns alumnes davant de les dificultats escolars. L'alumnat d'ESO es troba particularment polaritzat, ja que hi ha una fracció de joves per als quals l'experiència d'escolarització en el tram 12-16 anys ha estat més negativa que positiva o fins i tot molt negativa. Aquestes percepcions i valoracions milloren substancialment respecte a l'últim tram de l'ensenyament postobligatori, particularment per als joves que estudien cicles formatius de grau mitjà.

Factors d'incidència en els estudis

Al'enquesta es preveuen set factors de possible incidència positiva sobre els processos d'escolarització i les trajectòries formatives dels joves. Hi ha una valoració alta. El primer factor assenyalat és l'interès personal (88%). Lluny de discursos mediàtics i alarmistes que accentuen el conflicte escolar i la incidència negativa del grup d'iguals en el rendiment escolar, el 80% dels joves considera que els companys d'aula són un element molt positiu sobre els estudis.

També s'assenyalen l'interès de l'especialitat (79%) i els tutors i mestres (72%). L'obtenció de bones notes (67%) té, sens dubte, incidència sobre els estudis, però no és el factor més destacat, com tampoc no ho és l'interès que hi puguin tenir els pares, ja que molts joves tenen marge d'autonomia i capacitat de decisió respecte als seus estudis, particularment en l'etapa postobligatòria. Les beques d'estudi són un factor molt poc esmentat pels joves.

Figura 4.6. Factors d'incidència positiva sobre els estudis entre els joves de 15 a 29 anys que estudien (%)

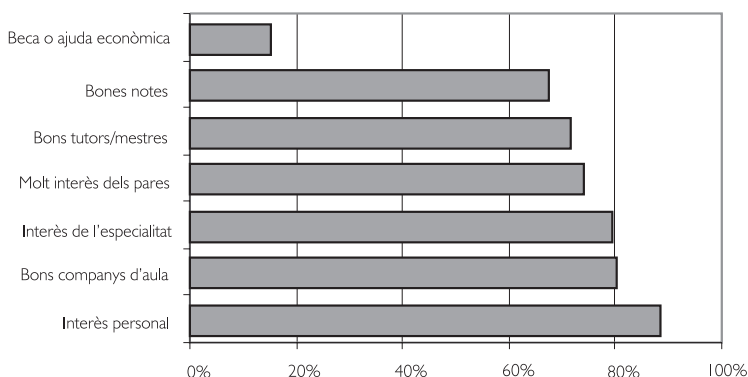
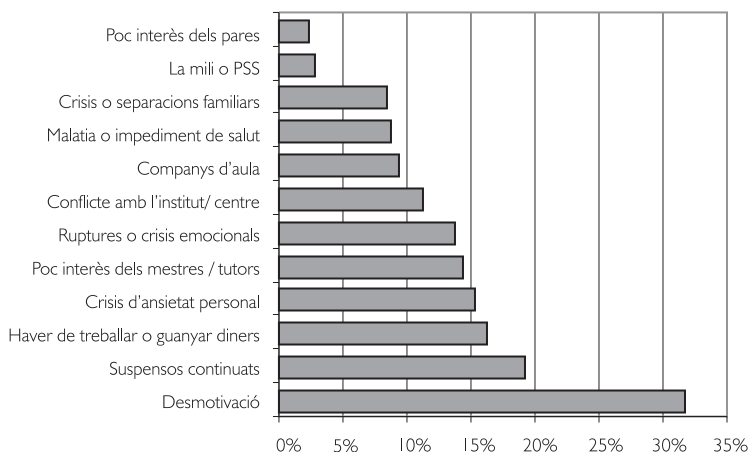

Figura 4.7. Factors d'incidència negativa sobre els estudis entre els joves de 15 a 29 anys que estudien (%)

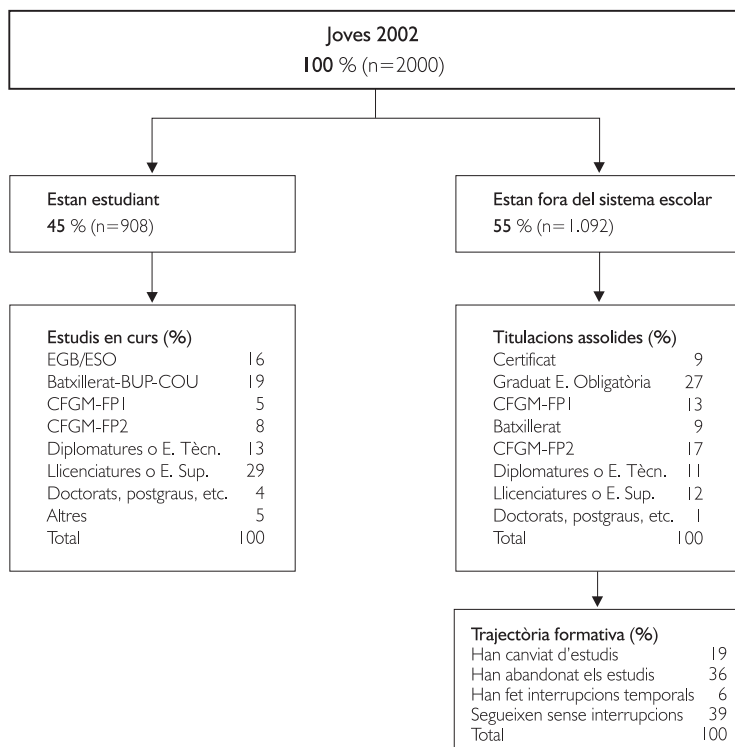
A l'enquesta també es preveuen dotze factors amb possible incidència negativa sobre els processos d'escolarització dels joves, cap dels quals ha estat assenyalat majoritàriament pels joves estudiants, per bé que els resultats obtinguts mereixen alguns comentaris. Els tres factors negatius més assenyalats han estat els condicionants d'ordre escolar vinculats a la motivació (32%) i el rendiment escolar (19%) i els factors d'ordre econòmic (16%), ja que els joves d'algunes famílies no han pogut assumir el cost d'oportunitat que representa haver de renunciar a uns ingressos per estudiar. Altres factors es troben vinculats a una crisi d'ansietat personal (15%), el poc interès dels mestres o tutors (14%), les ruptures o les crisis emocionals (14%) i a una situació de conflicte amb l'institut (11%); és a dir, factors vinculats a l'especificitat de l'adolescència i a la vivència d'aquesta etapa a l'escola. Per acabar, els joves estudiants assenyalen la influència negativa dels companys d'aula (9%), els impediments de salut o les malalties (9%) i les separacions o les crisis familiars (8%). El servei militar o el poc interès dels pares són els factors considerats amb una incidència pràcticament nul·la sobre les trajectòries formatives dels joves. Probablement, la motivació o les expectatives dels pares envers els estudis s'incorpora de manera inconscient sobre la motivació i les percepcions dels joves respecte dels estudis i la feina. Factors endògens a l'etapa de l'adolescència, a la vivència particular que el jove té del seu procés d'escolarització i al rendiment i la motivació escolar són els que, en opinió d'aquests, tenen més incidència sobre les seves trajectòries formatives.

4.2. Els joves que no estudien

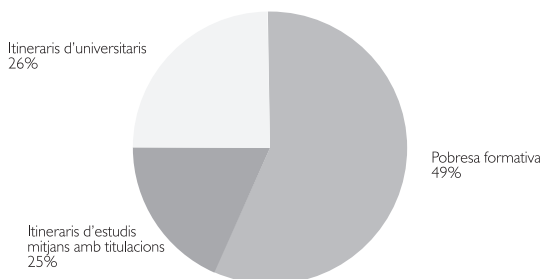
Titulacions assolides

Més de la meitat dels joves de la mostra han sortit del sistema escolar.

Figura 4.8. Joves de 15 a 29 anys amb relació als estudis

Hi ha tres grans trajectòries formatives diferenciades (val a dir, però, que aquests itineraris es van nodrint dels joves que encara estudien). La primera aglutina un nombre elevat de joves, i es caracteritza per la pobresa formativa i la presència d'itineraris acadèmics curts: 1 de cada 2 joves entre 15 i 29 anys que han sortit del sistema educatiu es presenta al mercat de treball amb una titulació màxima de graduat escolar o de formació professional de primer grau. Aquesta trajectòria concentra majoritàriament nois, fills de famílies amb un capital cultural baix (un 80% dels pares d'aquests joves tenen un nivell d'estudis baix).

Figura 4.9. Itineraris formatius dels joves de 15 a 29 anys que no estudien

La segona es caracteritza per la presència d'itineraris formatius d'ensenyament mitjà postobligatori. Es tracta de joves que es presenten al mercat de treball amb titulacions de batxillerat o amb un títol de formació professional de grau superior o FP2. Representen el 26% dels joves que no estudien de l'enquesta i són majoritàriament joves que provenen de famílies amb poc capital cultural (el 70% dels pares tenen com a màxim un nivell d'estudis obligatoris o d'iniciació professional).

La tercera trajectòria és la que dibuixen els joves amb titulacions universitàries (25%), caracteritzada per una alta presència de dones joves i per una heterogeneïtat sociocultural més elevada: la meitat dels joves i les joves que conformen aquesta trajectòria procedeix de famílies d'un entorn sociocultural baix i l'altra meitat prové de famílies amb un nivell d'estudis mitjà (2 de cada 10) i alt (3 de cada 10).

Així, tot i que els joves que ja no estudien són majoritàriament fills i filles de famílies amb poc capital cultural, no hi ha una relació mecànica entre ambdues variables, ja que la meitat dels joves treballadors procedents de famílies d'un entorn sociocultural baix també tenen una titulació universitària³¹.

La distribució per sexes en aquest col·lectiu és inversament proporcional a la dels joves estudiants, i es caracteritza per una presència lleugerament superior de nois joves (53% de joves treballadors davant d'un 47% de noies). Com

³¹ Els fills i filles de la classe mitjana es troben sobrerrepresentats entre els joves que encara estudien (7 de cada 10).

s'observa a la Figura 4.10, els nois es troben sobrerrepresentats entre els joves no estudiants amb titulacions baixes (6 nois sobre 4 noies tenen com a titulació màxima el certificat, el graduat o un cicle formatiu de grau mitjà o FP I), mentre que les noies joves d'aquest col·lectiu presenten uns nivells de titulació superiors, particularment universitaris.

Figura 4.10. Titulació acadèmica dels joves de 15 a 29 anys que no estudien, per sexe i nivell d'estudis dels pares (%)

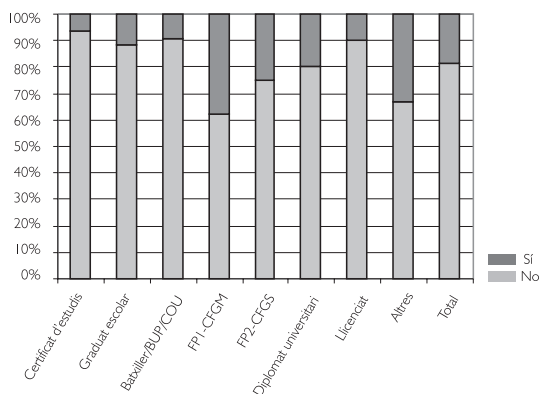
Titulació assolida	Sexe		Nivell d'estudis dels pares			Total
	Nois	Noies	Baix	Mitjà	Superior	
Certificat	67	33	93	7	—	9
Graduat	63	37	83	13	4	27
FP I o CFGM	54	46	80	19	1	13
Batxillerat	58	42	64	22	13	9
FP2 o CFGS	48	52	78	17	6	17
Diplomatura	37	63	60	24	16	11
Llicenciatura	33	67	49	19	32	12
Doctorats, postgraus o màsters	50	50	54	27	18	1

(n= 1.092)

Ruptures i canvis en les trajectòries formatives

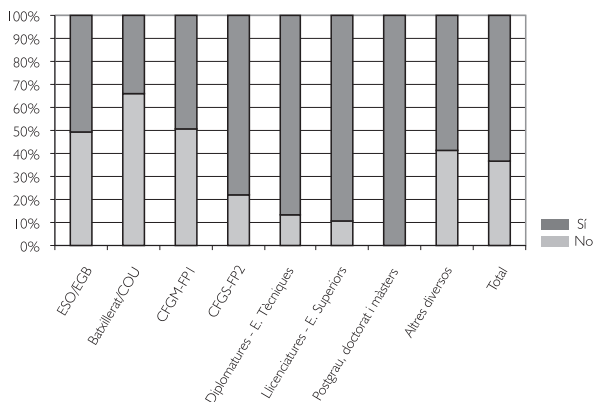
Els canvis en les trajectòries formatives dels joves no estudiants prenen les mateixes dimensions que en el col·lectiu de joves estudiants: gairebé 2 de cada 10 joves han canviat d'itinerari formatiu. Igual que en el cas dels joves estudiants, els joves que més han canviat d'itinerari formatiu són els que han acabat obtenint el títol d'FP I o CFGM (37%). Són joves que han provat de cursar estudis de batxillerat per abandonar-los després i orientar-se cap a cicles formatius de grau mitjà. També 1 de cada 4 joves que ha obtingut el títol d'FP II o de cicles formatius de grau superior i una fracció similar de joves diplomats universitaris han fet un canvi o una ruptura respecte de l'itinerari formatiu anterior. En canvi, els joves de trajectòries acadèmiques llargues (titulats universitaris superiors) són els que menys han canviat d'itinerari.

Figura 4.11. Canvis d'itinerari entre els joves de 15 a 29 anys que no estudien, per titulació final assolida

Els abandons d'estudis prenen, en aquest col·lectiu de joves, unes dimensions notables (36%), mentre que les ruptures temporals són poc significatives (6%). Més d'una tercera part dels joves entre 15 i 29 anys que ja han sortit del sistema escolar no ha obtingut la titulació dels estudis que cursava. Les dimensions del fenomen es dupliquen en el cas del batxillerat (2 de cada 3), i és també majoritari entre els joves que cursaven l'ESO o l'EGB i entre els joves de CFGM o FP1 (dels quals només la meitat va acabar obtenint la titulació corresponent).

Figura 4.12. Consecució de la titulació assolida entre els joves de 15 a 29 anys que no estudien, per estudis cursats

Altres formacions complementàries

La meitat dels joves que han sortit del sistema escolar han fet cursets de formació complementària. La major part dels complements formatius tendeix a fer-se de manera simultània amb els estudis, mentre que els complements formatius que es fan després dels estudis baixen de manera notable. L'esquema següent il·lustra el pes de les formacions complementàries durant els estudis i la inclinació a reduir-ne la presència un cop s'ha sortit del sistema educatiu.

Figura 4.13. Formació complementària dels joves de 15 a 29 anys, per tipus de curs

Durant els estudis		Després dels estudis	
No han fet cap curs de... (%)		No han fet cap curs de... (%)	
Idiomes	56	Idiomes	84
Informàtica	73	Informàtica	82
Artístics	80	Artístics	94
Voluntariat	90	Voluntariat	95
Formació ocupacional	92	Formació ocupacional	84
Oposicions	97	Oposicions	95
Mestratge	97	Mestratge	96
Altres cursets	88	Altres cursets	86
Total	33	Total	54
Nombre de cursos fets durant els estudis		Nombre de cursos fets després dels estudis	
Un 33 % no ha fet cap curs		Un 54 % no ha fet cap curs	
Un 15 % ha fet un curs		Un 16 % ha fet un curs	
Un 12 % ha fet dos cursos		Un 10 % ha fet dos cursos	
Un 9 % ha fet tres cursos		Un 7 % ha fet tres cursos	
Un 31 % ha fet més de tres cursos		Un 14 % ha fet més de tres cursos	

Les formacions complementàries més freqüents entre els joves són de caràcter instrumental: els idiomes i la informàtica, que majoritàriament es compaginen amb els estudis. Destaquen també els cursos de caràcter expressiu (música, cant, pintura, dansa, etcètera), que fan un 20% dels joves, de manera simultània amb els estudis i els cursos de voluntariat, de monitors d'esplai i altres, també fets de manera predominant durant els estudis. Només els cursos de formació ocupacional tenen més presència després dels estudis (16%), la qual cosa s'explica per la seva especificitat i per la finalitat formativa. Amb tot, un 8% dels joves es matriculen i fan un curs de formació ocupacional mentre estudien.

Les dades de l'enquesta mostren que coexisteixen dues tendències: joves que tendeixen a acumular plusos formatius de diversos tipus i joves que no han participat en cap formació complementària, ni de caràcter instrumental, ni de caràcter expressiu. Aquesta polarització es relaciona amb els itineraris de formació reglada dels joves, en el sentit que com més llargs són aquests itineraris més abundants són els complements formatius, cosa que dóna més riquesa a la trajectòria formativa. A l'inrevés, com més curts són els itineraris de formació reglada, més pobres són també els complements formatius.

Satisfacció amb els estudis

La major part fa una valoració molt positiva dels estudis (mitjana de 6,5); l'últim tram d'estudis, i en particular l'etapa d'escolarització compresa entre els 12 i els 16 anys, està lleugerament per sobre de la satisfacció que expressen els joves que encara estudien.

Els joves que s'han mantingut més temps en el sistema educatiu són els que expressen més satisfacció (particularment, els joves universitaris), mentre que els joves que van sortir del sistema escolar després d'acabar l'etapa obligatòria (amb el certificat d'escolaritat o el graduat d'escolaritat obligatòria) són els que mostren uns percentatges de satisfacció més baixos. Fins i tot entre aquests, però, una majoria valora positivament l'escolarització, malgrat les dificultats de rendiment que podien tenir.

Figura 4.14. Valoració de la formació rebuda entre els joves de 15 a 29 anys que no estudien, per estudis finalitzats

Estudis finalitzats	Satisfacció (mitjana)	Valoracions positives del tram d'escolarització dels 12 als 16 anys (%)	Valoracions positives de l'últim tram d'escolarització postobligatòria (%)
Certificats	5,3	61	79
ESO	6,0	70	65
Batxillerat	6,5	78	75
CFGM	6,6	75	77
CFGs	7,0	77	86
Diplomatures o enginyeries tècniques	7,0	91	85
Llicenciatures o enginyeries superiors	7,2	90	90
Total	6,5	76	80
		(n=1.083)	(n=861)

La major part d'aquests joves no descartarien un retorn als estudis: 3 de cada 4 expressen la disposició a tornar-hi, tot i que probablement no ho faran. Els joves més reactius a reingressar al sistema educatiu són els menys escolaritzats; els més formats estarien més disposats a seguir formant-se.

Factors d'incidència en els estudis

Tots els factors de possible incidència positiva sobre els estudis previstos a l'enquesta han estat assenyalats majoritàriament pels joves que ja no estudien. Hi destaquen la influència positiva del grup d'iguals («L'existència de bons companys a l'aula»), assenyalat per 8 de cada 10 joves i la influència de l'entorn familiar («L'interès dels pares»). En termes relatius, pesen menys l'interès personal, les bones notes i l'interès de l'especialitat.

Figura 4.15. Factors d'incidència positiva sobre els estudis entre els joves de 15 a 29 anys que no estudien (%)

Factor	
Bons companys d'aula	81
Molt interès dels pares	75
Interès personal	71
Bons tutors / mestres	71
Interès de l'especialitat	68
Bones notes	55
Beca o ajuda econòmica	12

(n = 1.092)

Figura 4.16. Factors d'incidència negativa sobre els estudis entre els joves de 15 a 29 anys que no estudien (%)

Factor	
Desmotivació	40
Suspensos continuats	28
Haver de treballar o guanyar diners	17
Poc interès dels mestres / tutors	15
Conflicte amb l'institut / centre	12
Crisis d'ansietat personal	11
Ruptures o crisis emocionals	10
Companys d'aula	8
Malaltia o impediment de salut	8
La mili o PSS	8
Crisis o separacions familiars	7
Poc interès dels pares	3

(n = 1.092)

Aquestes diferències s'han de llegir en clau de dificultats de rendiment d'una fracció de joves que ja no estudia i que assenyalen particularment els problemes de desmotivació (4 de cada 10 joves) i d'acumulació de suspensos (factor assenyalat per més d'una quarta part dels joves) com a principals factors d'incidència negativa sobre els estudis. Els joves no estudiants assenyalen també el cost d'oportunitat dels estudis, per la necessitat de guanyar diners.

Els altres factors previstos són molt més minoritaris: la situació de conflicte amb el centre i el poc interès del professorat o els tutors (15%). Altres factors es troben vinculats amb la crisi de l'adolescència i amb crisis d'ansietat personal (1 de cada 10, respectivament) o amb altres condicionants d'ordre familiar.

Com a resum d'aquest capítol, podem dir que la prolongació dels itineraris formatius postobligatoris és un fet molt present entre la major part dels joves, i particularment entre les dones joves, que tenen una presència superior en els itineraris acadèmics llargs. No obstant això, les trajectòries formatives presenten una forta polaritat, entre l'abundor i la pobresa dels itineraris de formació reglada. Aquests itineraris s'associen amb el desigual capital cultural de les famílies, per bé que no hi ha una relació mecànica entre totes dues variables.

Alguns joves estudiants presenten un retard en l'escolarització, i en alguns casos descriuen trajectòries complexes, no lineals, al llarg del procés d'escolarització. En aquest sentit, les opcions professionals de grau mitjà recullen un percentatge significatiu de joves que han temptejat sense èxit la via del batxillerat. Els abandons d'estudis sense obtenir cap titulació tenen, entre els joves que ja no estudien, unes dimensions notables.

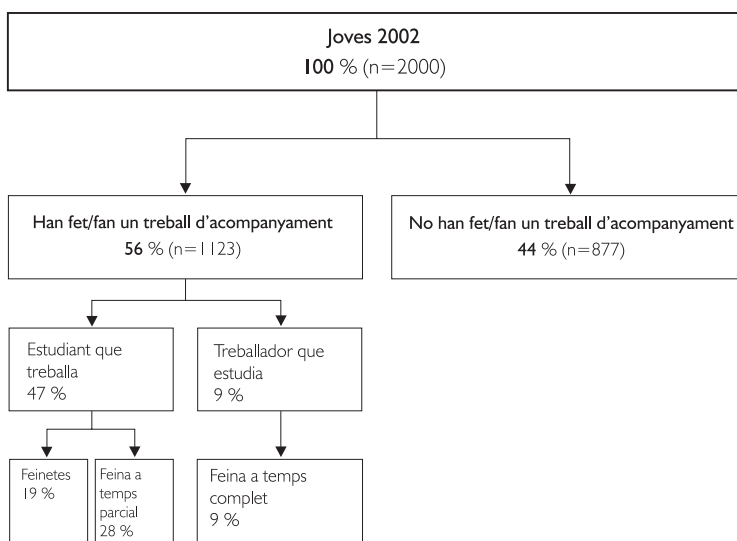
Els resultats de l'enquesta apunten l'existència de tres grans trajectòries formatives diferenciades. La primera aglutina un nombre elevat de joves que es caracteritzen per la pobresa formativa i la presència d'itineraris acadèmics curts, en la qual es concentren els joves provinents de famílies amb un capital cultural baix. La segona es caracteritza per la presència d'itineraris formatius d'ensenyament mitjà postobligatoris; es tracta de joves que es presenten al mercat de treball amb titulacions de batxillerat o amb un títol de formació professional de grau superior o FP2, i que provenen de famílies amb poc capital cultural. La tercera trajectòria és la que dibuixen els joves amb titulacions universitàries; hi ha una alta presència de dones joves i més heterogeneïtat sociocultural: la meitat dels joves i les joves que segueixen aquesta trajectòria procedeixen de famílies d'un entorn sociocultural baix i l'altra meitat provenen de famílies amb un nivell d'estudis mitjà o alt.

A l'últim, cal assenyalar que les trajectòries de formació no reglada també es polaritzen i presenten una correspondència significativa amb les trajectòries de formació reglada, de manera que els joves amb trajectòries formatives més llargues són els que presenten més plusos de formació no reglada, cosa que els dona més riquesa en la seva trajectòria formativa; i a l'inrevés: com més curts són els itineraris de formació reglada, més pobres són també els complements formatius.

5. DE L'ESCOLA AL TREBALL

La transició de l'escola al treball fa referència a un tram de la biografia de l'individu que s'inicia dins del marc escolar, generalment l'últim any d'estudis, i continua amb la primera inserció laboral, un cop finalitzats els estudis. Aquest procés de transició no és un moment buit a l'espera d'una primera incorporació al mercat de treball, sinó que ja en l'últim any d'estudis la major part dels joves (56%) tenen experiències laborals. L'esquema següent resumeix el pes de la feina d'acompanyament dels estudis entre els joves:

Figura 5.1. Joves de 15 a 29 anys que han fet o fan un treball d'acompanyament en el darrer any d'estudis

En el context actual d'escola de masses, la transició de l'escola a la feina dels joves presenta dos models polaritzats:

Un model de combinació estudis/treball (56%), dels joves que compaginen els uns i l'altra, la major part dels quals són estudiants que busquen en la feina un recurs complementari per tenir més autonomia econòmica o funcional, i per això fan petites feines o treballen a temps parcial. El primer model, de transició continuada, augmenta en presència a mesura que augmenta l'edat dels

joves i la seva permanència en el sistema escolar, i es tradueix en un augment de la feina d'acompanyament entre els estudiants. Els joves treballadors que fan estudis d'acompanyament al treball són un col·lectiu reduït (9%). La transició continuada és predominant entre els joves que estudien cicles formatius de grau superior i estudis universitaris (de primer, segon i tercer cicle), com es pot observar a la taula següent:

Figura 5.2. Joves de 15 a 29 anys que han fet o fan un treball d'acompanyament en el darrer any d'estudis, per nivell d'estudis (%)

Estudis en curs o fets	Estudiant		Treballador	
	Estudiant	que treballa	que estudia	Total
ESO	74	25	1	100
Batxillerat	54	41	4	100
CFGM-FPI	54	40	5	100
CFGS-FPII	28	59	11	100
Diplomatures o enginyeries tècniques	26	56	17	100
Llicenciatures o enginyeries superiors	31	54	13	100
Doctorats, postgraus o màsters	19	53	26	100
Total	44	47	9	100

(n=2.000)

El segon model, d'estudiant a temps complet, és propi dels més joves, estudiants que cursen l'ensenyament secundari obligatori (un 74% dels que cursen l'ESO), cicles formatius de grau mitjà (54%) o el batxillerat (54%).

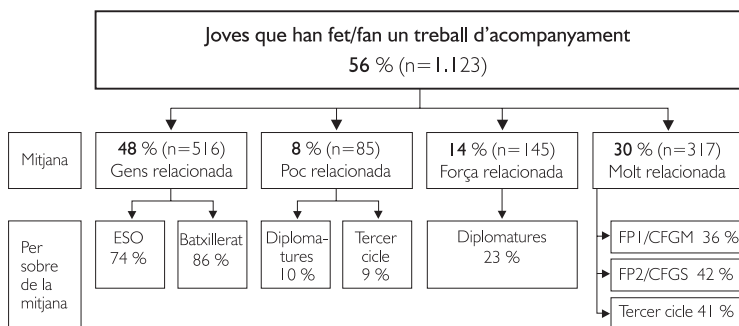
No obstant això, 1 de cada 4 joves que cursa l'ESO ha compaginat l'últim any d'aquests estudis amb alguna feina, malgrat que la major part no té l'edat legal de treballar. Per a aquests i altres joves, estudiants de batxillerat o de formació professional de grau mitjà, fer de cangur, fer classes particulars, ajudar en el negoci familiar, treballar a l'estiu o fer feines similars és una manera de disposar de diners complementaris per a les seves despeses d'oci, al mateix temps que els possibilita una primera presa de contacte amb el mercat de treball.

En definitiva, el treball adquireix progressivament més presència en les trajectòries dels joves i es compagina amb els estudis. El perfil d'estudiant en exclusiva es va desdibuixant de mica en mica, particularment entre els joves que desenvolupen els itineraris formatius més llargs.

Les diferències per sexe són petites, per bé que les dones tendeixen més a compaginar els estudis amb una feina a temps parcial —feinetes—, sigui per les característiques de l'oferta laboral disponible en aquest segment del mercat (caracteritzat per una oferta abundant en el sector serveis, particularment dels serveis de proximitat, d'atenció a la infantesa, atenció a persones grans, classes particulars, dependents de comerç, etc.), sigui perquè tendeixen a una assumptió de responsabilitats més precoç.

L'esquema següent il·lustra la relació entre el treball d'acompanyament i els estudis que fan els joves. Es tracta, en general, d'una relació baixa, en opinió dels joves, particularment per als que han compaginat experiències de treball amb estudis de caràcter general (estudis obligatoris, batxillerat). En canvi, per als joves que cursen formacions especialitzades (CFGM, CFGS, diplomatures i estudis de tercer cicle, particularment), la relació d'aquests estudis amb la feina és més elevada (segons la percepció subjectiva d'aquests joves). És probable que per a una bona part d'aquests joves l'accés al mercat de treball respongui a una estratègia per adquirir experiència laboral, un recurs per iniciar una carrera professional. Les valoracions més polaritzades es donen entre els joves que han compaginat la feina amb els estudis de llicenciatura (un 48 % considera que la seva feina no està gens relacionada amb el que estudien, per un 30 % que pensa que hi està molt relacionada), seguint la mateixa distribució que es presenta per a la mitjana.

Figura 5.3. Joves de 15 a 29 anys que han fet o fan un treball d'acompanyament durant el darrer any d'estudis, segons la relació de la feina amb els estudis

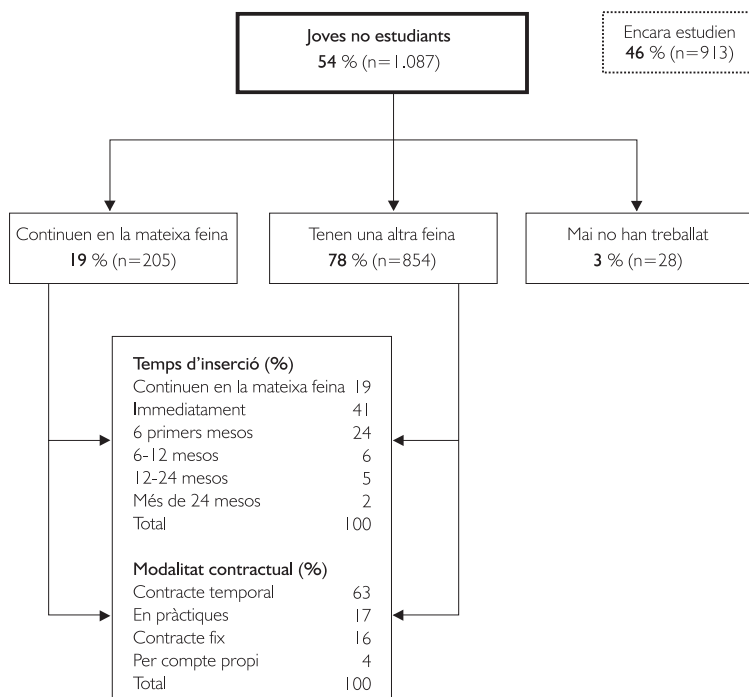
Les experiències dels joves amb el món del treball no només se circumscriuen al treball d'acompanyament als estudis, sinó que també cal considerar les pràctiques en empreses. Gairebé 4 de cada 10 entrevistats han fet pràctiques en empreses mentre estudiaven. Se situen a prop d'aquesta mitjana els joves universitaris (llicenciatures o enginyeries superiors) i els que han cursat formacions professionals de primer nivell o cicles formatius de grau mitjà. Els percentatges s'incrementen entre els joves que han cursat formacions professionals de segon grau o cicles formatius de grau superior (70%) i entre els que han cursat diplomatures o enginyeries tècniques (60%). Val a dir que en el moment de fer l'enquesta, un 4% dels joves estan fent pràctiques en empreses.

5.1. La primera feina després de l'escola

El temps d'inserció dels joves al mercat de treball és una variable fortament influenciada per la conjuntura econòmica en el moment de la transició. Les dades de l'enquesta posen de manifest la capacitat d'absorció del mercat de treball dels joves que ja no estudien, vist el baix nombre de joves aturats de primera ocupació (aspecte que abordarem en l'apartat següent).

La major part dels joves de la mostra (54%) no estudien. La transició del sistema escolar al sistema productiu, per a aquests joves, es caracteritza per la celeritat en el temps. L'esquema següent mostra la permanència d'una fracció de joves (19%) en la mateixa feina que feien l'últim any d'estudis, malgrat que per a la major part aquesta feina era una activitat secundària, d'acompanyament a l'estudi.

Figura 5.4. Continuitat en la feina que tenien durant el darrer any d'estudis els joves de 15 a 29 anys que no estudien

La major part dels joves (65%) experimenta temps d'inserció laboral curts, no superiors als sis mesos, la qual cosa mostra la capacitat d'absorció del mercat de treball d'aquesta nova mà d'obra. Val a dir que la major part de les promocions analitzades han nascut després de l'expansió demogràfica del *baby boom* (1966-1976), la qual cosa els dona més probabilitats d'inserir-se en el mercat de treball. Això no obstant, una fracció de joves actius (7%) ha viscut dificultats en la primera inserció i han estat un any o més a l'espera de trobar una primera feina. Les situacions d'atur permanent, és a dir, de joves que han passat de ser estudiants a ser aturats i s'han mantingut en la situació d'atur, són reduïdes, per bé que poden expressar una trajectòria de dificultat d'inserció laboral que potser és particularment estigmatitzadora i erràtica en un context laboral d'alta ocupació.

La ràpida incorporació dels joves al mercat de treball un cop han finalitzat els estudis, va acompanyada d'una alta inestabilitat laboral. Si en el conjunt de la població activa la feina temporal ocupa gairebé una tercera part de la població³², entre la població jove de l'enquesta aquesta modalitat és el doble que per al conjunt de la població ocupada a Espanya l'any 2001. És d'esperar que aquesta xifra es redueixi a mesura que els joves desenvolupin la seva trajectòria laboral en el mercat de treball, aspecte que s'aborda més endavant.

Malgrat que la feina estable en la primera ocupació és un bé escàs, sorprèn la presència d'un 16% de joves no estudiants que han fet la primera inserció professional amb un contracte fix, així com el 4% dels joves emprenedors que han buscat en la fórmula de l'autoocupació la via per inserir-se al mercat. És probable que aquesta fracció de joves iniciï una trajectòria professional amb possibilitats de consolidar-se ràpidament en el mercat laboral.

Per a la major part dels joves no estudiants, però, la inestabilitat en la primera feina postestudis és un fet comú i no presenta diferències significatives segons el sexe. Les diferències segons el nivell d'estudis en les modalitats contractuals de la primera feina també són mínimes: els contractes temporals són la situació majoritària (56% i 51% respectivament), per bé que tendeixen a reduir-se lleugerament en els cicles formatius de grau superior i en les llicenciatures a favor d'un augment dels contractes en pràctiques i d'alguns contractes estables.

Malgrat que les situacions d'atur de primera ocupació són minoritàries i la primera inserció és, en general, ràpida, cal evitar una lectura optimista de les dades, ja que més de la meitat dels joves no estudiants ocupen feines que no demanen cap qualificació. Els joves que han cursat FP I o cicles formatius de grau mitjà són els més il·lustratius de la mitjana (54%).

³² Segons dades de l'Enquesta de la Població Activa per a l'any 2001, la mitjana anual de treball temporal se situa en el 31,5% de la població ocupada.

Figura 5.5. Qualificació laboral de la primera feina postestudis dels joves de 15 a 29 anys que no estudien, per nivell d'estudis (%)

Nivell d'estudis	Nivell de qualificació assolit a la feina					
	No qualificat	FPI	FP2/ Batxillerat	Universit. mitjà	Universit. superior	Total
Certificat d'estudis	88	12	—	—	—	100
Graduat escolar	90	9	1	—	—	100
FPI o CFGM	54	43	3	—	—	100
Batxillerat	71	9	13,5	6	—	100
FPII o CFGS	28	22	49	1	—	100
Diplomatures o enginyeries tècniques	22	9	11	57	1	100
Llicenciatures o enginyeries superiors	16	4	11	16	53	100
Total	55	15	13	9	7	100

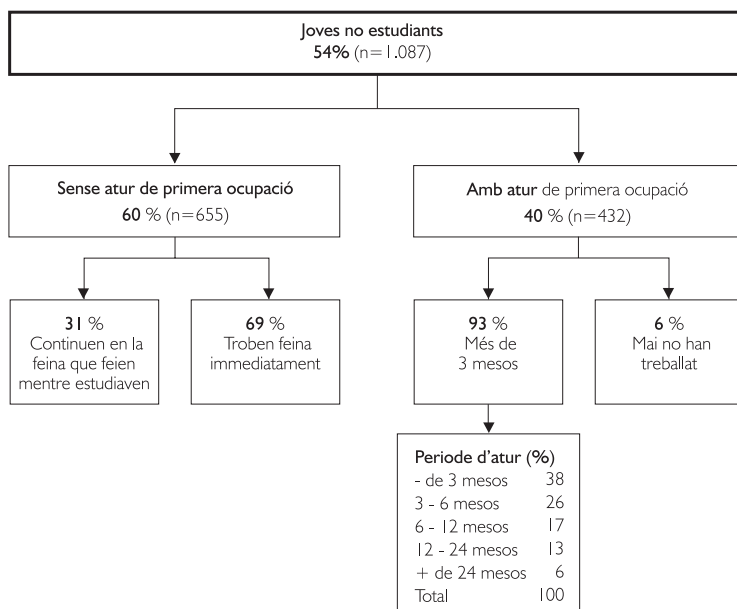
(n=1.044)

Els nivells més alts de correspondència entre titulacions i les qualificacions laborals en la primera feina postestudis es donen entre els joves amb diplomes universitaris (57%) i amb llicenciatures (53%) i en menys grau entre els joves titulats en formació professional de grau superior (un 49% de joves que han cursat cicles formatius o FP2). La feina no qualificada és majoritària entre els joves amb batxillerat (7 de cada 10). En conclusió, els resultats apunten una certa dispersió entre els nivells d'estudis i el nivell de qualificació en la primera feina i una tendència a la subocupació, que desplaça els joves no estudiants del seu nivell de qualificació cap als nivells immediatament inferiors i altres. En aquest sentit, les dades mostren una certa dispersió interna per titulacions. Per a una bona part dels joves, no sembla que els continguts de la primera feina es relacionin amb els estudis, sinó que les situacions tendeixen a la subocupació. En conclusió, la transició dels joves al mercat de treball es caracteritza per la celeritat, la immediatesa i la inestabilitat laboral. A més, el nivell d'estudis sembla que no té una influència immediata en la qualitat de la primera feina, per bé que pot tenir incidència en els processos i les trajectòries laborals seguides pels joves, i possibilita als joves més formats una trajectòria en el segment primari del mercat de treball de més estatus laboral, salari, estabilitat i possibilitats de promoció i de carrera professional, mentre que la major part dels joves es concentren en un segment secundari, inestable i precaritzat.

5.2. L'atur de primera ocupació

La major part dels joves que ja han acabat els estudis presenten uns processos de transició al treball molt accelerats. No obstant això, 4 de cada 10 joves cauen en una situació d'atur i recerca d'una primera ocupació. L'esquema següent il·lustra les situacions d'ocupació i els temps d'atur dels joves de l'enquesta.

Figura 5.6. Temps a l'atur abans de trobar la primera feina postestudis entre els joves de 15 a 29 anys que no estudien

La major part de situacions d'atur es resolen abans dels sis mesos d'haver acabat els estudis (67%), per bé que una tercera part dels joves que estan a l'atur triguen més de sis mesos a trobar la primera feina. Com ja s'ha assenyalat, les situacions de no treball són reduïdes. També són reduïdes les dimensions de l'atur de llarga durada (més d'un any), que ha afectat el 7% dels joves que han acabat els estudis (si es calcula sobre els joves aturats, són un 20% els joves que han passat més d'un any en atur).

El temps de transició de l'escola a la feina es troba mediatitzat per factors exògens al sistema escolar, però també pel nivell d'estudis. Les dades mostren que més joves amb nivells de formació baixos (certificat o graduat) tenen menys temps d'atur (s'insereixen de manera immediata), probablement perquè el cost d'oportunitat d'agafar la primera feina que troben en relació amb altres feines possibles és baix, mentre que els joves que es presenten al mercat de treball amb el títol de batxillerat són els que tenen una experiència més prolongada en l'atur.

Per interpretar aquestes dades cal considerar també el pes de la conjuntura econòmica i el tipus de feines que fan. Com més favorable és la conjuntura econòmica, més s'accelera el temps de transició a la primera feina. No obstant això, alguns joves experimenten processos de transició més dilatats: els joves menys qualificats, és a dir, els que es presenten al mercat de treball sense titulació o amb el títol màxim de l'ensenyament obligatori, o de formació professional de grau mitjà (o FPI), tenen el doble de probabilitats d'estar més d'un any a l'espera de trobar una primera feina. Els joves més qualificats triguen uns mesos més que la mitjana a trobar una primera feina, probablement a l'espera d'oportunitats laborals millors, per bé que 9 de cada 10 s'insereixen abans dels sis mesos i són el col·lectiu que té menys probabilitats de caure en situacions d'atur de llarga durada (més d'un any). No s'observen diferències rellevants per sexes.

Si per a la major part dels joves la transició de l'escola a la feina és un temps ple d'activitat, en què es compaginen els estudis i la feina, per a la major part dels que experimenten una situació d'atur de primera ocupació aquest temps es caracteritza pel fet de ser un temps buit, compàs d'espera de la primera ocupació, ja que la major part dels joves que triguen més de sis mesos a inserir-se al mercat de treball no fan cap activitat formativa o d'aproximació al mercat laboral. En aquest temps, al voltant d'una quarta part dels joves ha fet alguna activitat per trobar feina: un curs de formació ocupacional (13%), alguna altra activitat de formació per a la inserció (7%), o bé ha buscat alguna feineteta de caràcter informal (17%).

Des de la situació inicial d'inserció hi ha una pèrdua d'ocupació que afecta el 10% dels joves. Si l'atur inicial era del 40%, la meitat dels joves que ja han sortit del sistema educatiu han experimentat, en un moment o altre, una situació d'atur. Aquesta dada és indicativa de la precarietat i l'alta rotació que caracteritza el mercat de treball, i afecta una bona part dels joves de totes les titulacions, per bé que els joves amb més acreditació acadèmica tenen, en termes comparatius, alguna probabilitat més de mantenir-se en la feina, particularment els joves de

cicles formatius de grau mitjà i els joves llicenciats. En el proper apartat reflexionem sobre aquesta qüestió.

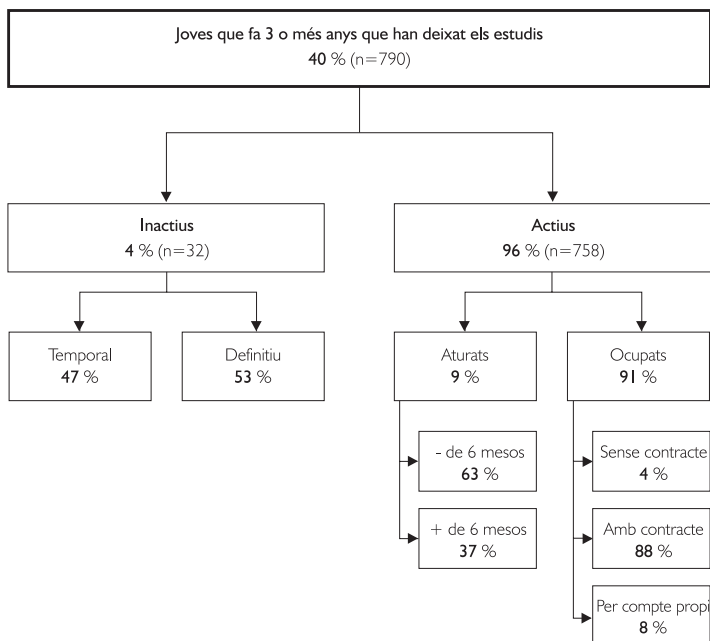
La transició de l'escola a la feina entre els joves dibuixa dos models polaritzats: un model en el qual la primera inserció al mercat de treball s'inicia l'últim any en què es cursen estudis (predominant en els itineraris formatius llargs) i un model de transició que posposa la inserció a l'espera d'acabar els estudis (dominant en els itineraris curts, els batxillers i els estudiants de primer cicle de formació professional). El treball d'acompanyament es caracteritza pel fet de ser un recurs per tenir més autonomia econòmica i d'estar poc relacionat amb els estudis, per bé que els joves que cursen formacions especialitzades (CFGM, CFGS, diplomatures i estudis de tercer cicle) tendeixen a tenir feines més lligades amb allò que estudien. La transició dels joves al mercat de treball es caracteritza per la celeritat, la immediatesa i la inestabilitat laboral. No obstant això, una fracció important de joves cauen en una situació d'atur i recerca d'una primera ocupació que es resol abans dels sis mesos. Les situacions d'atur permanent són reduïdes, per bé que expressen una trajectòria de dificultat en la inserció laboral que és particularment estigmatitzadora i erràtica en un context laboral d'alta ocupació. El nivell d'estudis no sembla que tingui una influència directa en la qualitat de la primera feina, tot i que pot incidir en els processos i les trajectòries laborals posteriors.

6. DEL TREBALL AL TREBALL

El treball i la inserció laboral es poden mirar des de dos punts de vista: la qualitat de la feina que es detecta en un moment determinat i la feina com a solució de continuïtat o procés d'inserció professional i ocupacional plena (indicadors d'estoc o moment i indicadors de flux o procés laboral biogràfic). En aquest avançament de dades només es presenta la primera perspectiva, perquè és la més immediata d'analitzar; la segona demana més temps d'anàlisi i la trobareu en la col·lecció "Estudis". Així doncs, per reflectir la situació en el mercat de treball, hem seleccionat dels joves enquestats els qui fa tres o més anys que han deixat els estudis; és a dir, els joves que s'han enfrontat a la recerca de feina i que han abandonat o finalitzat l'estatus d'estudiant i que ja fa un temps prudencial que són al mercat laboral.

La situació laboral d'aquests 790 joves en el moment de contestar l'enquesta queda resumida en el gràfic següent, que permet destriar els inactius (que ja no són estudiants), els aturats i qui treballa.

Figura 6.1. Situació laboral dels joves de 15 a 29 anys que han acabat els estudis fa 3 anys o més

6.1. La inactivitat

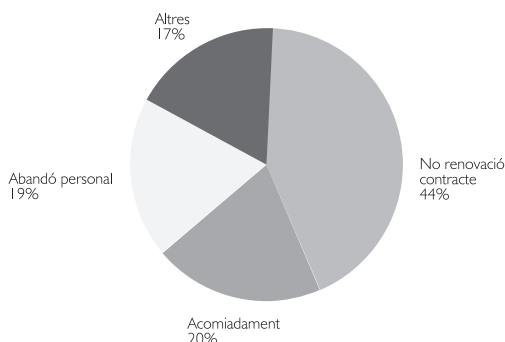
Amb aquestes dades podem veure que tres anys després de deixar o acabar els estudis, pràcticament tots els joves són al mercat de treball. La taxa d'inactivitat, doncs, és molt reduïda. D'aquest col·lectiu reduït (32 casos), pràcticament la meitat consideren la situació temporal, i per tant reversible. Són els joves que han decidit tornar a estudiar a temps complet i amb tota probabilitat s'incorporaran al mercat de treball posteriorment. D'aquests joves no n'hi ha cap que tingui titulació universitària: segurament és molt més difícil tornar a estudiar a temps complet un cop s'han cursat estudis universitaris; en canvi, després de deixar la primària o uns estudis secundaris, l'expectativa d'obtenir una titulació superior pot animar alguns joves a reingressar al sistema educatiu. L'altra meitat de joves en situació d'inactivitat consideren la seva situació definitiva, sobretot per causes de força major. De manera pràcticament anecdòtica, cal fer esment de cinc casos de noies que expressen com a raó d'inactivitat la dedicació a les feines de la llar: l'activitat laboral de les dones està més que generalitzada, i el model de mestressa de casa, pràcticament exhaurit entre la gent jove.

6.2. L'atur

La taxa d'atur dels joves entre 15 i 29 anys que tenen una presència en el mercat de treball tres anys o més després de deixar els estudis és del 9% en el moment de l'entrevista. Pot semblar una taxa molt baixa, i de fet ho és, si la comparem amb l'atur registrat o amb els anys de crisi econòmica de principis dels vuitanta o de principis dels noranta (convé tenir en compte que no s'inclou l'atur de primera feina o de transició, que s'ha considerat en el capítol anterior). Actualment, la major part de l'atur dels joves que ja fa temps que són al mercat és de poca durada, de sis mesos o menys. Els joves aturats durant més temps són prop del 40% dels joves que estan a l'atur, i fa més de sis mesos que busquen feina i no en troben. D'aquests, no n'hi ha cap que tingui estudis universitaris; és a dir, que encara que la taxa d'atur d'aquests sigui més elevada, tenen més oportunitats de rotació pel mercat de treball que els joves que es queden a l'atur i tenen estudis bàsics o mitjans. Un 19% d'aquests joves que estan a l'atur es van quedar sense feina per motivació pròpia, la van abandonar. Amb tot, la principal causa d'atur és la no-renovació del contracte (44%); l'acomiadament ha afectat el 20% dels aturats. Menys de la meitat dels joves

aturats (41%) busquen feina de manera activa i intensa. Un 37% està obert a qualsevol tipus de feina, però la resta són més selectius i voldrien una feina relacionada amb la qualificació que han obtingut a l'escola.

Figura 6.2. Causes de l'atur entre els joves de 15 a 29 anys que han acabat els estudis fa tres anys o més

Alguns joves acompanyen la seva situació amb feinetes d'escassa qualificació, probablement per obtenir uns ingressos que els permetin situar-se en el mercat del consum, ja que la cobertura del subsidi és molt minsa. La meitat dels joves aturats no rep cap ajuda, només el 34% rep un subsidi d'atur i un 17% rep alguna ajuda familiar. Més de la meitat dels joves aturats disposen d'uns ingressos de més de 420 euros (70.000 pessetes) al mes, però el 24% té uns ingressos inferiors a 60 euros (10.000 pessetes) —ingressos per subsidi, altres ajudes i reserves econòmiques pròpies.

6.3. El treball submergit

Com s'ha vist a la Figura 6.1, el 4% dels joves ocupats (26 casos) són al mercat de treball en una situació no legal o oculta, amb una feina sense contracte laboral. En ser un col·lectiu tan reduït, no es poden dir gaires coses, però com a mínim es pot reconèixer la seva existència, per bé que probablement en forma de subregistre per qüestions de mostreig i de refusos. La majoria és la primera feina que tenen (21 de 26 casos), i la meitat pensa que no continuarà en aquesta feina. La meitat dels joves que estan en aquesta situació tenen feines

consistents pel que fa a la quantitat d'hores i a la continuïtat, però sense el reconeixement legal i de drets que suposa un contracte laboral. A més, moltes d'aquestes feines són qualificades; no s'ha de confondre economia submergida amb poca qualificació (només 7 dels 26 joves tindrien aquest tipus de feina).

Aquesta qualificació de la feina, encara que no reconeguda, podria explicar en part algunes valoracions positives que fan de la feina desenvolupada: més de la meitat dels joves en aquesta situació consideren que tenen una feina interessant, ben pagada i estable. Això ens porta a pensar que, com en el cas dels joves en situació d'atur, potser una part dels joves que estan en aquesta situació actuen seguint una estratègia més o menys volguda d'opacitat legal a canvi de guanyar més diners o a canvi d'assegurar una futura contractació.

El que convé remarcar és que l'economia de la feina submergida té dos segments diferenciats: la feina submergida clàssica o tradicional (gens qualificada, mal pagada, familiar, a preu fet, sense papers, etcètera), i el segment de feina encoberta qualificada, ben o mal retribuïda però precària, potser a termini però prometedora, etcètera. Moltes vegades, determinats contractes precaris en pràctiques o en formació prenen aquest caire fruit de fenòmens de desregulació o de flexibilitat; per això la feina submergida pot respondre a una confluència d'interessos entre empleadors i empleats —a vegades també aquesta feina mereix una valoració positiva dels joves treballadors.

6.4. El treball

Entre els joves que treballen de manera reconeguda en el mercat de treball un cop transcorreguts 3 anys o més des de la finalització dels estudis (662 casos, un 96% dels joves ocupats de la mostra), pràcticament la meitat diuen que les feines que fan són molt poc qualificades o gens qualificades, un 15% fan feines de tècnics superiors i un 40% tenen feines qualificades (que requereixen una formació professional elemental o especialitzada). Respecte al tipus de feina que fan, la taula següent ens mostra les principals ocupacions (a la columna de l'esquerra hi ha les de menys qualificació i a la columna de la dreta, les de més qualificació). Tenen un pes important les feines poc qualificades del comerç, els serveis (restauració) i la construcció; també hi apareixen ocupacions industrials qualificades, com muntadors, mecànics o conductors. Pel que fa a les feines més qualificades, destaquen les ocupacions en el camp de la gestió empresarial i en el camp dels serveis personals qualificats (ensenyament

i sanitat). Cal destacar que les noies fan feines més qualificades que els nois, segurament perquè també estan obtenint més títols superiors al sistema educatiu: una altra constatació del fenomen d'igualtat entre sexes.

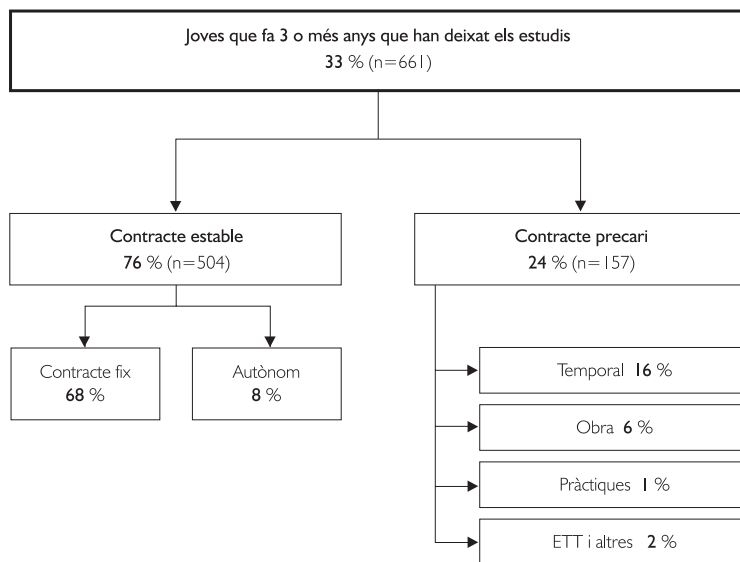
Figura 6.3. Ocupacions dels joves ocupats de 15 a 29 anys que han acabat els estudis fa tres anys o més (%)

Ocupació	
Auxiliar administratiu	8
Treballadors de la restauració	3
Treballadors de serveis personals	4
Treballadors de protecció i seguretat	2
Dependents de comerç i similars	10
Treballadors de la construcció	6
Mecànic, metall, arts gràfiques...	3
Treballadors de la fusta, el tèxtil...	2
Muntador	2
Conductor de vehicle	2
Peons de la construcció	2
Operador de màquines fixes	4
Mecànic de màquines elèctriques	4
Soldador, planxista...	3
Tècnics i professionals	2
Professionals de la gestió administrativa	4
Professionals d'operacions financeres	5
Tècnics en ciències físiques, enginyeria...	5
Professionals de l'ensenyament, la sanitat... (diplomats)	4
Professionals de les ciències socials, l'organització d'empreses...	2
Professionals de les ciències, l'ensenyament, el dret... (llicenciats)	3
Altres	19
Total	100

(n=661)

El 76% dels joves d'aquest col·lectiu tenen un contracte estable i el 24% restant tenen un contracte precari, com es pot veure a la Figura 6.4.

Figura 6.4. Tipus de contractació dels joves ocupats de 15 a 29 anys que han acabat els estudis fa 3 anys o més (%)

És probable que la definició de precarietat no es limiti al tipus de contracte: les successives reformes del mercat laboral han devaluat el valor de protecció del contracte indefinit, ja que han abaratit l'acomiadament i és molt més fàcil rescindir aquest tipus de contracte. El règim d'autònoms tampoc no és una garantia d'estabilitat, però s'ha inclòs en aquesta categoria perquè no està sotmès a una data d'acabament com els contractes precaris.

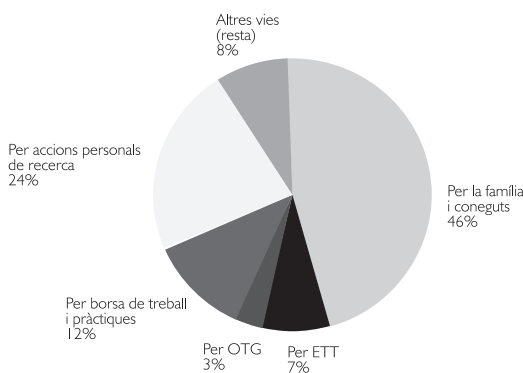
D'aquests contractes precaris, cal destacar el pes dels contractes temporals i els contractes d'obra i servei i el poc pes que tenen les ETT. Els contractes d'obra són atractius perquè no han d'acabar en indefinits com els temporals. La presència residual de les ETT la pot causar el fet que el jove no sàpiga qui el contracta o una manca de claredat de l'empresa respecte a la situació contractual del jove.

Pel que fa a la jornada laboral, la majoria dels joves treballen una jornada sencera (77%); la jornada reduïda o parcial té una presència molt baixa. Les jornades poc intensives estan molt més presents en l'economia informal o submergida, com hem vist abans, i també estan més presents en els contractes

precaris que en els contractes indefinits. Per tant, no és estrany que s'associï mitja jornada a situació feble en el mercat de treball. Les noies amb jornada parcial són el doble que els nois (9% *versus* 4%).

L'ús de les xarxes socials és el principal recurs que tenen els joves per accedir a un lloc de treball, fins i tot quan tenen estudis mitjans i superiors (encara que en un percentatge no tan elevat). L'explicació clàssica és la manca de regulació i de transparència dels mecanismes d'intermediació entre oferta i demanda del mercat de treball, d'una banda, i de l'altra l'existència d'un teixit molt ampli de mitjana, petita i molt petita empresa que utilitza com a principal mecanisme de selecció la confiança generada pel coneixement proper del petit empresari o dels treballadors mateixos.

Figura 6.5. Formes d'accés al treball entre els joves de 15 a 29 anys que han acabat els estudis fa tres anys o més

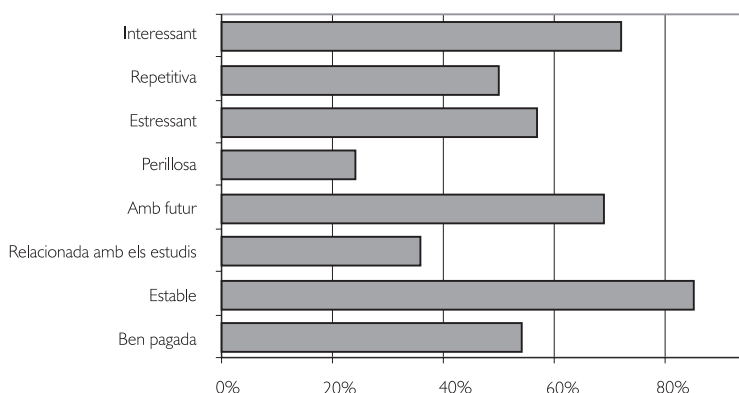

Les agències d'intermediació, per tant, tenen un paper secundari en l'accés a la feina dels joves, sobretot les agències públiques. Les agències privades, és a dir, les ETT, tenen un pes del 7% de tots els contractes; aquesta dada contrasta amb el 2% de contractes que deien els joves que tenien a través d'una ETT.

Un 56% dels joves tenen la feina que buscaven, i un 28% voldria canviar de feina. Per tant, no es pot dir que hi hagi gaire propensió a la mobilitat i sí un cert grau d'adequació a les expectatives prèvies. Pel que fa a la valoració, el grau d'acceptació i de satisfacció dels joves treballadors és elevat (el 72% considera interessant la feina que fa), malgrat que estan en feines que no tenen gaire a veure amb allò que han estudiat (només un 36% hi troba relació), són repetitives

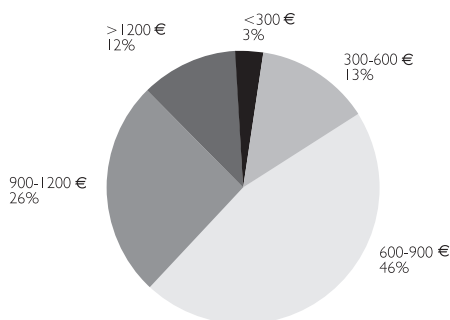
(50%) i no estan gaire ben pagades (el 46% no troben que estiguin ben remunerats). També trobem un grau considerable d'optimisme respecte al futur. En resum, no sembla que la identificació expressiva hagi davallat a favor d'una identificació més instrumental.

Figura 6.6. Valoració “força” i “molt positiva” d'alguns aspectes de l'ocupació actual entre els joves ocupats de 15 a 29 anys que van acabar els estudis fa tres anys o més

L'última característica que analitzarem de la feina actual (dels joves que fa tres anys o més que han deixat d'estudiar) és la retribució. La mitjana d'ingressos mensuals per la feina és de 811 euros (135.000 pessetes), i la moda està a l'interval entre 600 i 900 euros (100.000 i 150.000 pessetes). Gairebé un 40% de joves tenen ingressos superiors a 900 euros (150.000 pessetes) al mes per la feina. És clar que el salari està en funció de la qualificació de la feina, però no podem obviar que un 30% dels joves treballadors que tenen feines gens qualificades guanyen més de 900 euros (150.000 pessetes) al mes; la distància és gran amb els joves que tenen un títol superior, que en un 70% dels casos guanyen una quantitat més elevada.

Figura 6.7. Ingressos mensuals derivats del treball entre els joves ocupats de 15 a 29 anys que han acabat els estudis fa tres anys o més

El fet que la feina estigui relacionada amb els estudis discrimina una mica a favor dels que tenen aquest tipus de feina. Tenir un contracte estable o precari dóna probabilitats molt diferents de guanyar diners, així com treballar a jornada sencera o parcial. Per tant, la retribució reforça la idea negativa de les jornades reduïdes i amb contractes temporals.

En resum, a la vista d'aquestes dades, podem dir que la inserció en el mercat laboral dels darrers anys ha estat una inserció fàcil, amb taxes d'atur baixes i taxes d'inactivitat pràcticament residuals. L'explicació de les taxes d'atur baixes l'hem de buscar en el període de creixement econòmic que hem tingut els darrers anys; la de les taxes d'inactivitat, en la igualació del comportament laboral de les dones joves, que ja no tenen com a primera opció la de dedicar-se a les tasques reproductives.

Una altra qüestió és el model de creixement i el tipus d'ocupació que s'ha generat. Sembla que les feines majoritàries són les poc o gens qualificades i per tant, les més vulnerables en cas de períodes de recessió o davant d'altres, alternatives empresarials (automatització o importació de mà d'obra més barata). Les expectatives de professió i la realitat de la feina poc qualificada i repetitiva pot suposar un xoc o una paradoxa en la construcció dels ideals professionals dels joves.

L'ús del contracte indefinit és molt important; per tant, la precarietat dels joves no passa tant per si tenen un contracte temporal o indefinit, ja que aquests cada cop tenen menys proteccions, sinó per altres variables, com ara la desqualificació de la feina o la rotació en el mercat de treball. La feina probablement s'ha fet precària per la limitació en el temps de contracte, la

facilitat de la no-renovació, la rotació, la desprotecció social i sindical, etc. En general, doncs, la precarietat ha anat configurant un terreny de vulnerabilitat i un terreny d'instrumentalitat: vulnerabilitat davant els moments d'expansió-recessió, que poden generar situacions d'incertesa respecte a la continuïtat i les expectatives de construcció del futur (bàsicament, professió o ofici i emancipació); instrumentalitat perquè la feina és poc o gens qualificada i dista força de les expectatives generades a l'interior del sistema escolar. Tot plegat acaba donant unes bones valoracions subjectives en l'aspecte material i en canvi la constatació que hi ha un baix lligam entre la formació escolar i la feina aconseguida.

7. DE LA FAMÍLIA A LA FAMÍLIA

L'expressió *de la família a la família* es refereix al procés d'autonomia i d'emancipació familiar dels joves des de la pubertat fins que assolixen la plena independència domiciliària. Es tracta d'un aspecte central del fet juvenil i per això l'enquesta li reserva un lloc preferent; la discutible variable «estat civil», juntament amb la de «manera de viure», permeten donar una visió general dels joves que s'estan a casa i dels que ja s'han emancipat.

Per definició, la categoria dels joves no té l'edat apropiada per a l'emancipació: el 18% estan emancipats (a vegades de manera feble o provisional) i el 82% viuen a casa dels pares; un 1% han tornat per ruptures familiars, que afecten més les dones que no pas els homes (encara són casos residuals i no pas percentatges significatius). La pertinença al domicili de la família és total, per bé que hi ha qui ha s'ha emancipat de manera parcial o bé qui ha retornat a casa (no sempre per ruptura matrimonial, sinó per replantejament de la situació).

L'emancipació familiar plena passa majoritàriament per la constitució de vida en parella (67% de l'emancipació); la via d'emancipació en solitari o les vies comunitàries es reparteixen la resta de casos (15% de l'emancipació cada via). Dues tercers parts dels joves que es constitueixen en parella estan casats (i alguns amb fills i tot), i els cohabitants són l'altre terç restant (no consta que tinguin fills, de moment). Qui s'emancipa per la via grupal, que no són gaires, ho fa a través de residències o de pisos d'estudiants; l'emancipació en solitari és baixa, entre altres coses perquè resulta cara.

Ser jove, en teoria, vol dir estar-se a casa dels pares, i això ho fan el 82% dels joves enquestats. Dins d'aquest grup, però, convé destriar qui preveu estar-s'hi encara força temps (més de dos anys) de qui preveu una emancipació a curt termini.

Figura 7.1. Tipus de llar dels joves de 15 a 29 anys

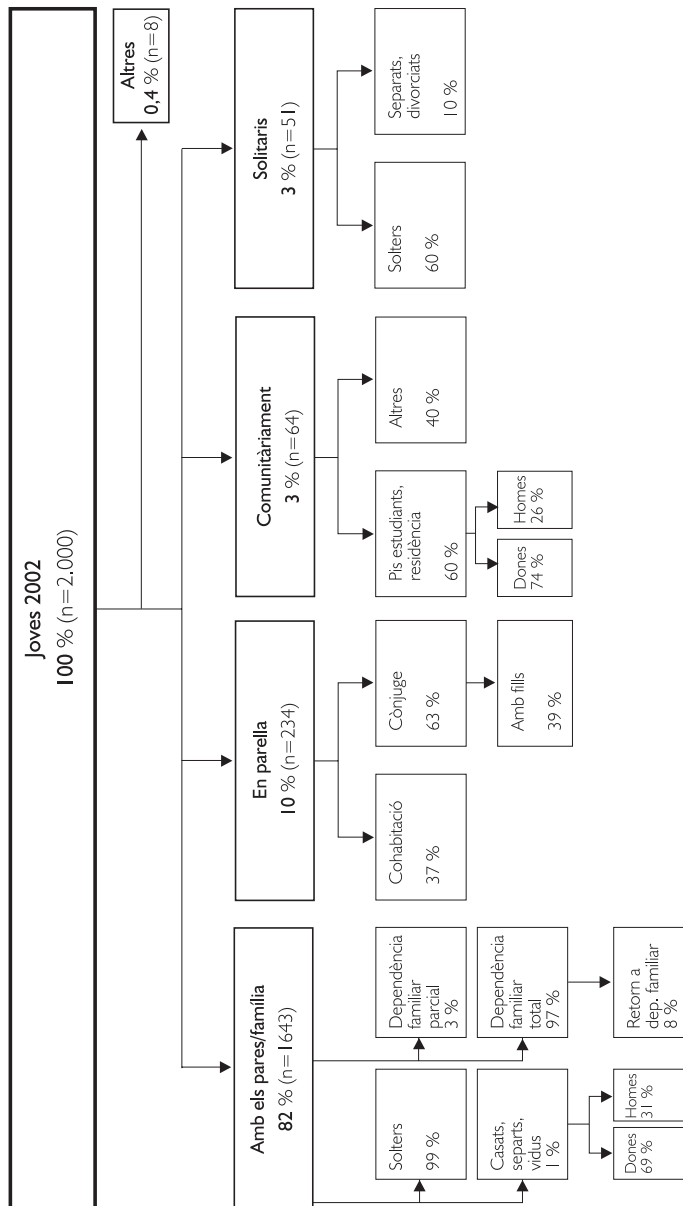

Figura 7.2. Raons de la dependència familiar, previsió d'emancipació i mode d'emancipació previst entre els joves de 15 a 29 anys no emancipats

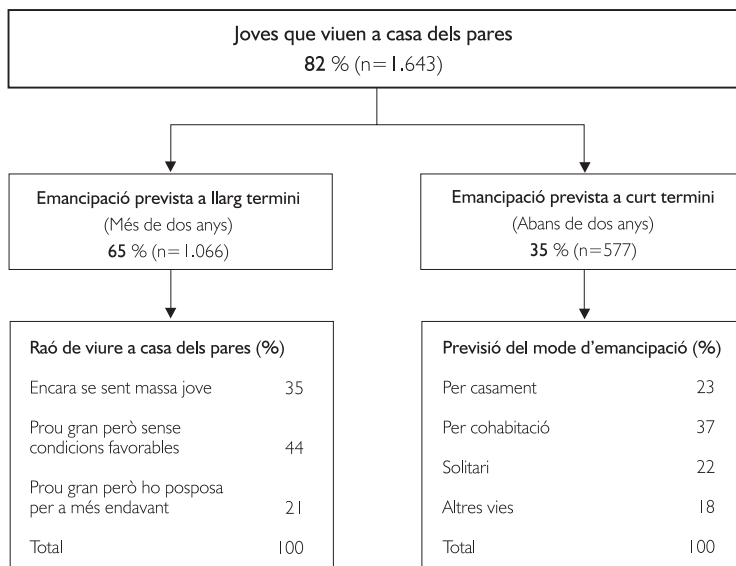
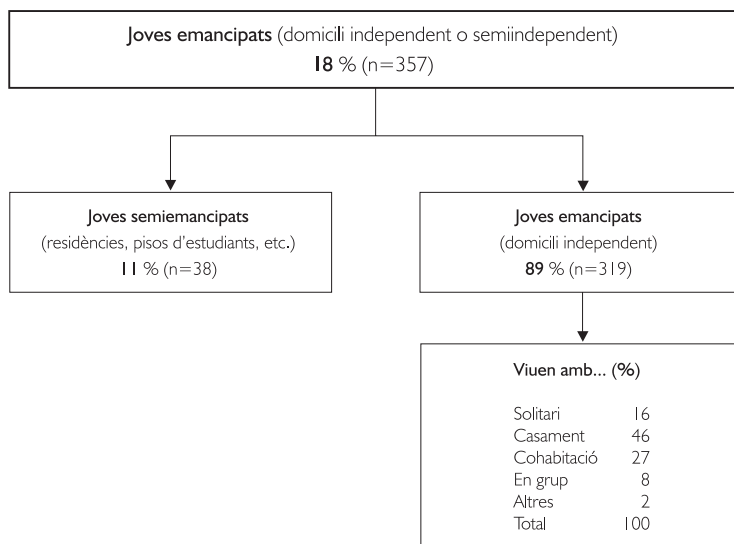

Figura 7.3. Tipus de llar entre els joves de 15 a 29 anys emancipats

De cada tres joves que viuen a casa dels pares, un preveu l'emancipació pròximament, i dos la preveuen més endavant, ja sigui perquè encara se senten massa joves (35%) o bé perquè, tot i que els sembla que ja tenen prou edat, no poden fer-ho: uns per falta de condicions favorables (econòmiques, laborals, familiars, de parella, etcètera.), i altres perquè han posposat la sortida o no se l'han plantejat. Aquests darrers suposen el 20% de la mostra i probablement corresponen a part dels joves que tindran una emancipació tardana.

Hi ha joves que preveuen emancipar-se a curt termini (una tercera part dels que viuen a casa dels pares) perquè ja se senten prou grans, perquè estan en disposició de fer-ho o bé perquè preveuen que d'aquí a poc temps aquesta opció serà possible i real. La cohabitació és la via que es plantegen més joves: tenir una parella i posar-se a viure plegats és el que es pensa fer en el 37 % dels casos; el casament com a via directa és important però no tant (23%); la via dels que volen viure sols, que resulta molt cara, és una opció força plantejada (22%). Les formes de vida grupal o l'opció de compartir despeses, finalment, són tries amb un pes important però no pas majoritari (18%).

Comparant els qui preveuen emancipar-se i els qui ja ho estan, hi ha disparitat de resultats: en els uns es defensa molt la cohabitació i l'opció d'anar-se'n a viure sols, mentre que en els altres pesa molt el casament: qui s'ha emancipat ho ha fet de maneres més institucionalitzades (més casaments, menys cohabitació i menys opcions de vida en solitari). A més, l'habitatge compartit no té un pes fort (només el 8% dels emancipats viuen en habitatges compartits).

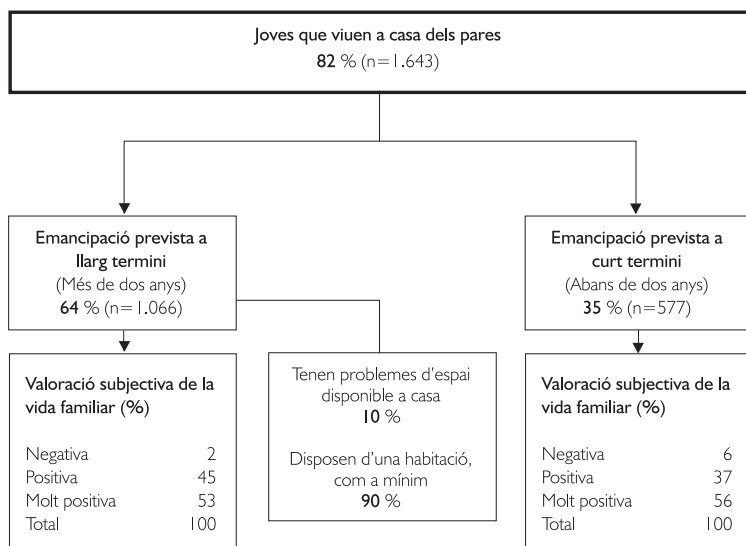
El pas de la dependència plena a l'emancipació familiar plena és un procés llarg i complex, que demana assolir guanys en autonomia funcional, tenir recursos econòmics i accedir a un domicili independent. Tots tres aspectes els veiem a continuació.

7.1. L'autonomia funcional

L'autonomia funcional equival a la capacitat de maniobra dels joves a l'hora de decidir sobre aspectes relacionats amb els seus pares i l'entorn familiar, una situació que probablement ha canviat de manera substancial en els darrers anys: en el nostre entorn cultural i social l'autonomia relativa està consolidada i legitimada. Els indicadors per mesurar l'autonomia relativa i funcional dels joves pel sistema d'enquesta són limitats, però anuncien resultats contundents i clars:

la situació dels joves en relació a les famílies d'origen ha variat sensiblement i avui hi ha marges d'elecció i maniobra prou amplis en molts camps d'acció; l'autonomia relativa arriba als menors d'edat, a les dones i als joves de les classes populars. La valoració que fan els joves de les seves famílies i de la situació que hi tenen (quant a llibertats) és molt alta de manera unànime.

Figura 7.4. Valoració de la vida familiar entre els joves de 15 a 29 anys no emancipats, per previsió d'emancipació

Els joves valoren positivament o molt positivament la vida quotidiana i tenen un espai de reserva o ús dintre de l'habitatge. Els joves que preveuen estar més de dos anys a casa dels pares (molts encara són menors d'edat) valoren positivament la relació quotidiana i ho fan en una majoria molt gran dels casos (98%). Els joves que preveuen una emancipació a curt termini fan valoracions positives o molt positives de la seva relació familiar (92%); hi ha alguns resultats negatius, probablement vinculats a les dificultats de l'emancipació. Els joves que estan semiemancipats (residències o pisos d'estudiants) són els que més valoren d'una manera positiva la relació amb la família: potser la distància contribueix a augmentar la valoració positiva.

Les dades permeten pensar que potser hi ha canvis en les relacions familiars que apunten a una relació d'entesa, per bé que en una enquesta precodificada probablement hi ha una tendència a la sobrevaloració. Val a dir, però, que queda reflectit un estat de bonança en les relacions vistes des dels joves: l'espai familiar sembla que permet millors adequacions a l'autonomia relativa, sobretot en relació a generacions de joves d'altres dècades, que van viure una situació de trencament més clara. Actualment, els pares haurien renunciat a determinades formes de control i exercici de poder tot acceptant el reconeixement de l'autonomia relativa, encara que no sempre de bon grat o sense tensió. La presa de decisions podria ser motiu d'angoixes o tensions, però els pares haurien accedit al ple reconeixement de les llibertats d'acció, acceptant determinats riscos i assumint que les llibertats d'acció s'assoleixen aviat (ja abans de la pubertat) i amb independència de qüestions de gènere (les dones arriben a tenir les mateixes quotes de llibertat que els nois). L'autonomia relativa per als joves que viuen a casa dels pares és un fet.

Figura 7.5. Reconeixement del marge d'autonomia a la llar entre els joves de 15 a 29 anys no emancipats (%)

Factor	Reconeixement del marge d'autonomia			
	Baix o nul	Regular	Ampli	Total
Tornar de matinada en cap de setmana	7	9	84	100
Tenir recursos per a despeses d'oci en cap de setmana	4	9	87	100
Tenir llibertat per decidir sobre oci en cap de setmana	3	9	87	100
Tenir llibertat en despeses de la vida quotidiana	3	8	89	100
Tenir llibertat de decisió sobre afers d'estudi-treball	1	4	95	100

(n = 1.628)

Les dades són concloents en dos sentits: els joves reconeixen l'autonomia funcional i manifesten que en poden disposar. Els marges d'autonomia estan més que reconeguts pel conjunt de joves: tenen marge per tornar tard a casa en les festes de cap de setmana, llibertat per prendre decisions sobre les maneres d'ocupar el temps de lleure, accés a recursos econòmics per al consum d'oci i llibertat de decisió en aspectes d'estudi i feina.

L'autonomia o el marge de maniobra, això no obstant, té relació amb les edats i molt lleugerament amb el sexe: el menor és qui percep més restriccions (ha de tornar més d'hora a casa, té menys recursos disponibles i més limitacions a la llibertat d'acció i de consum). Els més grans (28 i 29 anys a casa dels pares) tenen plena autonomia. Tot i això, queda clar el canvi de maneres de fer entre ara i abans: dels joves de menys de 16 anys, el 23% pot tornar a casa de matinada, el 80% té diners per gastar (setmanada), el 58% pot decidir sobre les activitats de lleure en el cap de setmana, i el 70 sobre les despeses. En fi, l'autonomia funcional també toca els menors; és considerable abans dels 16 anys i augmenta entre els 16-18 anys: el 67% tornen a casa sense tenir fixat un límit d'hora, el 80% té recursos per gastar durant el cap de setmana, el 77% manifesta que té prou llibertat, el 78% decideix sobre com gastarà el temps i els diners, i el 90% diu que té llibertat d'acció per triar entre estudiar o treballar. Quan se supera la majoria d'edat (18 anys), el reconeixement de llibertats és un fet que es dona per descomptat (només uns pocs casos pensen que tenen poca llibertat); per sobre dels 25 anys, el reconeixement és total.

Els marges de maniobra o de llibertat són tan elevats que a la pràctica homes i dones tenen la mateixa, encara que sempre hi ha «la petita diferència»: dels adolescents que estan sotmesos a control familiar (tornar a determinada hora a casa), hi ha més dones que homes; també sembla que en la disposició de recursos hi ha una diferència en contra de les dones. Llevat d'aquests camps, però, en general les quotes d'autonomia relativa són iguals entre homes i dones.

En resum, la situació social dels joves en relació a la família d'origen ha variat sensiblement respecte a dècades passades: hi ha un ampli reconeixement de l'autonomia relativa des de les primeres edats de la pubertat, que creix molt ràpidament en sobrepassar els 16 anys i es consolida d'una manera definitiva amb la majoria d'edat. L'autonomia relativa és generalitzada, ja que els models familiars mateixos també estan en canvi. Tot plegat fa pensar que hi haurà una motivació interna per obtenir ingressos treballant (accés al consum de béns), i potser una adequació a l'espai relacional familiar, sobretot preveient el retard en l'emancipació (formes d'autonomia).

7.2. La independència econòmica i els ingressos

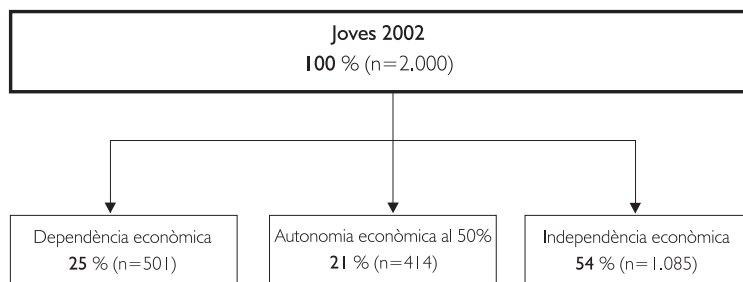
La independència econòmica forma part de la cadena cap a l'emancipació, encara que es pot fer el pas cap a la independència familiar des de la inactivitat i la manca de recursos propis. Llibertat i autonomia econòmica no han d'anar junts necessàriament: els joves assoleixen nivells de llibertat en situacions de dependència econòmica i més endavant aconsegueixen ingressos a través del treball.

La mesura de la independència econòmica i del moment d'arribar-hi està molt influenciada per la subjectivitat. L'autonomia econòmica, a més a més, pot ser molt dependent d'una situació laboral feble: el fet de perdre la feina sense tenir dret a percebre l'atur pot suposar una regressió en l'autonomia econòmica i un retorn a l'ajuda familiar.

Amb totes aquestes reserves, doncs, l'enquesta revela xifres sorprenentment elevades d'autonomia econòmica: la meitat dels joves entenen que tenen l'autonomia econòmica assolida (50%); la resta, a parts gairebé iguals, entenen que o bé estan en una situació intermèdia o bé depenen plenament de les aportacions dels pares.

Qui es declara econòmicament dependent (25%) també sol ser receptor de setmanada o d'ajuda familiar regular; qui es declara semiindependent (20%) sol tenir recursos a través de la feina, però per sota del salari mínim; a l'últim, qui es declara econòmicament independent (54%) sol cobrar, almenys, el salari mínim (rendes de treball superiors a 360 o 421 euros —60.000 o 70.000 pessetes—). En definitiva, per als joves sembla que hi ha una relació estreta entre la independència econòmica i el fet que les rendes del treball se situïn a l'entorn del salari mínim interprofessional o el superin.

Figura 7.6. Independència econòmica respecte a la família entre els joves de 15 a 29 anys

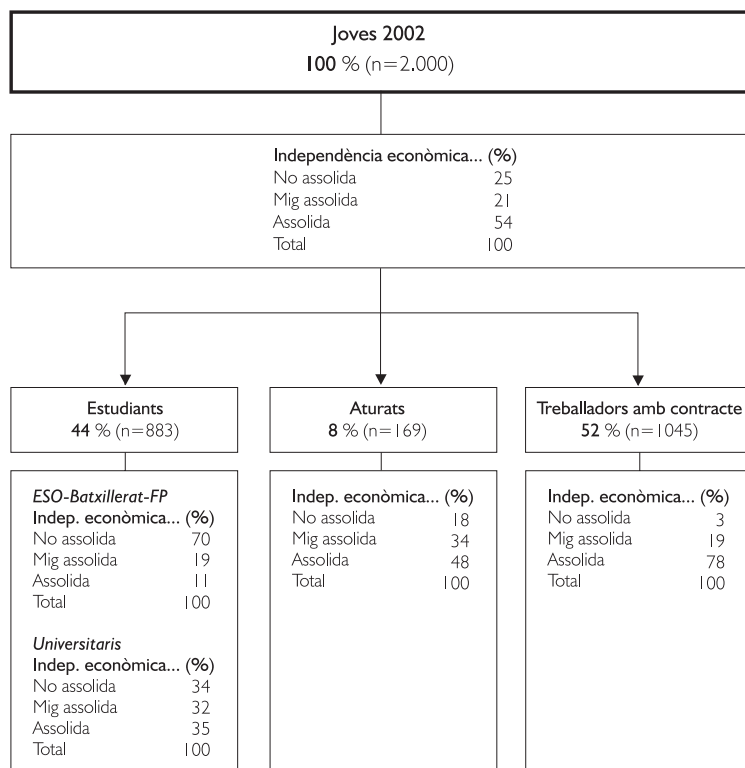
La independència econòmica està lligada a les rendes del treball i, per tant, a les edats i a l'entrada al mercat de treball. Per sota dels 16 anys (temps d'obligatorietat escolar i minoria d'edat laboral), la dependència econòmica és total. Probablement hi ha casos de treball precoc i submergit, però no prou captat en l'enquesta³³. En la franja dels 17-18 anys (menors d'edat però aptes laboralment), la dependència total és de tres quartes parts de la mostra (hi ha qui s'espavila amb una feina precoc); és com si hi hagués un acord implícit a posposar la incorporació a un treball fins als 18 anys³⁴. En la franja dels 19-20 anys, la dependència total ha baixat a 4 joves de cada 10: ja hi ha qui treballa regularment i qui comparteix estudis amb formes de treball d'acompanyament.

La independència econòmica compartida (setmanada i ingressos per al treball) té el punt més elevat entre els 21 i els 25 anys, probablement quan molts estudiants universitaris combinen formes d'ajuda familiar amb treball d'acompanyament dels estudis (al llarg del curs o a l'estiu). L'assoliment de la independència econòmica és forta entre els més grans, com és d'esperar: als 25 o 26 anys, 3 de cada 4 joves són plenament autònoms en l'aspecte econòmic, la qual cosa pot coincidir amb l'entrada al món del treball dels qui han estudiat més temps. En la franja alta de les edats compreses entre els 27 i els 29 anys, la independència econòmica frega els 9 de cada 10 joves: en fi, la inserció laboral és un fet i ja no es torna enrere, encara que la precarietat pugui ser companya de viatge.

La diferència entre homes i dones és poc perceptible: les dones sempre estan un xic per sota («la petita diferència»), però troben feina i arriben a la independència econòmica igual que els homes. D'altra banda, la distribució de la dependència o la independència econòmica té molt a veure amb els estudis i l'activitat a què es dediquen els joves.

³³ Convé recordar que els refusos a fer l'enquesta han provocat limitacions en la mostra de joves. A banda, hi ha formes velades de feina submergida que difícilment es poden registrar (ajuda familiar, recollida de deixalles, comerç al detall, feina a casa, etcètera). La feina submergida continua invisible en l'enquesta.

³⁴ Convé recordar que les empreses tendeixen a rebre alumnes en pràctiques i que no formalitzen contractes fins que els joves tenen més de 18 anys.

Figura 7.7. Independència econòmica respecte a la família dels joves de 15 a 29 anys, per situació laboral

En una societat en la qual molts joves prolonguen els itineraris formatius reglats, el treball d'acompanyament als estudis constitueix un element important no sempre reconegut. Probablement la feina dels estudiants (acompanyament) suposa un punt de confluència entre oferta i demanda (hi ha una part de precarietat que probablement és funcional alhora per als estudiants, les empreses i les famílies).

Hi ha casos en què la inactivitat o l'atur no són obstacle perquè hi hagi una situació d'independència econòmica, però en les rendes provinents del treball hi ha la clau de la independència econòmica: gairebé un 20% encara no hi ha arribat (potser es tracta de feines parcials o febles), però la resta (el 78% dels

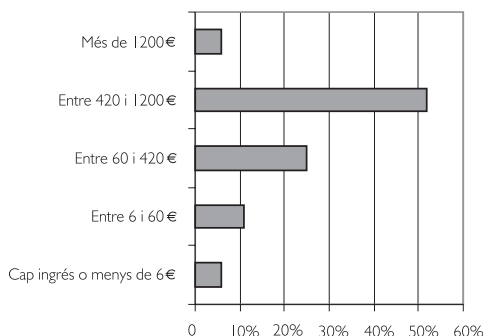
treballadors amb contracte) consideren que han arribat a la independència econòmica d'una manera plena.

Probablement hi ha un element paradoxal o si més no xocant: molt treball però força feble. Assolir la independència econòmica a través d'una feina amb contracte és la via majoritària (les altres fonts d'ingressos són molt minoritàries³⁵); aquest accés, però, també varia segons les edats i el tipus de treball.

Gairebé la meitat dels joves (45%) no han assolit la independència econòmica precisament pel fet de ser molt joves en edat; una tercera part assoleix la independència econòmica als 18 anys o menys (qui primer surt de l'escola). Els estudiants s'hi incorporen més tard, per bé que tenen setmanada i/o treball d'acompanyament. Hi ha una independència econòmica tardana (el 25%), fruit del retard en la formació i en l'entrada al mercat de treball.

No hi ha independència econòmica sense nivell d'ingressos. L'enquesta permet aproximar-se a l'estructura dels ingressos i les despeses dels joves. La informació més bàsica és la distribució de l'ingrés mensual:

Figura 7.8. Ingressos mensuals dels joves de 15 a 29 anys

³⁵ Hi ha 71 casos de treball per compte propi i 56 casos de contractes en pràctiques.

La porció de joves sense ingressos (6%) és, tanmateix, petita (es pot suposar que hi ha una plena dependència de la família i una situació d'ajuda no regular). Inicialment es podria pensar en adolescents, però la consideració de les mitjanes eleva molt l'edat (20 anys), per la qual cosa s'ha de valorar la possibilitat que es tracti de la fracció de joves que amb independència de l'edat estan sotmesos a una situació extrema de dependència (falta d'ingressos regulars).

El grup de joves amb ingressos reduïts (per sota de 60 euros —10.000 pessetes— al mes) es concentra molt més entre els joves que cursen secundària (la mitjana de 17 anys), amb ingressos que els permeten una certa presència (encara que tímida) en el mercat de la despesa³⁶. Els ingressos més alts però per sota del salari mínim ja estan més estesos (una quarta part dels joves), i vénen del treball d'acompanyament o probablement són els primers ingressos; la mitjana d'edat està a l'entorn dels 21 anys. Més de la meitat dels joves (52%) es mouen en una franja d'ingressos que van des del salari mínim interprofessional fins a 1.200 euros (200.000 pessetes); aquesta posició és la que permet a aquests joves autodefinir-se com a independents econòmicament. La mitjana d'edat d'aquests joves se situa al voltant dels 25 anys; és un grup que aplega tant els que ja fa temps que estan estabilitzats en un treball de remuneració baixa i poques possibilitats de promoció com els que fa relativament poc que han entrat en un mercat que acull joves amb una acreditació professional més elevada³⁷. La franja alta dels ingressos té pocs joves (una fracció del 6%) i identifica els que han pogut fer més sort i han tingut una inserció amb èxit social. Això pot passar en una edat més elevada (a l'entorn dels 26 anys fets).

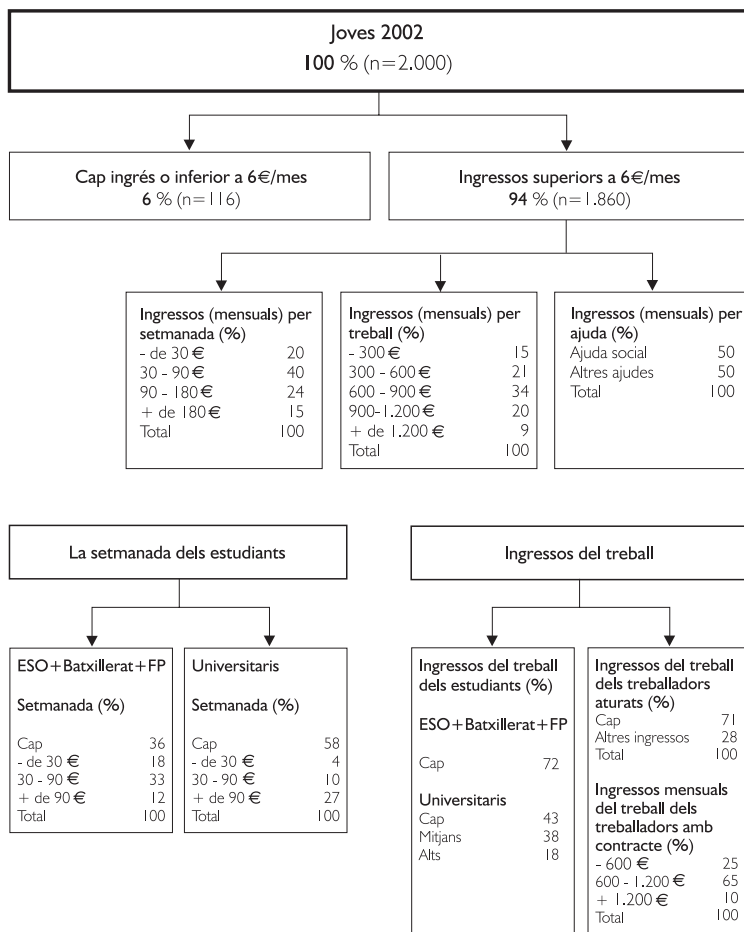
Per tancar l'apartat dels ingressos, cal fer notar que no tots tenen la mateixa procedència: els joves poden rebre diners a través de la setmanada, del treball o d'una ajuda³⁸:

³⁶ L'anàlisi de la despesa és posterior.

³⁷ Convé retornar a l'anàlisi de la relació entre la professió assolida i el nivell d'ingressos.

³⁸ En aquest resum no s'inclou l'ajuda per subsidi, ja que només la reben una part dels aturats. El 7% dels joves tenen ajudes (136 casos), la meitat com a subsidi i la meitat d'altres orígens.

Figura 7.9. Procedència dels ingressos dels joves de 15 a 29 anys

Pel que fa als ingressos per setmanada, les setmanades més baixes les reben —de mitjana—, els nois i noies de 17 anys (els menors), i les més altes són als 21-22 anys (probablement, els universitaris a temps complet). Tanmateix, més d'una tercera part dels estudiants de secundària i molt més de la meitat dels universitaris ja no tenen setmanada (la qual cosa explica el pes de la feina d'acompanyament); la setmanada, doncs, està molt lligada a l'edat i als estudis a temps complet. Si els joves encara estudien hi ha una tendència clara

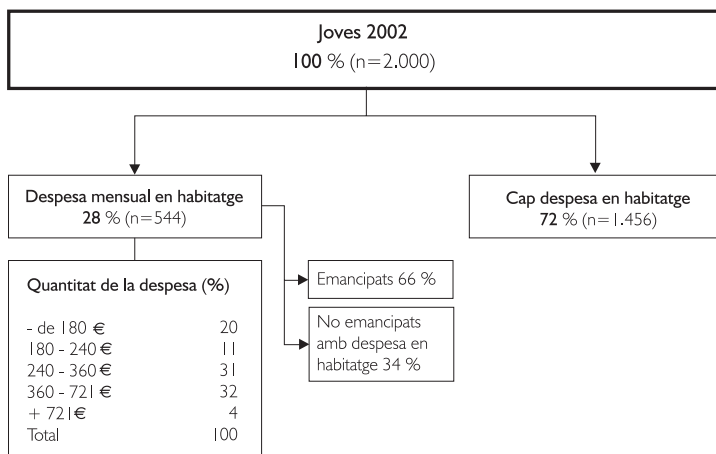
a buscar formes de treball compatibles amb els estudis; junt amb això, dels joves que tenen ingressos provinents d'una feina, molt pocs mantenen formes intermèdies d'ajuda familiar regular (qui té feina ja deixa de tenir setmanada de la família). Dels joves que estan en atur, un de cada tres rep setmanada.

Pel que fa als ingressos per treball, hi ha una seqüència de terços: un segment que té ingressos alts, un segment amb ingressos entre 600 i 900 euros (100.000 i 150.000 pessetes) al mes, i un segment amb ingressos baixos, al voltant o per sota del salari mínim interprofessional. La mitjana dels ingressos per feina també és ascendent amb les edats (hi ha una relació congruent amb l'antiguitat i la qualificació laboral). Els estudiants de secundària majoritàriament estan fora dels circuits de treball; els universitaris hi són molt més presents, d'una manera molt diversa. Finalment, les dades ens indiquen que el 10% dels qui tenen una feina amb contracte sobrepassen la frontera dels 1.200 euros (200.000 pessetes) mensuals, cosa que identifica l'èxit laboral.

7.3. La despesa

La despesa es divideix en molts components, però en aquesta síntesi només s'aborda la despesa en habitatge i la despesa personal i en oci. La despesa en habitatge és especialment important, perquè té implicacions directes en les estratègies i les opcions d'emancipació familiar.

Figura 7.10. Despesa en habitatge dels joves de 15 a 29 anys

Dels resultats, en sobresurten dos aspectes importants. En primer lloc, les despeses regulars (mensuals) d'habitatge es distribueixen en tres terços: un terç de la despesa està per sota dels 240 euros (40.000 pessetes) mensuals; un terç se situa en la franja dels 240 als 360 euros (de les 40.000 a les 60.000 pessetes) mensuals, i un terç es mou en la franja alta de despesa (entre els 360 i els 721 euros —entre les 60.000 i les 120.000 mil pessetes— mensuals). També hi ha una petita porció amb despeses fins i tot per sobre d'aquesta quantitat.

En segon lloc, en el supòsit plausible que tothom qui està emancipat té despeses d'habitatge ($n=360$), es pot deduir que només el 32% (un altre terç!) dels joves que es volen emancipar abans de dos anys estan gastant o estalviant per a un habitatge; és a dir, que hi ha una majoria de joves que es voldrien emancipar aviat però que o bé no estalvien per a l'habitatge o bé no tenen recursos suficients per fer-ho. Tenir ingressos de treball amb contracte no suposa *per se* reservar diners per a l'habitatge: dels qui treballen amb contracte, el 58% no reserva cap quantitat a l'habitatge; una tercera part sí que té en compte aquesta qüestió.

En definitiva, la despesa en habitatge està vinculada estretament a l'emancipació (despeses compromeses) i molt menys a les expectatives d'emancipar-se a curt termini; d'això se'n pot deduir que o bé es tracta d'una simple projecció o bé d'un impediment a l'accés a l'habitatge.

Un 20% dels joves ($n=407$) tenen alguna despesa extraordinària mensual en cotxes o similars³⁹, una xifra particularment alta comparada amb la de despeses per habitatge. De fet, es podria dir que aquest tipus de despesa forma part del consum considerat bàsic.

En canvi, la proporció de joves que ajuden les seves famílies en la despesa quotidiana és més petita (15%) i, llevat d'alguns casos especials, sempre en quantitats més mòdiques. En definitiva, tenim que la major part dels joves viuen en l'entorn familiar sense contribuir a les despeses, però sembla que sense estalviar directament per a l'habitatge (almenys d'una manera clara o directa).

L'epígraf «resta de la despesa» és un residual, deduïts els costos d'habitatge, les despeses per crèdits o deutes ajornats, les ajudes familiars i els estalvis; és

³⁹ En general inclou la despesa per lletres o crèdits no imputables a l'habitatge.

a dir, les despeses personals de roba, transport, consum diari i oci. La despesa personal mensual i l'específica setmanal en oci és la següent:

Figura 7.11. Despesa mensual en consums i en oci dels joves de 15 a 29 anys

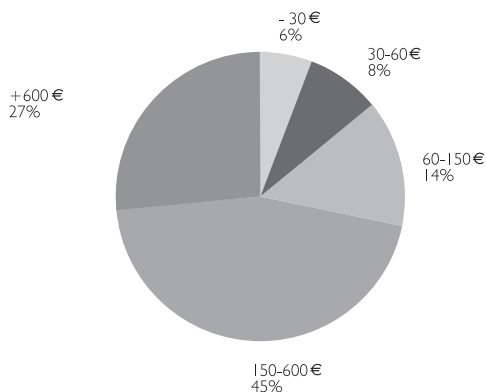

Figura 7.12. Despesa setmanal en oci dels joves de 15 a 29 anys

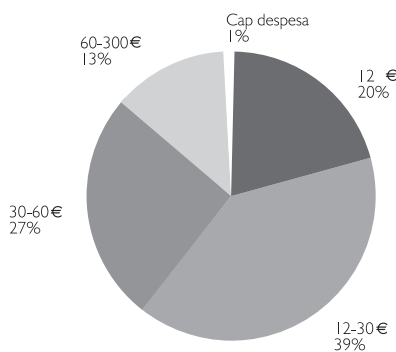
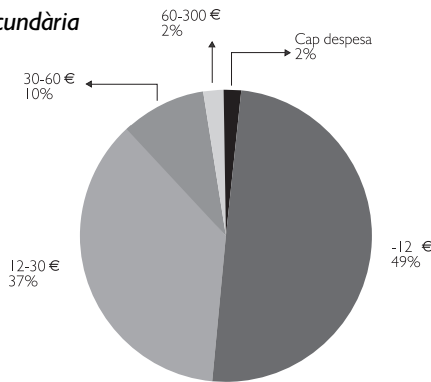
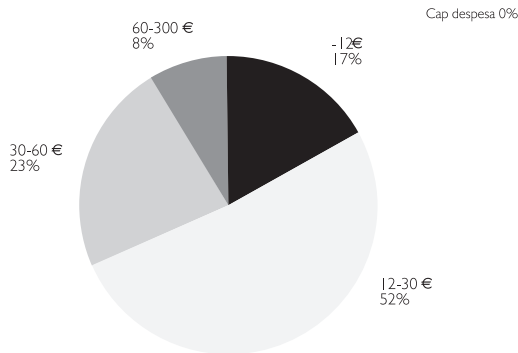

Figura 7.13. Despesa setmanal en oci dels joves de 15 a 29 anys, per relació amb l'activitat i els estudis

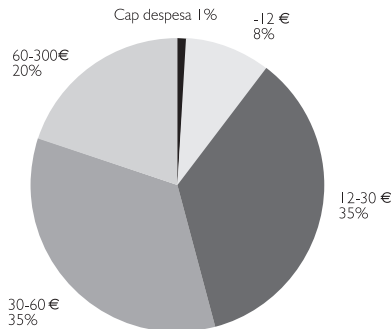
Estudiants de secundària

Estudiants universitaris

Joves treballadors amb contracte

No hi ha qui estigui exclòs totalment del consum d'oci de mercat, però tampoc no hi ha dispendis per sobre dels ingressos (els malgastadors són casos a tenir en compte, però no arriben a reflectir-se en els percentatges). Això no obstant, emergeix la figura del jove abocat al consum de masses: un 60% se situa dintre d'uns límits manifestos (menys de 30 euros —5.000 pessetes— per setmana); un 27% té una posició activa en el consum (entre 30 i 60 euros —5.000 i 10.000 pessetes— per setmana), i un 13% sobrepassa aquests límits (entre 60 i 90 euros —10.000 i 50.000 pessetes— per setmana, en una despesa molt alta).

7.4. L'emancipació de la família

Els joves actuen d'una manera desigual davant l'emancipació per raons d'edat, de perspectiva, de procés, d'assoliment, etcètera. Per això hem separat els joves en vuit grans grups:

Figura 7.14. Perfils d'emancipació dels joves de 15 a 29 anys (%)

Situació	
Qui viu a casa dels pares, encara se sent molt jove i per això s'emanciparà més endavant	19
Qui viu a casa dels pares, ja se sent prou gran però no té unes condicions favorables per emancipar-se	24
Qui viu a casa dels pares, ja se sent prou gran però posposa la sortida	11
Qui viu a casa dels pares i preveu emancipar-se properament per la via de parella (casament o cohabitació)	17
Qui viu a casa dels pares i preveu emancipar-se properament per la via grupal o solitària	12
Qui està en una situació de semiemancipació	2
Qui està emancipat via parella (casament o cohabitació)	10
Qui està emancipat per la via grupal o en solitari	5
Total	100

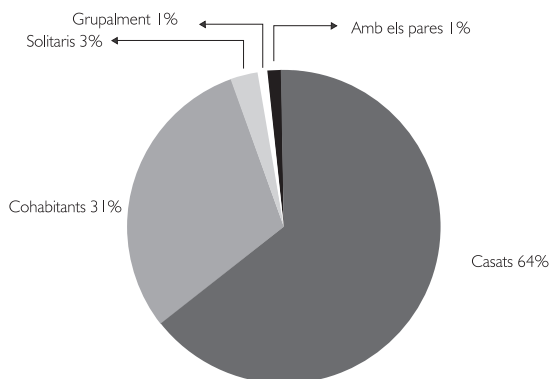
(n = 1.962)

Cada perfil està associat a variables que el caracteritzen de manera diferencial; algun perfil queda poc diferenciat perquè s'hi barregen molts factors: sentir-se massa jove per emancipar-se està lligat a ser estudiant d'institut; sentir-se prou gran per emancipar-se però no tenir les condicions mínimes favorables

està associat majoritàriament als joves universitaris i els de classe social benestant o alta; qui preveu emancipar-se seguint la pauta d'establir una vida en parella està més associat als no estudiants; qui s'emancipa per vies grupals o en solitari ofereix un perfil força barrejat. L'emancipació per parella (casament o cohabitació) està força associada a les variables d'inserció laboral estable, a vegades precoç i a vegades tardana.

En les perspectives de futur, qui encara la via de l'emancipació amb la parella es veu (preferentment) casat; els qui volen viure en grup o en solitari es veuen mantenint-se en aquest model, mentre que qui posposa la sortida i qui es troba mancat de condicions favorables es veu encara vivint a casa dels pares. Els més joves són els menys determinats en la forma futura de família, per bé que es perfila una tendència cap a les formes de vida grupals i altres que van en detriment de les més institucionals; en canvi, si la cohabitació és una perspectiva que es té inicialment en compte, a la pràctica la constitució de parella per la via del casament acaba tenint un pes fort i dominant. De tota manera, qui comença amb la cohabitació tendeix a diferir per a més endavant (si fa el cas) el casament ritual. A llarg termini, però (als 37 anys, aproximadament), tothom té previst haver-se emancipat segons el model següent:

Figura 7.15. Tipus de llar prevista cap als 37 anys pels joves de 15 a 29 anys

Per emancipar-se, compartir espais d'habitatge sembla més aviat una via temporal o de pas; quedar-se a casa dels pares pràcticament és una opció de casos aïllats, i casar-se és la via dominant. També s'ha de tenir en compte que una tercera part dels joves veuen en la cohabitació la manera d'emancipar-se a llarg termini i que la via dels solitaris sembla més una opció a la qual arriben els

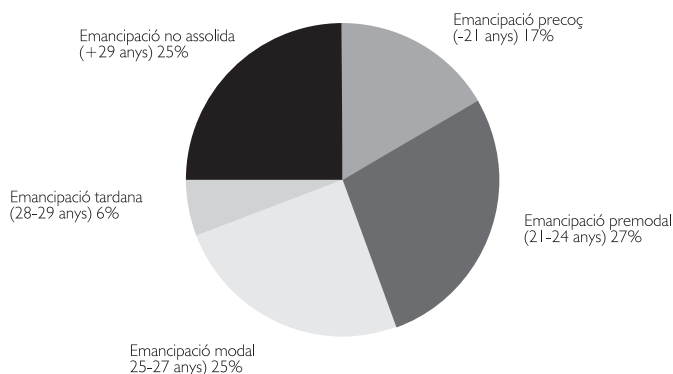
més grans d'una manera indirecta (després de separacions de parella) que no pas una opció pròpiament dels joves.

7.5. Les edats i la independència de la família

Com que el fenomen del retard de l'emancipació familiar ocupa un lloc preferent en les estadístiques, els debats i els estudis, les dues gràfiques següents reflecteixen l'emancipació segons l'edat dels joves i permeten reconstruir una de les informacions més condocents de l'*Enquesta als joves 2002*, encara que mediatitzada pel percentatge de refusos a fer l'enquesta i d'errades en les adreces dels entrevistats, aspecte ja comentat en el capítol 2.

S'han construït, doncs, cinc grups d'emancipació: qui s'ha emancipat de manera precoç als 20 anys o menys (*emancipació precoç*); qui s'emancipa de manera avançada entre els 21 i els 24 anys (*emancipació premodal*); qui ho fa com la majoria de joves, entre els 25 i els 27 anys (*emancipació modal*); qui s'emancipa de manera tardana, entre els 28 i els 29 anys (*emancipació tardana*), i qui no ho ha assolit ni als 28 ni als 29 anys (*emancipació no assolida*). Seguint la via d'associar les variables que tenen més pes en cada un dels perfils, trobem els resultats següents:

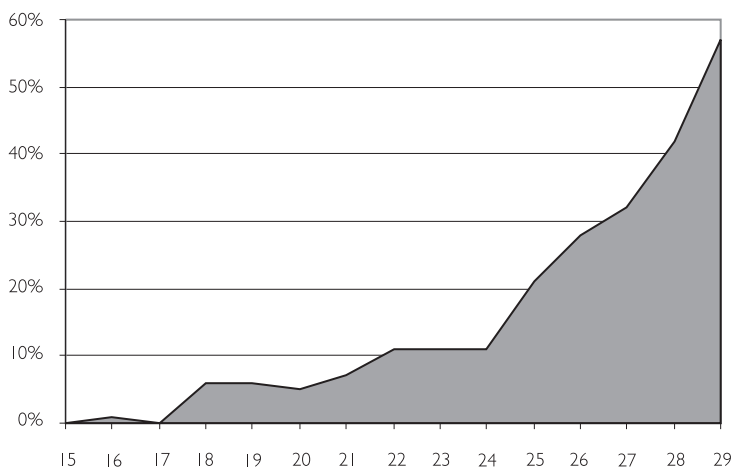
Figura 7.16. Edat d'emancipació dels joves de 15 a 29 anys emancipats

L'emancipació precoç pertoca més a les dones (més precoces en la formació de vida en parella), a joves que encara estudien, a joves que treballen en nivells de qualificació laboral no qualificats o semiqualicats, que ja tenen nens i que probablement no en voldran més. L'emancipació premodal la fan tant homes com dones, preferentment no estudiants, que tenen una inserció precoç precària o en estabilitat, que estan qualificats en el nivell laboral més baix o com a universitaris de grau mitjà i que ja tenen un fill. L'emancipació modal és la d'homes i dones que tenen uns itineraris escolars universitaris llargs i amb un nivell d'ingressos alt o molt alt. En l'emancipació tardana hi participen també tant homes com dones (aspecte diferencial) de nivell d'instrucció molt elevat. L'emancipació no assolida, finalment, és dóna més en homes que no pas en dones, amb una inserció laboral molt tardana i en inestabilitat; comprèn tant nivells de qualificació laboral alts com joves amb escassetat d'ingressos, i és una categoria en la qual predomina qui preveu no tenir fills probablement en cap cas.

Les edats de l'emancipació, però, amaguen la proporció de joves que en cada edat han assolit la independència domiciliària plena i la proporció dels que no hi han pogut arribar. És clar que per sota de la minoria d'edat (per sota dels 18 anys) no hi ha emancipació, ja que els nois i noies estan adscrits a la pàtria potestat.

Figura 7.17. Joves de 15 a 29 anys emancipats, per edat

L'emancipació fins als 21, aquesta edat inclosa, té poc pes. Fins als 24, l'*emancipació premoda* augmenta, però de manera lenta. Entre els 25 i els 27 és quan l'emancipació fa un salt important (l'hem anomenada *moda*), però l'*emancipació tardana* (entre els 28 i els 29 anys) és un fet clar i diàfan: als 28 anys la meitat dels joves viu a casa dels pares; als 29, el 42% dels joves encara no ha accedit a un domicili independent, i el procés s'allarga fins més enllà dels 30 anys, per bé que pels volts dels 37 tothom preveu haver assolit l'emancipació familiar plena.

El retard en l'accés a l'emancipació familiar plena, doncs, constitueix el repte principal que altera o modifica el panorama de la joventut: un efecte acordió que per baix suposa que els preadolescents prenen pautes de conducta i de relació familiar basades en l'autonomia relativa, que suposa una adequació al procés social de retard de l'emancipació. Aquest aspecte és clau per a la interpretació sociològica per les implicacions teòriques i metodològiques i per les implicacions que ha de tenir en les polítiques sobre joventut.

8. IDENTITAT, PARTICIPACIÓ I CONSUM

En aquest apartat s'analitzen els resultats de l'enquesta relatius als usos del temps lliure, la vinculació amb el teixit associatiu, l'orientació política i ideològica i els usos de la llengua. Així com les qüestions sobre estudis, feina o recursos econòmics són (relativament) fàcils d'enquadrar en indicadors quantitativs i precisos, les qüestions de l'àmbit sociocultural i d'activitats més expressives que instrumentals són molt més difícils de reflectir en una enquesta amb preguntes tancades. A més, aquest terreny és on es confonen les orientacions, les actituds, els valors i les opinions dels joves amb les seves pràctiques; hem optat per centrar-nos de manera prioritària en les pràctiques referides al temps lliure, l'associacionisme i la proximitat amb els partits polítics.

8.1. Activitats en el temps lliure

El conjunt de respostes que l'enquesta ha donat sobre activitats que fan els joves amb molta o força freqüència en el temps lliure han estat ordenades i estructurades en les categories següents:

- Activitats clarament majoritàries, que fan més del 60 % dels enquestats: escoltar música (92%), estar amb amics (87%), sortir de nit (64%), anar al cinema o similars (64%), mirar la televisió (60%), passejar (60%).
- Activitats que fa entre el 29 i el 59% dels enquestats: usar l'ordinador (57%), enviar missatges pel mòbil (55%), dedicar-se a una afecció o *hobby* (53%), llegir el diari (50%), llegir llibres (47%), practicar esport (46%), navegar per Internet (46%), anar a botigues (45%), estar al carrer (40%), estudiar (37%), anar a la discoteca (37%), viatjar fora de Catalunya (34%), fer activitats al camp (29%).
- Activitats minoritàries, per sota del 29%: beure alcohol (19%), assistir a espectacles esportius (18%), fumar haixix (8%), assistir a actes religiosos (3%), assistir a actes polítics (2%), prendre substàncies estimulants (1%).

Aquestes dades ens mostren una enorme complexitat en els hàbits i els consums de temps lliure per part dels joves. Per tant, hem de defugir atribucions globalitzadores i homogeneïtzadores de la joventut, tan sovintejades en els titulars de la premsa (la joventut consumista, hedonista, individualista...). Entre les activitats que fan sovint la majoria de joves tenim activitats individuals (escoltar

música, mirar la televisió) i comunitàries (estar amb amics), activitats de consum per a la diversió (sortir de nit), però també activitats de consum cultural (anar al cinema). D'altra banda, no tenim dades per definir el temps lliure estrictament juvenil i diferenciar-lo dels usos del temps lliure d'altres col·lectius (infància, adults, gent gran), però sí que podem apuntar alguns trets característics del lleure dels joves:

- La presència d'activitats relacionades amb el món de les noves tecnologies és elevada, com ara l'ús dels telèfons mòbils, que ha esdevingut un hàbit entre els joves (i també en els altres grups d'edat). La lectura també és una activitat amb una presència forta, malgrat la imatge dominant d'una joventut il·letrada. Pot sorprendre la baixa presència d'activitats de risc o de consum de substàncies addictives; és possible que hi hagi un subregistre, però també és possible que els casos més espectaculars i visibles generin la imatge dels joves enganxats a l'alcohol o a les pastilles, com si fos una pràctica habitual en la majoria.
- No és una sorpresa la presència pràcticament testimonial de joves que assisteixen amb una certa freqüència a actes religiosos o polítics. Aquí sí que trobem una tendència més aviat general dels joves (i també general en els adults), molt apartats d'aquestes institucions, que havien tingut molta més influència en èpoques passades. La secularització, doncs, hauria penetrat de manera forta en les biografies dels joves, per bé que n'hi ha una part que es mou en una òrbita religiosa (de pràctiques parroquials, d'impacte institucional, de referent de l'acció, etcètera.).
- La majoria dels usos del temps lliure són força transversals a tots els joves, però d'altres estan marcats per les desigualtats socials: per exemple, els fills de les classes populars estan molt per sota en l'accés a Internet i als ordinadors (naveguen per Internet el 33% de joves de classe baixa i el 64% dels de classe mitjana-alta); l'ús dels mòbils, en canvi, no té barreres d'aquest tipus. El diferent poder adquisitiu es nota, per exemple, en activitats com ara viatjar, ja que la meitat dels joves de classe mitjana-alta ho fa amb una certa freqüència, per només un terç dels joves de classe baixa; altres diferències a favor de les classes mitjanes són les activitats de llegir el diari i estudiar. En definitiva, ens trobem davant d'unes pràctiques força homogènies però segurament amb diferències internes segons si el tipus d'activitat és més distintiva o menys (per exemple, la pràctica de l'esport és transversal, però segurament hi ha diferències en el tipus d'esport que es practica en funció de l'origen social).

- Hi ha algunes diferències interessants en funció del sexe. Els nois practiquen més esport (el 56% *versus* el 36% de les noies), assisteixen més a espectacles esportius (24% *versus* 13%), beuen més alcohol (26% *versus* 12%) i condueixen més (60% *versus* 44%). En canvi, les noies llegeixen més llibres (60% *versus* 34%), envien més missatges pel mòbil (64% *versus* 47%), van més a botigues (59% *versus* 32%) i passegen més (79% *versus* 49%). Com es pot veure, algunes atribucions tradicionals persisteixen: els nois fan activitats que impliquen més projecció externa o exhibicionisme, i les noies fan activitats més relacionals o dintre de l'àmbit de la intimitat. En la resta d'ítems sobre activitats de lleure, però, no hi ha diferències importants; per això la conclusió principal és que hi ha una certa convergència de gènere en la perspectiva dels usos del temps lliure.

8.2. Participació associativa

El qüestionari pregunta als joves sobre la implicació en associacions o en activitats organitzades per associacions quan tenien menys de 15 anys i quan en tenien entre 15 i 18. Comparant les dues respostes, veiem que hi ha una desafecció progressiva a aquestes entitats a mesura que els adolescents deixen de ser-ho:

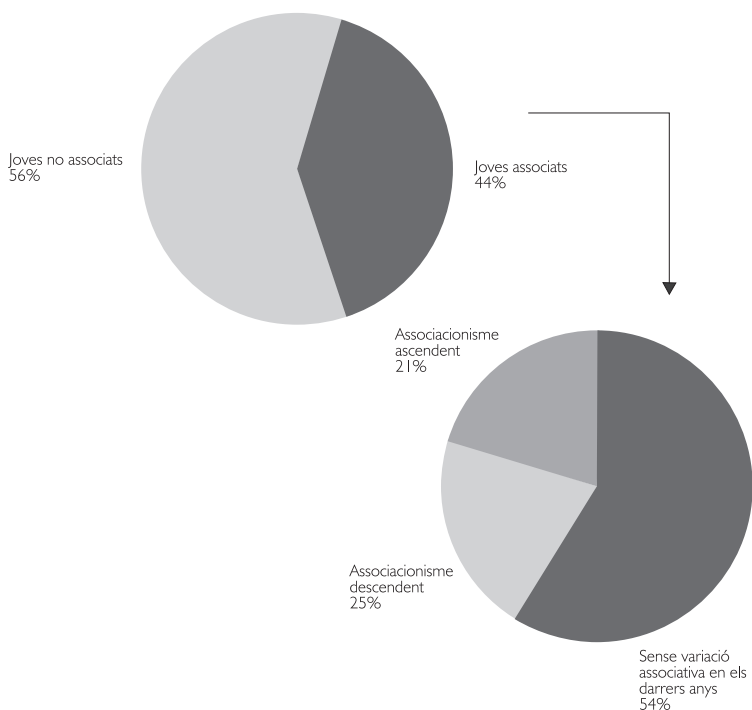
Figura 8.1. Joves de 15 a 29 anys que feien “força” o “moltes” activitats, per tipus d’activitat i trams d’edat (%)

Activitat	Joves quan tenien...	
	< 15 anys (n=2.000)	15 - 18 anys (n=2.000)
Activitats extraescolars a l'escola	56	23
Esplai/escoltisme	27	11
Activitats culturals o recreatives	26	14
Club esportiu	57	42
Associacionisme estudiantil o juvenil	3	4
Parròquia	9	4
Altres	5	6

Les activitats que més baixen són les que estan adscrites a institucions, com ara l'escola, l'esplai o la parròquia, amb l'excepció del club esportiu, que és el que té un descens més petit. És interessant que l'associacionisme estudiantil

i juvenil augmenti, però ho fa en unes magnituds molt petites. Si es relaciona l'activitat associativa dels joves amb el grau d'implicació personal en aquestes activitats, tenim una relació d'interès:

Figura 8.2. Activitat associativa dels joves de 15 a 29 anys

És d'interès constatar que el no-associacionisme és de permanència (qui no està associat generalment és per estil o manera de fer); que dels joves associats (que són bastants, el 44 %), més de la meitat estan en una situació d'estabilitat associativa; l'altra meitat estan en ascens o descens —és a dir, que hi ha un fenomen d'autoanul·lació (hipotèticament lligat al fenomen de les edats).

En el moment de respondre l'enquesta, l'adscripció a una associació formal ofereix el resultat següent (totes les edats):

Figura 8.3. Adscripció a una associació formal entre els joves de 15 a 29 anys, per tipus d'associació (%)

Associació	
Esportiva	28
Cultural	8
Cooperació/voluntariat	7
Excursionista	4
Esplai/escoltisme	5
Estudiantil	3
Política-sindical	3
Veïns	2
Ecologista	2
Religiosa	2

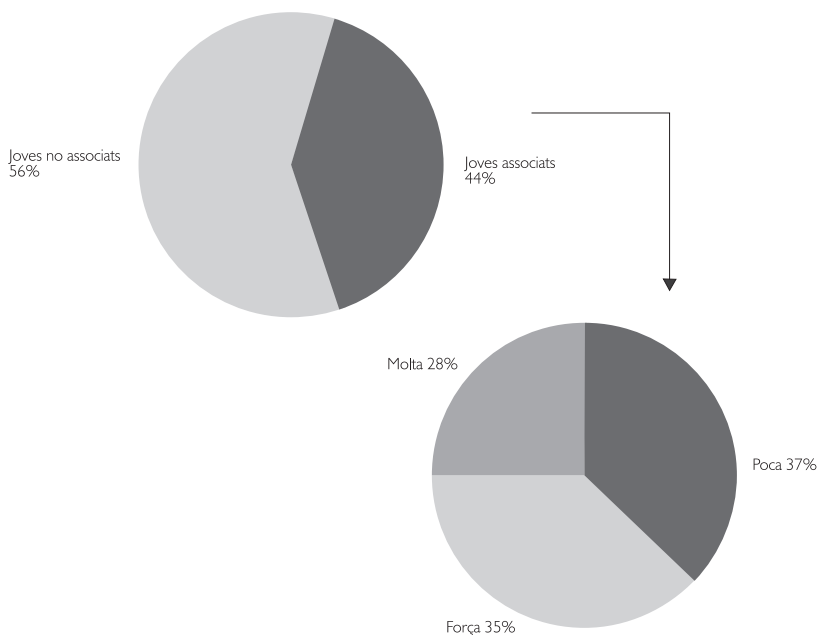
(n=2.000)

El tipus d'associació que té el percentatge més elevat és l'esportiva, amb un 28% de joves que diuen que tenen un vincle amb un club. La resta de tipus d'associacions estan per sota del 10%; fins i tot les associacions amb més ressò mediàtic, com ara les de cooperació i el voluntariat, només tenen una afiliació del 7% dels joves. L'associacionisme religiós té una presència molt petita, però cal tenir en compte que una part important d'altres associacions que es classifiquen en apartats diferents són de caire religiós (com ara part dels esplais o del voluntariat).

En definitiva, el 56% dels joves no està en cap associació o, dit d'una altra manera, el 44% dels joves participa en alguna associació, el 30% només en una i un 14% en més d'una. A més d'estar afiliat a una associació, cal tenir en compte el grau en què s'hi impliquen: així, tenim que el 38% dels joves associats diuen que no hi estan gaire implicats, un 35% diuen que força i un 28% diuen que molt. Tot i que és una qüestió subjectiva (ja que no hem preguntat quantes hores hi dediquen a la setmana), un 60% dels joves associats fan alguna cosa més que tenir una presència testimonial.

Figura 8.4. Implicació associativa dels joves associats de 15 a 29 anys

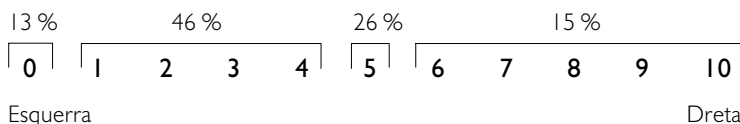

Tot això pel que fa a l'associacionisme formal o emmarcat en les institucions i entitats. La pertinença a un grup informal (col·lectius o agrupacions sense estatuts), es dona en un 12% dels entrevistats (un 15% dels nois i un 9% de les noies; aquí es nota que els nois tenen més facilitat, tradicional, de relació grupal). En aquests grups informals el grau d'implicació que expressen els joves és més alt que en l'associacionisme formal, ja que més d'un 70% hi estan força o molt implicats. De tota manera, o bé aquesta informació sobre associació informal és molt més baixa del que era esperable, o bé qui ha respost ho ha fet molt selectivament.

8.3. Identificació ideològica

La identificació dels joves amb una posició política o el fet de sentir-s'hi pròxim és present en totes les enquestes (com a indicador de proximitat ideològica). En aquest cas, la posició respecte al ventall tradicional esquerra-dreta dels joves entrevistats queda registrada en la gràfica següent, per bé que es tracta d'una informació variable i poc objectivable:

Figura 8.5. Escala d'autodefinició política dels joves de 15 a 29 anys

Un 23 % dels joves de la mostra no han contestat sobre aquest aspecte: o no volen saber res d'afinitats polítiques i ideològiques o no se saben ubicar en aquest espectre ideològic. Aquesta identificació ideològica (indeterminació o refús) probablement seria més alta si consideréssim els joves que han refusat respondre l'enquesta. En tot cas, no sembla que hi hagi una relació clara entre la indefinició de posició política i les variables clàssiques, com ara la classe social, el nivell d'estudis o el sexe. Probablement, la desafecció de les posicions polítiques clàssiques inclou una part important dels joves, de la mateixa manera que passa en la gent de més edat; aquesta desafecció pot tenir relació amb els actes concrets de votació en un moment d'eleccions polítiques.

Si traduïm l'orientació ideològica en proximitat a un partit polític, podem fer diferents lectures, per bé que aquesta enquesta no té funció de sondeig electoral. La proximitat ideològica amb els partits polítics concrets ofereix els resultats següents:

Figura 8.6. Proximitat ideològica als partits polítics entre els joves de 15 a 29 anys (%)

Partit polític	
PSC	13,4
ERC	11,9
CiU	11,0
PP	4,7
IC	4,5
Altres d'esquerra	3,6
Altres de dreta	0,7
Cap partit	43,8
NS/NC	6,5
Total	100

(n=2.000)

Pel que fa a la proximitat a un partit polític, hi ha un decantament de posicions cap a PSC, ERC i IC (prop d'una tercera part dels joves), i una fracció es decanta per CiU (11%) i pel PP (4,7%). La resta de joves (44%) declaren no sentir-se propers a cap partit polític.

Pel que fa a la intenció de vot en unes hipotètiques eleccions, un 22% dels joves enquestats manifesta positivament que s'absté en la intenció de vot, la qual cosa fa palesa la desafecció d'una part important dels joves en relació a la política institucional. D'aquest 22%, un 55% contesta que no li interessa la política, un 16% rebutja els partits polítics i la política en general, un altre 16% pensa que les eleccions no serveixen de res, un 4% considera que ja participa d'altres maneres i un 9% expressa altres motius més dispersos.

Com a resum d'aquest capítol, podem dir que les dades sobre les activitats de temps lliure ens donen una visió dels joves molt heterogènia, amb unes pràctiques i consums molt diversificats. Convé, doncs, no caure en estereotips que simplifiquin excessivament l'àmbit del consum cultural i la construcció de la identitat a través dels hàbits de temps lliure. A la pràctica hi ha dos elements a tenir en compte: la dominància, que aplega majories i que exerceix un paper de crida sobre els joves (la música escoltada o ballada, els amics de referència, la nit i la gresca, la televisió i els programes específics per a joves, etcètera.), i, en segon lloc, l'emergència o punta de llança en les formes de consum (els consums d'alcohol potser creixents, els ordinadors personals, Internet i els telèfons mòbils, els viatges, etcètera.). Òbviament, hi ha pràctiques minoritàries que inclouen col·lectius de joves específics i que tenen molta

importància: la implicació en organitzacions parroquials o religioses, l'associacionisme compromès, etcètera.

No hi ha gaires novetats en les baixes taxes d'afiliació a associacions: l'associacionisme esportiu és el que mobilitza un percentatge més gran de joves, i no es detecta un fenomen important d'associacionisme més informal, fora de les xarxes associatives tradicionals, la qual cosa o pot sorprendre o pot obrir el camp de l'especulació.

Tampoc no hi ha gaires novetats en la desafecció dels joves pels partits polítics i per les eleccions. L'absentisme té molts significats, no és només qüestió de «passotisme», ni tampoc significa necessàriament una crítica al sistema.

9. CONCLUSIONS

En l'apartat de conclusions d'un avançament de resultats hi ha el perill de caure en repeticions i redundàncies, de retornar als finals de cada apartat tot canviant paraules pels seus sinònims, de resumir més que no pas concloure o deduir. Ho volem evitar posant per escrit unes consideracions que no estalviïn la lectura del text; procurem no repetir, més aviat busquem una manera de llegir de manera transversal allò que ens sembla que aporta l'*Enquesta als joves 2002*. Val a dir que es tracta d'un primer nivell d'anàlisi i, per tant, que està obert a noves prospeccions i consideracions.

Per aconseguir aquest objectiu procurem fer una distinció gens fàcil a quatre bandes: el que és invisible, el que és visible, l'emergència i l'indici. Entenem, en aquest cas, per *invisible* aquells aspectes de la realitat juvenil que no poden ser captats degudament pel sistema d'enquesta: o bé queden ignorats o bé esbiaixats. Entenem per *visibles* tot el contrari: aquells aspectes de la realitat juvenil que queden més ben reflectits per una enquesta i que prediquen característiques i tendències que els investigadors, els estudiosos, els tècnics i la gent interessada ja han captat d'una manera o altra, fruit del seu coneixement previ, de l'experiència acumulada i del contrast d'informacions i resultats. Entenem per *emergència* aquells fenòmens generalment coneguts però nous o incipients que sense tenir un pes dominant exerceixen un influx significatiu sobre la mateixa realitat juvenil; l'emergència generalment suposa la comparació amb realitats anteriors, però aquí no escau de fer-ho. Per la mateixa raó, l'emergència suposa la recessió d'alguns aspectes o fenòmens que també són objecte d'interès. Finalment, per *indici* entenem aquells aspectes que dimanen d'una manera indirecta o tangencial de l'enquesta però que permeten obrir àrees o camps de reflexió sobre la realitat juvenil, actual o futura. Tot aquest capítol, doncs, s'enfoca des d'aquesta perspectiva, per bé que només en un estadi primerenc. Al volum sobre l'*Enquesta als joves 2002* de la col·lecció "Estudis" de l'Observatori Català de la Joventut s'hi ofereix una anàlisi completa dels resultats.

9.1. L'Enquesta als joves 2002 i la realitat invisible

Una enquesta i el seu qüestionari contenen, com a mínim, dos tipus de constriccions: les que deriven de l'objecte d'estudi (qüestions d'ordre epistemològic) i les que deriven de les opcions de mètode i les tècniques de recerca (qüestions d'ordre metodològic). Tots dos aspectes fan que l'*Enquesta als*

joves 2002 pugui amagar, implícitament, alguns trets importants de la realitat juvenil; tenir-los en compte permet no només ser més transparents, sinó qualificar i contextualitzar molt millor l'enquesta. La realitat juvenil és prou complexa i canviant per ser compresa en totes les seves dimensions en una sola recerca; a més, les opcions metodològiques sempre tenen alguna incidència que afecta els recursos econòmics o tècnics. Una enquesta és, doncs, una manera científica d'acostar-se al coneixement de la realitat social però sense abastar-la totalment. D'una manera gairebé inconscient, podríem cercar en una enquesta tota la informació i totes les respostes; identificar les constriccions és un requisit científic. Triem sis aspectes:

- **Els joves immigrants:** segons les estadístiques, no són gaires (per sota del 10 per cent, però probablement per sobre del 5 per cent), però a l'enquesta són força invisibles (l'1 per cent). Uns probablement van rebutjar respondre; altres no van poder ser localitzats perquè tenen una mobilitat geogràfica alta i recent, i altres (probablement la majoria) ni tan sols van entrar en el sorteig perquè no figuren als registres oficials, base de la mostra. L'*Enquesta als joves 2002*, doncs, té un subregistre important dels immigrants: són presents com a realitat juvenil, però l'enquesta els fa força invisibles.

La invisibilitat dels joves immigrants dels països estrangers té dos efectes en l'enquesta: són tan pocs que no se'n pot predicar res com a col·lectiu específic o diferencial (en estudis, en feina, en condicions, en actituds, etcètera.). És més: si els joves immigrants estrangers són una minoria, l'enquesta encara els minoritza més.

D'altra banda, però, sabem que el fenomen de la immigració dels països pobres és creixent, i que està molt segregada de la resta de la població. Pot constituir un dels vèrtexs d'emergència de la realitat juvenil i un referent de canvi social i cultural en un futur pròxim.

- **Els joves en situacions de risc d'exclusió social:** també són pocs, però probablement l'enquesta ajuda a amagar-los. Qui està en situació de risc difícilment s'avé a atendre un enquestador/a durant més de mitja hora o més, sobretot si les preguntes incideixen d'una manera directa en els aspectes en què la persona interrogada se sent més compromesa (els estudis, la feina, la família, els recursos econòmics, etcètera.). Probablement, doncs, la mostra final suposa un biaix respecte de qui ha abandonat l'escola abans de l'edat obligatòria, de qui ha començat a treballar en afers pocs clars de l'economia submergida, de qui treballa sent menor,

etcètera (de vegades, la mateixa família pot esdevenir un filtre negatiu per fer l'enquesta). El cas és que hi ha una fracció de joves en situacions complexes i difícils que en aquesta enquesta o són molt pocs (per poder definir perfils) o estan subrepresentats a causa dels llistats i sobretot dels refusos.

- **Joves que s'han emancipat i que estan fora de la mostra:** hi ha qui s'ha emancipat i que com que viu fora dels municipis de la mostra ha quedat exclòs de ser enquestat; hi ha joves que s'han emancipat recentment i que han hagut de ser declarats absents o desapareguts pel fet d'haver canviat de domicili sense que els llistats de referència ho puguin registrar. Hi ha una part de joves, doncs, que tot i havent-se emancipat no han estat degudament comptats (alguns en pisos d'estudiants, alguns en municipis fora del territori de mostra, alguns efectivament perduts de la llista, etcètera). En aquest sentit, l'enquesta pot fer invisible una part de l'emancipació. No podem saber quants, però probablement això suposa una sobrerrepresentació de l'emancipació no assolida entre els 28 i els 29 anys que apareix en l'enquesta.
- **Altres joves invisibles:** hi ha més invisibilitats a tenir en compte. Hi ha joves en intercanvis europeus i joves amb dificultats per respondre una enquesta; també hi ha les invisibilitats derivades dels pocs efectius: quan d'un col·lectiu n'hi ha poca representació numèrica no es pot predicar res dels seus atributs (passa, per exemple, amb les mestresses de casa joves, o amb la subrepresentació a la mostra de qui ha nascut als anys 1972 i 1987). Tanmateix, el calidoscopi de les subcultures juvenils no pot ser explicat d'una manera clara precisament per la seva dispersió.
- **Les qüestions invisibles:** finalment, la complexitat de l'objecte i els límits autoimposats a un qüestionari recomanen que determinats aspectes de la realitat juvenil es tractin de manera monogràfica i probablement utilitzant diferents eines de recerca. Se sap que en la relació entre enquestador i enquestat hi ha certes limitacions de temps i de posició (valoracions subjectives, intimitat, temps disponible, comprensió de les formulacions); qüestions com la violència a l'escola o al carrer, el racisme, l'individualisme extrem, les toxicomanies, les tribus urbanes o les subcultures juvenils, doncs, han de quedar en sordina. Altres qüestions presents a l'enquesta expressen dificultats de mesura (o per biaix de subjectivitat o per imperatius de temps d'entrevista): la quantificació i la desagregació de determinades pautes de conducta (per exemple, l'associacionisme i la participació); a vegades qui respon es veu constrenyit per la memòria o perquè es reconduex la seva resposta complexa a un ventall reduït d'ítems.

En resum, encara que l'*Enquesta als joves 2002* és àmplia i extensa i que la mostra és representativa del conjunt de joves, hi ha determinats aspectes de la realitat juvenil que en queden fora o al marge: a vegades són col·lectius de joves (qui rebutja, qui emigra, ...), a vegades són qüestions (valors, moralitat, autodefinicions, conductes) i a vegades, reduccionismes (memòria, indicadors,...). El fet de reconèixer aquestes limitacions contribueix a millorar la qualificació de l'enquesta.

9.2. L'*Enquesta als joves 2002* i la realitat juvenil visible

L'*Enquesta als joves 2002* posa de manifest els aspectes de la realitat juvenil, generalment coneguts o intuïts, que ocupen avui una centralitat poc discutible. Generalment, es tracta de la confirmació de tendències que fa anys que es van fent presents en el món dels joves; assenyalen les que l'enquesta permet certificar d'una manera més clara o contundent. A diferència del que passa en la realitat invisible, l'enquesta contribueix a fer explícit allò que s'atribueix generalment al conjunt dels joves de manera majoritària o consistent. Aquesta realitat visible es pot llegir com a fenomen dominant entre àmplies capes de joves (sovint més enllà de variables de classificació i diferenciació social). Es tracta de les tendències dominants, i per això en certa manera són conegudes o poc sorprenents. Quan una enquesta posa de manifest les visibilitats d'un fenomen social es corre el risc de caure en descripcions tautològiques d'allò que d'alguna manera és conegut. Quan això passa, els resultats es fan decebedors: diuen allò que ja se sabia, ho mesuren amb dificultat i no generen cap sorpresa. Procurem superar aquesta limitació.

- **L'autonomia relativa dels joves:** els marges de maniobra i de llibertat d'acció dels joves en el context de la seva família són amplis i generalitzats. Es tracta d'un reconeixement extens que comprèn les diferents classes socials, les dones i els homes per igual i les edats dels joves grans i dels preadolescents. L'autonomia relativa suposa canvis importants en la relació pares-fills i més adequació dels joves a l'espai familiar: sovint aquests dos aspectes són origen de malentesos o resolucions insuficients. A la pràctica, però, l'autonomia relativa suposa que els joves poden tenir marges amplis de maniobra, que valoren la relació de manera molt positiva, que la seva adequació a l'espai familiar és alta i que es veuen en disposició de ser presents i autònoms en el mercat del consum de béns (treball d'acompanyament, setmanada, inserció accelerada, etcètera).

- **La igualtat de sexes:** les tradicionals diferències entre homes i dones i la seva constatació crítica en anys anteriors ha permès a les promocions de joves d'ara assolir elements d'igualtat entre sexes de manera clara, majoritària i legitimada, en els estudis, la feina o la previsió familiar. Per bé que es poden mantenir diferències en condicions de treball, d'estudis, de previsió del nombre de fills, etcètera, els nivells d'igualtat i el seu reconeixement o legitimació s'han assumit i interioritzat plenament. Els rols sexuals poden ser assumits d'una manera diferent, però la igualtat en assoliments i iniciatives és plena.
- **Els estudis com a referent dels joves:** els itineraris formatius reglats més llargs (o la vida de l'estudiant en el marc de l'institut) són una realitat fàctica reforçada per la reforma educativa de la secundària. També podem veure que els nois i noies de 12 i 13 anys poden augmentar les distàncies en relació als nens de la primària, els instituts es converteixen en referents, la universitat esdevé un horitzó pròxim en la construcció d'expectatives, etcètera, i que en els itineraris formatius ja hi ha les divisions en relació al mercat de treball segmentat: estudiar poc o de pressa comporta acudir-hi relativament d'hora, i la prolongació dels estudis postobligatoris suposa combinar-los amb el treball d'acompanyament.
- **El consum i la nit:** descobrir la capacitat de consum dels joves no ho han fet els mateixos joves, sinó les empreses de béns de consum i els dispositius de comercialització i difusió dels productes. Aquesta consideració val per a la telefonia mòbil, però també per a les empreses d'oci i el consum de béns contingents. Els joves, si no fossin consumidors, efectivament es podrien considerar marginals respecte de l'estructura social. No és així: són consumidors efectius, igual que els infants, les famílies novelles, els més grans i els vells, cadascú en el seu nivell. La particularitat del consum juvenil és la seva dimensionalitat en relació a la nit (les hores de sortida i tornada) i les activitats associades (el consum de béns contingents de lleure, gresca o oci).
- **Treball en quantitat i treball vulnerable:** alguns imaginis socials en relació al treball han quedat fora de joc: la lectura de l'atur juvenil llarg i traumàtic (molts joves a les cues de l'atur) ha donat pas a una lectura accelerada del mercat de treball (feina a dojo però variable). Un segon imaginari social fora de joc és el de la feina llarga, consistent i assegurada (feina estable i segura): la lectura del treball assalariat amb contracte fix ha donat pas a una lectura fragmentada i discontinua del mercat de treball. El treball és abundant en quantitat (sobretot en raó del període d'expansió

econòmica), però molt vulnerable (en risc de perdre-la o canviar-la). En resum, la percepció mateixa de l'estabilitat canvia: l'estabilitat es mesura més per la permanència en situacions de feina que no pas pel manteniment en una feina determinada.

- **Treball segmentat:** contra la visió ingènua que prefigura un mercat de treball plenament obert, el treball es presenta als joves segmentat: hi ha treballs molt relacionats amb els estudis i feines que estan o per sobre o per sota de les expectatives creades; hi ha treballs de futur amb èxit o propis d'una carrera i treballs que tenen un sostre a curt termini; hi ha treballs de remuneració elevada i altres de remuneració baixa. La segmentació del mercat de treball no és independent dels estudis, de les titulacions, dels itineraris formatius, de les ajudes familiars, de l'estratificació ocupacional de les famílies ni del seu capital cultural.
- **L'allunyament de la participació política institucional:** els joves probablement no són ni més forts ni més febles des d'una perspectiva electoral que altres persones de més edat, però l'enquesta és reveladora de la distància entre la política desenvolupada en el marc de les institucions i la posició i l'emoció dels joves. De consciència política n'hi ha (i ben dividida), però amb baixa traducció en accions electorals.
- **La manera d'emancipar-se amb la parella:** l'emancipació en solitari és molt reduïda (està més en el pensament que en la realitat) perquè és molt costosa, però l'emancipació grupal (habitatge multicompartit) tampoc no és una alternativa sostinguda. L'emancipació per establiment de vida en parella és, de llarg, la manera dominant d'emancipar-se. El casament domina (i probablement contribueix a explicar en part l'emancipació tardana) i la forma de la cohabitació presenta dues vies: el «matrimoni a prova» i la cohabitació pròpiament dita.
- **L'emancipació tardana:** la permanència a casa dels pares encara que hi hagi independència econòmica i autonomia funcional total és un fet: hi ha molta emancipació tardana i molta emancipació no assolida als 29 anys, per bé que hi ha joves emancipats que han quedat fora de la mostra perquè no són als llistats de base. Per emancipar-se cal la combinació de factors favorables que no sempre juguen a favor dels joves amb expectatives d'emancipació: la continuïtat o seguretat en la feina i els ingressos, el cost de l'habitatge i del parament de la llar, assolir una situació de parella de fet amb perspectives de construir un lloc per viure, accedir a ajudes o impulsos familiars o no familiars per compensar el risc, etcètera. Quan un o dos

d'aquests elements juguen en contra del jove, l'emancipació es fa tardana (o no assolida fins més endavant) i s'estableixen formes d'adaptació a la llar dels pares (en forma de consens o en forma de fragmentació). Probablement, la llarga estada dels joves en zones de trànsit o de consum juvenil té molt a veure amb l'emancipació tardana (no disposar d'un espai propi de ple ús, com podria ser un pis d'estudiants o un apartament propi).

- **L'aproximació successiva o el tempteig:** els canvis en les situacions socials que afecten els joves contribueixen finalment al tempteig i l'assaig com a manera d'encarar la transició. Els estudis es fan més llargs i amb eleccions més complexes; les feines són abundants però canviant o a termini; la vida en parella és d'elecció compromesa; etcètera. En una situació social de força incertesa i control escàs sobre el futur, probablement fer-se gran per aproximació és una modalitat apropiada, no només per a qui està sota l'empara de les classes mitjanes, sinó també per als joves de les classes populars. Val a dir, però, que hi ha qui deixa els estudis molt aviat, es converteix en jove treballador/a i preveu una emancipació propera mitjançant el casament ritual i el parament finalista de la llar.

9.3. L'Enquesta als joves 2002 i els aspectes emergents

En l'enquesta no només es poden ratificar elements dominants i de majoria (generalment coneguts prèviament); hi ha fenòmens que poden ser més o menys forts però que estan emergint en la realitat juvenil. Una enquesta no pot captar tota l'emergència ni esgota els horitzons de recerca (més aviat els amplia); l'emergència, de fet, pot ser copsada en fer l'anàlisi sociohistòrica i comparativa, que no és el cas. No obstant això, seleccionem alguns aspectes que poden ser d'interès específic, encara que de manera limitada.

- **L'autonomia relativa dels menors:** hi ha una tendència forta a emfasitzar la prolongació de la joventut (mesurada en l'enquesta segons l'emancipació i mesurada en altres llocs segons els estils de vida). L'enquesta contribueix a indicar com a element que emergeix la prolongació de l'etapa juvenil en relació a la infància. L'adquisició i el reconeixement de carta d'autonomia relativa entre els nois i noies de 12 a 15 anys és un fet. A més, l'aplegament dels preadolescents en el marc d'un institut d'educació secundària pot contribuir a reforçar aquest aspecte davant els pares i a estendre determinats estils de vida entre els nois i noies (sortir de nit, el consum musical i d'oci, etcètera).

- **La transició accelerada i el treball d'acompanyament:** un mercat de treball expansiu i la desregulació contribueix a augmentar l'oferta de treball. Tot i que hi ha joves que deixen l'escola i estan força temps sense treballar, domina i molt qui està en una situació de trànsit realment curta. És més, si molts joves opten per estar força temps en l'educació, es veuen en la tessitura de fer compatible l'estudi amb maneres de guanyar-se la vida i d'estar presents en el consum de béns contingents. El cost d'oportunitat és un element clau en la relació entre estudiar i no estudiar.
- **L'estabilitat laboral:** l'estabilitat laboral mesurada any rere any pel temps de permanència i per la durada del contracte ara per ara tendeix a ser mesurada per la continuïtat en les feines, per bé que canviïn de funció o siguin en empreses diferents. Aquesta rotació de l'estabilitat fa que l'emergència de la precarietat sigui un element clau. Probablement, el retard de l'emancipació s'infereix també de la poca correspondència entre aquesta perspectiva i l'assumpció de costos regulars d'habitatge. Segurament hi ha correspondència entre una estabilitat laboral poc clara i el risc de prendre decisions a llarg termini en relació a l'emancipació.
- **Els teclats i el món virtual:** en pocs anys la cultura virtual i la digitalització emergeix en el context social; els joves (juntament amb la infància) són els qui més penetrats queden per aquestes innovacions (fenòmens de socialització i d'interiorització social). Així, doncs, els joves són els qui més estan disposats a defensar-se positivament davant d'un teclat i d'una pantalla, sigui de consola de jocs, sigui d'ordinador personal, sigui de telèfon mòbil. El llenguatge escrit, les formes de comunicació i els referents culturals i simbòlics estan en una fase de resituació.
- **Redescobrir la televisió:** hi ha un augment significatiu del consum de televisió en determinades franges o programes. L'oferta de televisió ha estat forta per als adults (informatius, xous, concursos i pel·lícules), i després per als infants (programes infantils i dibuixos animats); actualment, penetra amb força en el temps de lliure disposició dels joves amb una oferta específica pensada per al món juvenil. D'alguna manera, l'enquesta es fa ressò d'aquest canvi emergent, que d'altra banda ja era un xic conegut.

9.4. L'Enquesta als joves 2002 i els aspectes recessius

En una realitat social canviant les emergències expressen una part del moviment; en canvi, hi ha elements de la mateixa realitat que es fan recessius. De fet, si fa no fa, es tracta d'una lectura inversa de l'emergència. Val a dir, com en el punt anterior, que només l'anàlisi comparativa permet avenços en aquest camp; això no obstant, també com en el punt anterior, l'enquesta permet inferir alguns elements d'interès.

- **La crisi de la relació autoritària amb els adults:** els guanys en l'autonomia relativa, el seu reconeixement i la seva legitimació han suposat que entri en crisi recessiva la validació de la relació d'imposició-submissió. Les relacions de poder per imposició (que limiten i controlen els marges de maniobra) existeixen, però en una posició de pèrdua de legitimitat en relació a l'entorn i els iguals. Aquest procés, que no és gens fàcil ni lineal, suposa el manteniment de tensions internes i dominacions en part de les relacions entre joves i adults. El que val per a les relacions familiars també es pot fer extensiu a l'educació escolar, per bé que l'enquesta no hi incideix directament.
- **La deslegitimació de les desigualtats segons el sexe:** antigues legitimacions de desigualtats i diferències socials assumides han donat pas a les igualacions i les legitimitats de la igualtat entre homes i dones. És cert que en determinats àmbits familiars i culturals les diferències per sexe encara es mantenen i són defensades i/o assumides per una fracció dels actors socials (familiars, educadors, clergues, com a individus, i també determinades institucions i entitats); val a dir, però, que la deslegitimació de les desigualtats ha estat clara i forta entre els joves.

Probablement, la consideració dels aspectes recessius en la realitat juvenil (igual que les emergències) és molt atractiva i imaginativa, però només amb anàlisis ulteriors i més refinades de l'enquesta es pot avançar en aquesta direcció, per bé que es tracta, òbviamment, d'un camp d'anàlisi comparativa entre realitats juvenils i períodes diferents. Tanmateix, hi ha aspectes de l'enquesta que sembla que tenen més arrels en l'estabilitat que no pas en la fractura; l'associacionisme podria ser un referent.

9.5. L'Enquesta als joves 2002 i els indicis

Entenem per indicis aspectes que dimanen de l'enquesta i de la seva anàlisi, però que només es poden mantenir com a hipòtesis de treball i que enriqueixen el debat sobre la realitat juvenil. Pròpiament, no es tracta d'indicadors que mesuren bé o malament, sinó de senyals de vegades poc perceptibles que amplifiquen el camp del debat i el contrast. Encara que aquest document està en una fase d'avançament de resultats, no el volem acabar sense fer una lleugera referència a alguns d'aquests indicis:

- **La polarització en el nivell baix:** en la franja dels itineraris amb menys èxit social, s'intueix una polarització interna: els que han estudiat ben poc (sovint amb resultats escolars negatius) però qui han tingut una inserció precoç a la feina i formen part del segment primari inferior poden caure repetidament en l'atur i tenir una trajectòria laboral no acumulable, però no deixen de pertànyer al que abans s'identificava com a classe proletària o obrera. Hi ha joves que també han estudiat poc però la seva inserció laboral és molt més feble i marginal: estan més en el segment marginal o secundari i corresponen al que abans s'identificava com a lumpenproletariat. En definitiva, en la franja pobra dels itineraris hi ha qui treballa molt i qui treballa molt poc; hi ha molta feina manual poc qualificada i joves en desafecció laboral.
- **La polarització en el nivell alt:** en la franja alta dels itineraris amb més èxit social s'intueix una segona polarització interna: els qui efectivament han estudiat llarg i molt i que han tingut una inserció professional ràpida o lenta en feines d'alta qualificació i reconeixement. Però hi ha joves que també han estudiat llarg i molt i han tingut una inserció professional més difícil per la precarietat i la rebaixa d'expectatives professionals. En la franja alta dels itineraris, doncs, hi ha qui té molt d'èxit en un mercat de treball primari superior i qui està en posició de subocupació i de debilitat anys després de la universitat.
- **Proximitat entre promocions:** les promocions de joves són molt properes entre si i es fa difícil captar els talls entre joves en edats diferents més enllà del que és comú segons les edats. Els fenòmens que estan presents en els períodes afecten d'una manera desigual els efectius d'una promoció i el seu impacte queda esmorteït: una conjuntura de mercat de treball recessiva pot contribuir a fer que algunes promocions s'estiguin més temps a l'escola; en canvi, una conjuntura expansiva pot contribuir a augmentar la feina d'acompanyament. El retard en l'emancipació és un

fenomen que arrenca al començament dels anys vuitanta, i per bé que avui té una incidència forta, l'emancipació tardana queda esmorteïda al llarg de les promocions. Un tercer exemple: l'impacte del consum audiovisual és fort i definitiu entre els joves adolescents, però és innegable que el seu efecte també arriba als joves adults, de manera que l'efecte queda esmorteït.

- **L'impuls a l'emancipació:** hi ha una tendència a atribuir el fenomen de l'emancipació tardana a una sola causa: inicialment es va dir que era culpa de les taxes d'atur; després es va afirmar que la provocaven els estudis llargs; després es va atribuir a la precarietat laboral; ara s'atribueix al cost de l'habitatge. El retard en l'emancipació és d'ordre pluricausal. A més, hi ha l'indici que l'emancipació necessita un impuls inicial per moure estratègies i accions de l'individu en el seu entorn: la immigració, la tensió o la crisi familiar, l'oportunitat d'un habitatge de fàcil accés, una ajuda pública o familiar, un embaràs no esperat, una consolidació de parella, etcètera. És a dir, que si hi ha una adaptació forta al domicili familiar i no hi ha impulsos específics, l'emancipació familiar plena efectivament queda posposada.
- **La tensió entre l'homogeneïtat i la fragmentació dels estils de vida:** sota una aparença de grans homogeneïtats, la realitat juvenil expressa la seva diversitat. Tenen aparença d'homogeneïtat els consums musicals i d'oci de masses, la igualtat entre sexes, els estudis prolongats, el consum audiovisual, etcètera. L'enquesta revela la diversitat social, però també expressa que hi ha petites diferències que tenen pes: la posició secundària de les dones, l'impacte de l'origen social i cultural de les famílies, l'existència de joves vinculats a associacions i de joves que no hi són, de joves amb definicions clares en el camp polític i d'altres de confusos i/o que rebutgen la política, etcètera. Hi ha un indici que els joves, més enllà de les similituds, tenen una gran diferenciació interna. Per tant, no és gaire encertat enfocar un discurs genèric sobre la problemàtica juvenil, i en canvi és molt més encertat explicitar com diferents fraccions de joves viuen d'una manera diferent situacions socials aparentment similars.

La publicació dels resultats de l'*Enquesta als joves de Catalunya 2002* en la col·lecció "Aportacions" pot fer passar els lectors, si és del seu interès, a la consulta del volum de la col·lecció "Estudis" de l'Observatori Català de la Joventut referent a l'enquesta, més ampli i amb més referències socioestadístiques. En qualsevol cas, l'*Enquesta als joves 2002* no és un punt i final, sinó un punt i seguit: obre vies de recerca, de debat i d'aprofundiment. D'altra banda, és clar que les conclusions d'aquesta enquesta suposen una implicació i unes deduccions que entren en el camp de la política i de les institucions. A aquest escrit no li pertoca fer la concreció dels resultats en el camp polític: l'objecte de la recerca ha estat posar sobre blanc aspectes de la realitat juvenil i de les seves transformacions, tot i que de vegades aquesta acció suposa contradir i deslegitimar determinades posicions a causa del caràcter crític que vol tenir tota recerca.

ÍNDEX DE FIGURES

L'Enquesta als joves 2002

Figura 2.1. Mostra de la població jove de 15 a 29 anys, per mida del municipi.	20
Figura 2.2. Mostra per grup d'edat i sexe.	21
Figura 2.3. Estructura del qüestionari.	22

El context demogràfic i familiar

Figura 3.1. Piràmide poblacional parcial dels joves de 15 a 29 anys, per sexe i any de naixement.	28
Figura 3.2. Promocions de joves i demografia.	28
Figura 3.3. Origen geogràfic dels joves de 15 a 29 anys.	29
Figura 3.4. Procedència geogràfica de la família d'origen dels joves de 15 a 29 anys.	30
Figura 3.5. Ocupació laboral dels pares i mares dels joves de 15 a 29 anys.	32
Figura 3.6. Nivell d'instrucció dels pares i mares dels joves de 15 a 29 anys.	33
Figura 3.7. Entorn de l'habitatge dels joves de 15 a 29 anys no emancipats.	33
Figura 3.8. Posició estructural familiar d'origen dels joves de 15 a 29 anys.	34
Figura 3.9. Tipus familiars característics dels joves de 15 a 29 anys no emancipats.	35

De l'escola a l'escola

Figura 4.1. Joves de 15 a 29 anys en relació als estudis.	37
Figura 4.2. Estudis en curs dels joves de 15 a 29 anys que estudien, per sexe i grup d'edat.	38

Figura 4.3. Titulacions a què aspiren els joves de 15 a 29 anys que estudien, per sexe.	39
Figura 4.4. Joves de 15 a 29 anys que estudien i que han fet un o més cursos, per tipus de curs.	41
Figura 4.5. Valoració dels estudis entre els joves de 15 a 29 anys que estudien, per estudis en curs.	42
Figura 4.6. Factors d'incidència positiva sobre els estudis entre els joves de 15 a 29 anys que estudien.	43
Figura 4.7. Factors d'incidència negativa sobre els estudis entre els joves de 15 a 29 anys que estudien.	44
Figura 4.8. Joves de 15 a 29 anys en relació als estudis.	45
Figura 4.9. Itineraris formatius dels joves de 15 a 29 anys que no estudien.	46
Figura 4.10. Titulació acadèmica dels joves de 15 a 29 anys que no estudien, per sexe i nivell d'estudis dels pares.	47
Figura 4.11. Canvis d'itinerari entre els joves de 15 a 29 anys que no estudien, per titulació final assolida.	48
Figura 4.12. Consecució de la titulació assolida entre els joves de 15 a 29 anys que no estudien, per estudis cursats.	48
Figura 4.13. Formació complementària dels joves de 15 a 29 anys, per tipus de curs.	49
Figura 4.14. Valoració de la formació rebuda entre els joves de 15 a 29 anys que no estudien, per estudis finalitzats.	50
Figura 4.15. Factors d'incidència positiva sobre els estudis entre els joves de 15 a 29 anys que no estudien.	51
Figura 4.16. Factors d'incidència negativa sobre els estudis entre els joves de 15 a 29 anys que no estudien.	51

De l'escola al treball

Figura 5.1. Joves de 15 a 29 anys que han fet o fan un treball d'acompanyament en el darrer any d'estudis.	55
--	----

Figura 5.2. Joves de 15 a 29 anys que han fet o fan un treball d'acompanyament en el darrer any d'estudis, per nivell d'estudis. 56

Figura 5.3. Joves de 15 a 29 anys que han fet o fan un treball d'acompanyament durant el darrer any d'estudis, segons la relació de la feina amb els estudis. 57

Figura 5.4. Continuitat en la feina que tenien durant el darrer any d'estudis els joves de 15 a 29 anys que no estudien. 59

Figura 5.5. Qualificació laboral de la primera feina postestudis dels joves de 15 a 29 anys que no estudien, per nivell d'estudis. 61

Figura 5.6. Temps a l'atur abans de trobar la primera feina postestudis entre els joves de 15 a 29 anys que no estudien. 62

Del treball al treball

Figura 6.1. Situació laboral dels joves de 15 a 29 anys que han acabat els estudis fa 3 anys o més. 65

Figura 6.2. Causes de l'atur entre els joves de 15 a 29 anys que han acabat els estudis fa tres anys o més. 67

Figura 6.3. Ocupacions dels joves ocupats de 15 a 29 anys que han acabat els estudis fa tres anys o més. 69

Figura 6.4. Tipus de contractació dels joves de 15 a 29 anys que han acabat els estudis fa 3 anys o més. 70

Figura 6.5. Formes d'accés al treball entre els joves de 15 a 29 anys que han acabat els estudis fa tres anys o més. 71

Figura 6.6. Valoració "força" i "molt positiva" de l'ocupació actual entre els joves ocupats de 15 a 29 anys que van acabar els estudis fa tres anys o més. 72

Figura 6.7. Ingressos mensuals pel treball entre els joves ocupats de 15 a 29 anys que han acabat els estudis fa tres anys o més 73

De la família a la família

Figura 7.1. Tipus de llar dels joves de 15 a 29 anys. 76

Figura 7.2. Raons de la dependència familiar, previsió d'emancipació i mode d'emancipació previst entre els joves de 15 a 29 anys no emancipats.	77
Figura 7.3. Tipus de llar entre els joves de 15 a 29 anys emancipats. ..	77
Figura 7.4. Valoració de la vida familiar entre els joves de 15 a 29 anys no emancipats, per previsió d'emancipació.	79
Figura 7.5. Reconeixement del marge d'autonomia a la llar entre els joves de 15 a 29 anys no emancipats.	80
Figura 7.6. Independència econòmica respecte a la família entre els joves de 15 a 29 anys.	82
Figura 7.7. Independència econòmica respecte a la família dels joves de 15 a 29 anys, per situació laboral.	84
Figura 7.8. Ingressos mensuals dels joves de 15 a 29 anys.	85
Figura 7.9. Procedència dels ingressos dels joves de 15 a 29 anys.	87
Figura 7.10. Despesa en habitatge dels joves de 15 a 29 anys.	88
Figura 7.11. Despesa mensual en consums i en oci dels joves de 15 a 29 anys.	90
Figura 7.12. Despesa setmanal en oci dels joves de 15 a 29 anys.	90
Figura 7.13. Despesa setmanal en oci dels joves de 15 a 29 anys, per relació amb l'activitat i els estudis.	91
Figura 7.14. Perfils d'emancipació dels joves de 15 a 29 anys.	92
Figura 7.15. Tipus de llar prevista cap als 37 anys pels joves de 15 a 29 anys.	93
Figura 7.16. Edat d'emancipació dels joves de 15 a 29 anys emancipats.	94
Figura 7.17. Joves de 15 a 29 anys emancipats, per edat.	95

Identitat, participació i consum

Figura 8.1. Joves de 15 a 29 anys que feien "força" o "moltes" activitats, per tipus d'activitat i trams d'edat.	99
Figura 8.2. Activitat associativa dels joves de 15 a 29 anys.	100

Figura 8.3. Adscripció a una associació formal entre els joves de 15 a 29 anys, per tipus d'associació.	101
Figura 8.4. Implicació associativa dels joves associats de 15 a 29 anys.	102
Figura 8.5. Escala d'autodefinició política dels joves de 15 a 29 anys. .	103
Figura 8.6. Proximitat ideològica als partits polítics entre els joves de 15 a 29 anys.	104

